

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO-DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

JUL — AVGUST 1964. 7-8
GODINA VIII

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA VIII
Jul—Avgust 1964.

Uredivački odbor:

SLAVKO KOMAR, *predsednik*

DRAGOLJUB BUDIMOVSKI, BOŽIDAR ĐUROVIĆ, DUŠAN KVEDER,
LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, JOVAN POPOVIĆ, VOJISLAV RAKIĆ,
DRAŽEN SESARDIĆ, ALEKSANDAR ŠOKORAC, DRAGO VUČINIĆ

Glavni urednik: BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač: SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA INFORMACIJE

SADRŽAJ

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Rad Savezne skupštine (od 29. juna 1963. do 10. jula 1964)	277—282
Aktuelna pitanja rada Saveznog izvršnog veća (Izveštaj predsednika SIV-a Petra Stambolića Saveznoj skup- štini)	283—289
Sudstvo u 1963.	290—292

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Članstvo SKJ	293—295
Saradnja SSRNJ sa partijama i organizacijama u Evropi	296—298

PRIVREDA

Industrija u 1963.	299—305
Poljoprivreda u 1963.	306—312
Trgovina u 1963.	313—316

SPOLJNA POLITIKA

Državne posete	317—322
----------------------	---------

RAD SAVEZNE SKUPŠTINE OD 29. JUNA 1963. DO 10. JULA 1964.

Savezna skupština, saglasno odredbama Ustava SFRJ i Zakona o izboru saveznih poslanika, izabrana je na izborima od 3. i 16. juna 1963. godine.¹ Na prethodnim sastancima veća Savezne skupštine, održanim 29. i 30. juna 1963, izvršena je verifikacija mandata članova veća, donete odluke o privremenom poslovnom redu i izvršeni izbori predsjednika i drugih funkcionera veća.

Savezna skupština je u sastavu svih svojih veća do 10. jula 1964. održala četiri zajedničke sednice.

Na zajedničkoj sednici održanoj 29. juna 1963. Skupština je donela Odluku o privremenom poslovnom redu i izvršila izbor predsjednika i tri potpredsjednika Savezne skupštine.

Na zajedničkoj sednici svih veća održanoj 30. juna 1963, u skladu sa odredbama Ustava SFRJ, izvršen je izbor Predsjednika Republike i potpredsjednika Republike.

Povodom dvadesetogodišnjice II zasedanja AVNOJ-a održana je 29. novembra 1963. svečana zajednička sednica svih veća Savezne skupštine i Saveznog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije. Na sednici je donet zaključak kojim je preporučeno nadležnim saveznim organima da sredstvima federacije osnuju Fond AVNOJ-a iz kojeg će se dodeljivati nagrade za najviša dostignuća u svim oblastima društvenog života zemlje.

Na zajedničkoj sednici veća 4. februara 1964. pretrasa su pitanja organizacije i metoda rada Savezne skupštine i donet zaključak o obrazovanju komisije za izradu predloga poslovnika Savezne skupštine.²

Posle prethodnih sastanaka skupštinska veća su 29. i 30. juna 1963. održala prve odvojene sednice. Savezno veće je na svojoj sednici izabralo predsjednika i članove Saveznog izvršnog veća, predsjednika i sudije Ustavnog suda Jugoslavije, članove Saveta federacije, državne i savezne sekretare i druge funkcionere,³ zajedno sa Privrednim većem donelo je Zakon o važenju propisa o privremenim merama donetim na osnovu člana 6. stava 1. Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava. Pored toga, zajedno sa Socijalno-zdravstvenim većem, Savezno veće je donelo Zakon o važenju Odluke o uslovima za priznavanje i određivanje penzija po čl. 80. i 132. Zakona o penzijskom osiguranju (»Službeni list SFRJ«, 29/63). (Tabela 1).

Rad Skupštine odvijao se kroz veliki broj skupštinskih tela. Na mnogobrojnim sastancima tih tela razmatrana su mnoga aktualna pitanja iz svih oblasti društveno-političkog života, kao i normativni akti koje je Skupština donela. (Tabela 2.)

Prilikom razmatranja pojedinih problema, radi što potpunijeg sagledavanja problema i zauzimanja što jedinstvenijih stavova, na sednice skupštinskih tela pozivani su i predstavnici odgovarajućih stručnih udruženja, društveno-političkih i drugih organizacija, naučnih i drugih ustanova.

¹ O delatnosti Savezne narodne skupštine IV saziva vidi: »Jug. pregled«, 1963, maj, str. 208—210 (58—60).

² O organizaciji i metodima rada Savezne skupštine vidi: »Jug. pregled« 1964, februar, str. 59—76 (1—18).

³ Spisak funkcionera političko-izvršnih, upravnih i pravosudnih organa federacije, republika i pokrajina vidi u »Jug. pregledu«, 1964, februar, str. 77—100 (19—42).

TABELA 1 — RAD VEĆA SAVEZNE SKUPŠTINE OD 29. JUNA 1963. DO 10. JULA 1964.

Skupštinska veća	Broj sednica			Pretrasa na sednicama			Poslanička pitanja i odgovori	
	posebne sednice veća	zajedničke sednice sa drugim većima*	ukupno	predloga zakona i drugih akata	druga pitanja i problemi	ukupno tačaka dnevnog reda	broj postavljenih pitanja.	broj datih odgovora
Savezno veće	15	15	30	145	37	182	41	40
Veće naroda	2	—	2	1	1	2	—	—
Privredno veće	14	9	23	99	30	129	27	27
Socijalno-zdravstveno veće	9	1	10	12	12	24	11	11
Prosvetno-kulturno veće	6	—	6	5	12	17	20	20
Organizaciono-političko veće	8	5	13	21	10	31	—	—

* U ovom pregledu nisu obuhvaćene zajedničke sednice svih veća Savezne skupštine.

Podaci: publikacije Sekretarijata Savezne skupštine »Informacije«, brojevi 1—23/63. i »Dnevnik Savezne skupštine«, brojevi 1—184.

TABELA 2 — RAD ODBORA I KOMISIJA OD 29. JUNA 1963. DO 10. JULA 1964.

Skupštinska tela	Broj tela	Broj sednica	Razmatrano		
			predloga akata	drugi pitanja i problemi	ukupno
Ukupno	90	514	1.040	586	1.626
Skupštinske komisije	8	100	752*	47	799
Odbori i komisije Saveznog veća	18	235	171	340	511
Odbori, komisije i grupe Privrednog veća	19	60	78	64	142
Odbori, komisije i grupe Socijalno-zdravstvenog veća	14	36	8	47	55
Odbori, komisije i grupe Prosvetno-kulturnog veća	18	42	11	47	58
Odbori, komisije i grupe Organizaciono-političkog veća	13	41	20	41	61

* U ovaj broj, kao i u brojeve u drugim kolonama, uračunati su predlozi pojedinih akata odnosno pojedina pitanja koja su više puta stavljana na dnevni red sednica. U ovaj broj posebno su uračunati usvojeni skupštinski akti čiji su tekstovi utvrđivani u odgovarajućim komisijama za autentične tekstove.

Podaci: kao kod tabele 1.

Na primer, prilikom razmatranja pitanja kriminala i nekih drugih društveno štetnih pojava na sednici Odbora za organizaciono-politička pitanja Saveznog veća, 18. marta 1964, prisustvovali su, pored članova tog odbora i članova Odbora Privrednog veća za razmatranje tekućih problema privrede i Odbora Organizaciono-političkog veća za pitanja pravosuđa, i predstavnici Saveznog sekretarijata za pravosuđe, Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove, Vrhovnog suda Jugoslavije, Vrhovnog privrednog suda, Saveznog javnog pravobranilaštva, Saveznog javnog tužilaštva, Instituta za kriminalistička i kriminološka istraživanja, Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije i Centralnog komiteta Saveza omladine Jugoslavije. Mnoga pitanja razmatrana su u više skupštinskih tela. Na primer, Predlog zakona o finansiranju društveno-političkih zajednica razmatran je u osam odbora Saveznog veća, u tri odbora Privrednog veća, u po jednom odboru Socijalno-zdravstvenog i Prosvetno-kulturnog veća i u dva odbora Organizaciono-političkog veća, pri čemu u nekim odborima po dva i više puta. Pored

toga, ovaj zakonski predlog razmatran je i u Zakonodavno-pravnoj komisiji Savezne skupštine.

Rad Savezne skupštine i njenih tela u ovom periodu bio je usmeren na pronalaženje metoda koji bi omogućili Skupštini da u što većoj meri odgovori stepenu razvoja društvenog sistema u zemlji.

Skupština sve više postaje inicijativno radno telo u okviru kojeg se neposredno pokreću pitanja i problemi iz života i prakse i za njih traže odgovarajuća rešenja.

Dosadašnji rad Skupštine bio je dobrim delom usmeren i na usklađivanje društveno-ekonomskog i političkog sistema i postojećeg zakonodavstva sa Ustavom.

U proteklom periodu Savezna skupština i njena tela razmatrali su mnoga aktuelna pitanja i probleme iz svih oblasti društvenog života. Skupština je donela 78 zakona⁴ (sa 5 zakona za koje su utvrđeni prečišćeni tekstovi), 54 odluke, 3 rezolucije i 3 preporuke.

PREGLED DELATNOSTI SAVEZNE SKUPŠTINE PO OSNOVNIM OBLASTIMA DRUŠTVENOG I PRIVREDNOG ŽIVOTA

DRUŠTVENO-POLITIČKI SISTEM. U Saveznoj skupštini i njenim telima razmatrana su mnoga pitanja sastava, rada i izbora pojedinih organa društvenog samoupravljanja u privrednim organizacijama i drugim radnim organizacijama i ustanovama u oblasti društvenih službi. Pitanja rada organa državne uprave, a naročito pitanja ostvarivanja prava građana u postupku pred tim organima, dosta često su stavljana na dnevni red Skupštine i njenih tela. Posebna pažnja poklonjena je donošenju propisa o organizaciji i radu Ustavnog suda Jugoslavije kao nove institucije u društveno-političkom sistemu zemlje. Razmatrana su i pitanja organizacije i rada organa pravosuđa, pružanja pravne pomoći i mesta i uloge advokature u društveno-političkom sistemu zemlje.

Radi pružanja pomoći opštinskim skupštinama skupštinski odbori i druga tela pratili su i rad na donošenju statuta opština.

Radi punog ostvarivanja principa pretvaranja Skupštine u stvarno radno telo i prilagođavanja ostalih njenih organa takvom stanju poklonjena je puna pažnja pitanjima unutrašnje organizacije i rada Savezne skupštine.

Od normativnih akata koji se odnose na društveno-politički sistem, Savezna skupština donela je u ovom periodu 16 zakona, 21 odluku i 1 preporuku.

Zakon o Ustavnom sudu Jugoslavije (»Službeni list SFRJ«, 52/63), koji polazi od postavki novog Ustava o zaštiti ustavnosti i zakonitosti i kojim se predviđaju posebna sredstva i metodi za zaštitu ustavnosti i zakonitosti, bio je vrlo dugo razmatran, još u fazi teza i prednacrtu, u odgovarajućim skupštinskim odborima i drugim telima, a njegove osnovne koncepcije su inicirane u skupštinskim telima.

Poseban značaj za dalji razvoj i jačanje samoupravljanja u radnim organizacijama imaju Osnovni zakon o izboru radničkih saveta i drugih organa upravljanja u radnim organizacijama (»Službeni list SFRJ«, 15/64) i Osnovni zakon o organima upravljanja u ustanovama (»Službeni list SFRJ«, 22/64). Odredbama ovih zakona se, u skladu sa Ustavom, prvi put u formi zakona regulišu pitanja izbora saveta i drugih organa upravljanja u radnim organizacijama. Biračko pravo prošireno je na učenike u privredi i honorarne radnike u onim radnim organizacijama u kojima takvi radnici čine osnovni kadar, tj. kadar od kojeg zavise rezultati rada u tim organizacijama. Sezonskim radnicima i kooperantima u poljoprivredi takođe je obezbeđen veći uticaj u odgovarajućim organima upravljanja.

Savezna skupština je u ovoj oblasti donela još i ove zakone:

Zakon o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa uprave nadležnih za unutrašnje poslove na opštinske organe uprave nadležne za unutrašnje poslove (»Službeni list SFRJ«, 45/63);

Zakon o posebnom regulisanju određenih pitanja sudskog postupka u vezi sa zemljotresom u Skoplju (»Službeni list SFRJ«, 45/63);

Zakon o državnom pečatu i pečatima saveznih organa (»Službeni list SFRJ«, 49/63);

Zakon o Nagradi Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije (»Službeni list SFRJ«, 31/64);

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (»Službeni list SFRJ«, 7/64, prečišćen tekst: »Službeni list SFRJ«, 9/64);

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o odlikovanjima (»Službeni list SFRJ«, 16/64, prečišćen tekst: »Službeni list SFRJ«, 18/64);

Zakon o pomilovanju (»Službeni list SFRJ«, 7/64);

Zakon o pomorskom plenu i ratnom plenu na moru (»Službeni list SFRJ«, 26/64);

Zakon o izmeni Zakona o narodnoj odbrani (»Službeni list SFRJ«, 22/64);

Zakon o prestanku važenja Opšteg zakona o narodnim odborima (»Službeni list SFRJ«, 7/64); i

Osnovni zakon o korišćenju putničkih automobila u društvenoj svojini i o načinu raspolaganja društvenim sredstvima za korišćenje putničkih automobila (»Službeni list SFRJ«, 21/64).

Skupština je donela i nekoliko odluka koje se odnose na privremeno regulisanje pitanja poslovnog reda Savezne skupštine i njenih veća, izbor Saveznog izvršnog veća, Saveta federacije, Ustavnog suda Jugoslavije, imenovanje zamenika Vrhovnog komandanta, državnih i saveznih sekretara i drugih saveznih funkcionera, privremeno regulisanje naknade saveznim poslanicima i drugim funkcionerima koje bira ili imenuje Savezna skupština, i dr.

Posle vrlo iscrpnih diskusija vođenih u odgovarajućim skupštinskim telima u vezi sa stanjem i kretanjima kriminala i drugih društveno štetnih pojava, Skupština je donela Preporuku o daljem radu na suzbijanju kriminaliteta i nekih drugih društveno štetnih pojava (»Službeni list SFRJ«, 23/64)⁵. U Preporuci se konstatuje da se kretanje kriminala, posmatrano u celini, u poslednjih nekoliko godina zadržava na istom nivou ili je u opadanju. Neke vrste kriminala su po svom obimu postale neznatne, naročito krivična dela protiv naroda i države. U izvesnom porastu su krivična dela telesne povrede, uvrede, maloletnički prestupi, i sl. Polazeći od toga da jugoslovenska društvena zajednica nastoji da se društveno štetne pojave svedu na što manju meru, otklanjajući ne samo njihove posledice, već u prvom redu materijalne i društvene korene i uzroke, Skupština se Preporukom obraća svim organizacijama, organima i ustanovama da što više doprinesu suzbijanju kriminala i drugih društveno štetnih pojava.

PRIVREDNI SISTEM I PRIVREDNA KRETANJA. Gotovo polovinu od ukupnog broja pitanja i problema koje su razmatrali Savezna skupština i njena tela, čine pitanja i problemi iz oblasti privrednog sistema i privredne politike. Naročita pažnja poklonjena je donošenju Društvenog plana Jugoslavije za 1964. i smernicama za donošenje sedmogodišnjeg plana za period 1964—1970, kretanju privrede u 1963. i prva četiri meseca 1964, poslovanju privrednih organizacija i modernizaciji proizvodnje, zatim pitanju daljeg privrednog razvoja i intervencije u privredi, pitanju sistema investiranja i sistema planiranja, i dr.

Pored Društvenog plana Jugoslavije za 1964, Skupština je iz oblasti privrednog sistema i privrednih kretanja, uklju-

⁴ Obuhvaćeni i zakoni koji su u smislu člana 8. Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava usaglašeni sa Ustavom SFRJ.

⁵ Vidi: »Jug. pregled«, 1964. maj, str. 205—206 (63—64).

čujući stambenu i komunalnu privredu i rad i radne odnose, donela 2 rezolucije, 49 zakona i 27 odluka. Mnogi od ovih akata doneti su na inicijativu odgovarajućih odbora i drugih skupštinskih tela, kao što su akti o daljem razvoju privrednog sistema, o privredno-planskim merama i dr.

Među aktima iz ove oblasti poseban značaj ima Rezolucija o osnovnim smernicama za dalji razvoj privrednog sistema (»Službeni list SFRJ«, 23/64)⁶. Ovom rezolucijom se konstatuje da, i pored krupnih uspeha koji su ostvareni u izgradnji privrednog sistema, razvoj društveno-ekonomskih odnosa na mnogim područjima još zaostaje za dostignutim stepenom društvenog i privrednog razvoja. Ukazujući na pravce daljeg rada u oblasti privrednog sistema, Rezolucijom se posebno upućuje na pripremanje predloga za odgovarajuća rešenja iz pojedinih oblasti, kao što su: sistem proširene reprodukcije, a posebno finansiranje investicija; finansiranje društveno-političkih zajednica i društvenih službi; odnos cena i sistem društvene kontrole cena; raspodela ukupnog prihoda i dohotka radnih organizacija; intervencije federacije u privredi; finansiranje nerazvijenih područja; spoljnotrgovinski i devizni sistem, i dr.

U red najznačajnijih zakona koji se odnose na privredni sistem spada Zakon o privredno-planskim merama u 1964. godini (»Službeni list SFRJ«, 52/63), sa Zakonom o izmenama tog zakona (»Službeni list SFRJ«, 31/64). Ovaj zakon polazi od koncepcije da je godišnji plan akt kojim se određuje politika razvoja i daju smernice za taj razvoj, a da se realizacija te politike reguliše opštim propisima privrednog sistema koji nisu u zavisnosti od godišnjih planova ili propisa koji se donose radi ostvarivanja određenih odnosa utvrđenih društvenim planom. U skladu sa takvom koncepcijom, ovim zakonom se regulišu pitanja sredstava federacije i njihove raspodele, mere kreditne politike za realizaciju privrednog razvoja utvrđenog planom, kao i druga pitanja u vezi s tim, pri čemu se ne isključuje mogućnost donošenja i drugih mera u toku godine, u zavisnosti od potreba koje mogu biti izazvane stvarnim privrednim kretanjima i konkretnim uslovima.

U ovoj oblasti doneta je i Odluka o potvrdi Statuta Fonda za obnovu i izgradnju Skoplja (»Službeni list SFRJ«, 52/63).

FINANSIJE. U oblasti finansija razmatrana su pitanja sistema dugoročnog kreditiranja privrede, finansiranja kulturnih institucija i delatnosti, kao i finansiranja zdravstvene službe i zdravstvene zaštite. Razmatran je rad Službe društvenog knjigovodstva u 1963, problemi dotiranja društvenih organizacija, stanje i problemi carinske službe, finansiranje rudarskih istraživanja i dr.

Pitanja u vezi sa ustanovljavanjem doprinosa i poreza građana i pitanja izvora prihoda društveno-političkih zajednica bila su predmet dugog i vrlo iscrpnog razmatranja na mnogim sednicama skupštinskih odbora i drugih skupštinskih tela koja su po bilo kom osnovu bila zainteresovana ovom problematikom. Diskusije o ovim pitanjima imale su za cilj da se pronađu najadekvatnija rešenja za ostvarivanje onih ustavnih načela prema kojima društveno-političkim zajednicama za podmirenje društvenih potreba na njihovoj teritoriji pripadaju doprinosi iz ličnih dohodaka kao i iz drugih izvora prihoda koje one, saglasno sa saveznim zakonom, same utvrđuju i njima raspolažu. Na sprovođenju ovih načela insistirano je i u Rezoluciji o osnovnim smernicama za dalji razvoj privrednog sistema.

Normativna delatnost Savezne skupštine u oblasti finansija bila je obimna; doneta su 32 zakona i 24 odluke. Osnovnim zakonom o finansiranju društveno-političkih zajednica (»Službeni list SFRJ«, 31/64) i Osnovnim zakonom o doprinosima i porezima građana (»Službeni list SFRJ«, 32/64) ustanovljeni su, u skladu sa ustavnim načelima, doprinosi koje plaćaju građani na imovinu (ostali izvori i vrste prihoda utvrđuju se posebnim saveznim zakonima) i vrši njihovo raspoređivanje na društveno-političke zajednice, tj. utvrđuju se obaveze građana i izvori i vrste prihoda

društveno-političkih zajednica. Za razliku od dosadašnjih propisa, koji su imali obeležje potpunih saveznih zakona, ova dva zakona imaju karakter osnovnih zakona i njima se regulišu samo ona pitanja kojima se obezbeđuju opšte-društveni interesi — jedinstvo sistema i prava federacije, a republikama i opštinama dato je ovlašćenje da one svojim aktima, prema svojim specifičnim uslovima i potrebama, regulišu sva ostala pitanja iz ove oblasti.

U red značajnijih zakona iz ove oblasti spadaju i:

Zakon o upotrebi sredstava federacije za investicije u privredi (»Službeni list SFRJ«, 52/63), kojim se utvrđuje da federacija, preko specijalizovanih banaka, učestvuje u finansiranju investicija od bitnog značaja za usklađivanje privrednog razvoja zemlje. Ovim zakonom ukinut je Opšti investicioni fond i sredstva tog fonda preneti su na specijalizovane banke. Takođe je donet i Zakon o zajmu za investicije u privredi za 1964, kojim se za obezbeđenje dopunskih sredstava u iznosu od 90 milijardi din., predviđenih Zakonom o privredno-planskim merama u 1964. za izvršenje investicija značajnih za opšti privredni razvoj u 1964. godini, raspisuje zajam federacije i određuju uslovi i način upisa za privredne organizacije, poslovne banke i društveno-političke zajednice.

Zakon o stopama amortizacije osnovnih sredstava privrednih organizacija (»Službeni list SFRJ« 52/63), kojim se utvrđuje obaveza privrednih organizacija da, u skladu sa odredbama Zakona o sredstvima privrednih organizacija, obračunavaju i uplaćuju amortizaciju osnovnih sredstava na ime naknade za utrošenu vrednost tih sredstava u vršenju svoje privredne delatnosti, po stopi utvrđenoj posebnom tarifom;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o porezu na lični prihod građana (»Službeni list SFRJ«, 52/63), kojim se osnovica koja ne podleže razrezu poreza na lični prihod građana povećava od 700 na 900.000 din.

Posebnu grupu čine oni zakoni koji se odnose na obnovu i izgradnju Skoplja:

Zakon o ustupanju određenih prihoda federacije rezervnom fondu grada Skoplja (»Službeni list SFRJ«, 52/63), kojim se kamata na poslovni fond, doprinosi iz dohotka i doprinos na vanredni prihod koje ostvaruju u korist federacije privredne organizacije na teritoriji grada Skoplja, ustupaju rezervnom fondu grada Skoplja za zajedničke rezerve privrednih organizacija i utvrđuje postupak za njegovo ustupanje;

Zakon o davanju naknade društvenim fondovima i bankama za otpisane kredite i o regulisanju kreditnih odnosa radnih organizacija i građana na teritoriji grada Skoplja (»Službeni list SFRJ«, 52/63), kojim se određuje da se u periodu od 26. jula do 31. decembra 1963. neće naplaćivati privrednim organizacijama i građanima koji su pretrpeli štetu usled zemljotresa u Skoplju kamata, provizija i troškovi po kreditima odobrenim posle 26. jula 1963;

Zakon o posebnom regulisanju određenih pitanja iz oblasti finansiranja stambene izgradnje na teritoriji grada Skoplja (»Službeni list SFRJ«, 52/63), kojim se daju ovlašćenja SR Makedoniji da zakonom može propisati da se zajmovi iz sredstava Fonda za stambenu izgradnju Skoplja mogu davati za stambenu izgradnju licima u radnom odnosu i drugim građanima koji su na dan 26. jula 1963. imali prebivalište u Skoplju. Tim zakonom ovlašćena je Skupština grada Skoplja da iz sredstava Fonda za stambenu izgradnju Skoplja može davati kredite pod uslovima drukčijim od uslova propisanih Zakonom o Fondu za stambenu izgradnju grada Skoplja.

Iz oblasti finansija doneti su i:

Zakon o prestanku važenja Zakona o doprinosu za eksploataciju rudnog blaga (»Službeni list SFRJ«, 52/63);

Zakon o bruto-prihodu obveznika poreza na dohodak od samostalnih zanimanja i ostale imovine (»Službeni list SFRJ«, 4/64);

Zakon o kamatnoj stopi na fondove u privredi za delatnost gazdovanja šumama (»Službeni list SFRJ«, 4/64);

⁶ Vidi: »Jug. pregled«, 1964. april, str. 167—169 (31—33).

Zakon o stopama poreza na dohodak na prihod od advokatske delatnosti (»Službeni list SFRJ«, 15/64).

Pored ovih, doneto je i nekoliko zakona o oslobodenju od doprinosa iz dohotka privrednih organizacija za određene vrste delatnosti, kao što su: prerada drveta, izrada predmeta od pruča, sportskih rekvizita i dr., kao i više drugih zakona kojima se menjaju odnosno dopunjuju ili usklađuju sa Ustavom ranije doneti zakoni iz ove oblasti.

Odlukama iz ove oblasti regulišu se uglavnom pitanja dodeljivanja sredstava iz privrednih rezervi federacije, oslobodenja pojedinih delatnosti od plaćanja doprinosa iz dohotka i učešća federacije u finansiranju pojedinih delatnosti.

POLJOPRIVREDA. U odgovarajućim skupštinskim telima razmatran je dalji razvoj poljoprivrede i njeno mesto u privrednom razvoju zemlje, a naročito osnovni problemi agrarne politike, zatim potrebe, mogućnosti i uslovi povećanja poljoprivrednog zemljišta u društvenoj svojini, kooperacija u poljoprivredi i dalji razvoj poljoprivredne proizvodnje i stvaranje povoljnijih uslova za snabdevanje domaćeg tržišta i za izvoz poljoprivrednih proizvoda.

Od akata iz ove oblasti Skupština je donela Rezoluciju o razvoju poljoprivrede (»Službeni list SFRJ«, 31/64), kojom se konstatuje da i pored krupnih rezultata koji su postignuti društveno-političkim organizacionim merama iz prethodnog perioda, poljoprivredna proizvodnja u izvesnoj meri zaostaje za potrebama društva. Pored toga, u Rezoluciji se ukazuje na najaktuelnije zadatke čije ostvarivanje treba da doprinese povećanju proizvodnje u ovoj privrednoj oblasti.

Skupština je iz ove oblasti donela i Osnovni zakon o kvalitetu i kontroli đubriva (»Službeni list SFRJ«, 18/64), kojim se predviđa da se veštačko đubrivo za potrebe poljoprivredne proizvodnje može stavljati u promet samo ako je određenog kvaliteta.

INDUSTRIJA I RUDARSTVO. Kretanje industrije i stanje sirovinke baze i industrijske proizvodnje, a posebno problemi rudarstva, bili su često razmatrani u odgovarajućim skupštinskim telima. To su najčešće bili problemi integracije u industriji, problemi industrijske proizvodnje stanova, mere za poboljšanje uslova privređivanja u proizvodnji raznih industrijskih proizvoda, kao i mere za ubrzanje izgradnje elektroprivrednih objekata.

Iz ove oblasti Skupština je donela sledeće akte:

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o rudarstvu (»Službeni list SFRJ«, 22/64, prečišćen tekst Osnovnog zakona o rudarstvu objavljen je u »Službenom listu SFRJ«, 23/64), kojim se, saglasno odredbama novog Ustava, regulišu samo osnovna pitanja istraživanja i eksploatacije mineralnih sirovina, dok se za sva ostala pitanja koja su ranije bila regulisana Zakonom o rudarstvu ostavlja mogućnost republikama da ih one regulišu prema svojim prilikama i potrebama;

Zakon o prestanku važenja Uredbe o pribavljanju industrijske svojine u inostranstvu (»Službeni list SFRJ«, 31/64).

TRGOVINA I SNABDEVANJE. Stanje i problemi trgovine i snabdevanja, ugostiteljstva i turizma razmatrani su na sednicama odgovarajućih tela Skupštine. Posebno je razmatrana organizacija unutrašnje trgovine, ekonomski položaj sezonskog ugostiteljstva, razvoj domaćeg i inostranog turizma, kretanja spolnotrgovinske razmene i ekonomski odnosi sa inostranstvom.

Pored propisa kojima se kroz odgovarajuće instrumente stvaraju uslovi za brži razvoj u ovoj privrednoj oblasti, donet je Zakon o vršenju popisa (inventarisanju) kod trgovinskih privrednih organizacija (»Službeni list SFRJ«, 15/64), kojim se trgovinske privredne organizacije obavezuju da jedanput godišnje, i to na kraju poslovne godine, izvrše popis celokupnih sredstava i njihovih izvora.

SAOBRAČAJ I VEZE. Povećani obim prevoza robe i putnika u svim granama saobraćaja predstavljao je osnovni predmet diskusije u skupštinskim telima za probleme saobraćaja. Posebno su razmatrani: ekonomski problemi saobraćaja; obim i mogućnosti korišćenja kapaciteta u železničkom, drumskom i rečnom saobraćaju; putnički saobraćaj i njegovo mesto u Društvenom planu Jugoslavije za 1964. Uporedo su vodene diskusije o poslovanju privrednih organizacija u saobraćaju u 1963. i razmatrani predlozi o nekim promenama u sistemu poslovanja transportnih preduzeća, kao i problemi organizacije i poslovanja vazdušnog saobraćaja, bezbednosti u drumskom saobraćaju i ekonomskog položaja transportnih preduzeća u 1964.

U oblasti saobraćaja i veza Skupština je donela šest zakona i jednu odluku:

Zakon o iskorišćavanju vazduhoplovnih pristaništa (prečišćen tekst: »Službeni list SFRJ«, 12/64), kojim se određuje pojam vazduhoplovnog pristaništa, utvrđuje način njegovog iskorišćavanja i obaveza za njegovo održavanje i izgradnju i reguliše organizacija i rad preduzeća za aerodromske usluge;

Zakon o utvrđivanju sposobnosti za plovību pomorskih brodova i plovila unutrašnje plovidbe (»Službeni list SFRJ«, 18/64), kojim se, izuzev za ratne brodove, određuju uslovi za utvrđivanje sposobnosti za plovību jugoslovenskih pomorskih brodova i plovila unutrašnje plovidbe, kao i inostranih pomorskih brodova i plovila unutrašnje plovidbe;

Zakon o baždarenju pomorskih brodova i čamaca (»Službeni list SFRJ«, 31/64), kojim se, u cilju utvrđivanja bruto i neto registarske tonaže, određuju postupak i način baždarenja pomorskih brodova i čamaca jugoslovenske trgovačke mornarice, kao i slučajevi kada baždarenju podleže inostrani trgovački pomorski brodovi i čamci;

Zakon o ispravama i knjigama pomorskih brodova i plovila unutrašnje plovidbe (»Službeni list SFRJ«, 18/64);

Zakon o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o službi bezbednosti plovidbe (»Službeni list SFRJ«, 31/64; i

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o organizaciji Jugoslovenskih železnica (»Službeni list SFRJ«, 17/64);

Odluku o sredstvima za davanje naknade saobraćajnim privrednim organizacijama za povlastice u putničkom saobraćaju u 1964 (»Službeni list SFRJ«, 52/63).

STAMBENA I KOMUNALNA PRIVREDA. Prilikom razmatranja stambenih problema i problema usavršavanja sistema stambene izgradnje u odgovarajućim telima Savezne skupštine došlo se do zaključka da treba izvršiti bitne izmene ne samo u sistemu finansiranja stambene izgradnje već i u eksploataciji stanova, kako bi se dalja stambena izgradnja i održavanje stambenog fonda uskladili sa društveno-ekonomskim i privrednim razvojem i potrebama zajednice. Konstatovano je da fondovi za stambenu izgradnju nisu do kraja odgovorili namenjenoj ulozi i da eventualno prenošenje sredstava za kreditiranje stambene izgradnje sa ovih fondova na banke predstavlja znatno bolje rešenje. Takođe je konstatovano da predviđeni obim stambene izgradnje ukazuje na potrebu znatnijeg povećanja predviđenih sredstava i obezbeđenja nužnih kredita za rešavanje određenih komunalnih pitanja. Naročito je ukazivano na potrebu stvaranja povoljnijih uslova za izgradnju i proizvodnju stanova za tržište osposobljavanjem građevinske operative i industrije građevinskih materijala.

Od normativnih akata iz oblasti stambene i komunalne privrede doneta su tri zakona:

Zakon o dopuni Zakona o doprinosu za stambenu izgradnju (»Službeni list SFRJ«, 52/63), kojim se propisuje uplaćivanje doprinosa za stambenu izgradnju i za 1964. u fond opštine u kojoj se uplaćuje doprinos budžetima iz ličnog dohotka radnika;

Zakon o prestanku važenja Opšteg zakona o stambenim zajednicama (»Službeni list SFRJ«, 31/64), kojim se, sa-

glasno ustavnim odredbama, utvrđuju rokovi prestanka rada stambenih zajednica i početka rada mesnih zajednica i propisuje postupak prestanka rada dosadašnjih servisa stambenih zajednica;

Zakon o prestanku važenja Osnovne uredbe o generalnom urbanističkom planu (»Službeni list SFRJ«, 31/64), pošto su ta pitanja regulisana republičkim propisima.

RAD I RADNI ODNOSI. Pitanja u vezi s kretanjem ličnih dohodaka i prelaskom na skraćenu radnu nedelju u privredi su, pored ostalih pitanja iz ove oblasti, razmatrana na više sastanaka odgovarajućih tela Savezne skupštine. Posebno je ukazivano da probleme skraćivanja radnog vremena treba rešavati u skladu sa povećanjem produktivnosti rada, poboljšanjem unutrašnje raspodele i razvijanjem stimulativnijeg sistema nagrađivanja, izjednačavanjem uslova poslovanja pojedinih privrednih oblasti, grana i grupacija i izmenom odgovarajućih propisa u oblasti radnih odnosa.

Pored toga, razmatrani su problemi zaposlenosti i rezerve radne snage, mere za šire mogućnosti zapošljavanja, problemi konkursa i njegovog sprovođenja prilikom zasnivanja radnih odnosa u javnim službama i privredi, kao i razne negativne pojave i zloupotrebe prilikom sprovođenja konkursa. Razmatrani su i stanje i problemi zaštite na radu, kao i pitanja u vezi sa zapošljavanjem jugoslovenskih građana u inostranstvu.

Od normativnih akata iz ove oblasti Savezna skupština je donela Zakon o posebnom regulisanju određenih pitanja iz oblasti radnih odnosa na području grada Skoplja (»Službeni list SFRJ«, 36/63), kojim je SR Makedonija ovlašćena da, ukoliko to zahtevaju posebne okolnosti izazvane zemljotresom u Skoplju, na poseban način zakonom reguliše određena pitanja načina zasnivanja i prestanka radnog odnosa i organa koji o tome odlučuju, zatim pitanja raspoređivanja na radna mesta u istoj organizaciji, državnom organu i ustanovi, premeštaja i dr.

Takođe je doneta Odluka o priznavanju probne 42-časovne radne nedelje kao punog radnog vremena (»Službeni list SFRJ«, 4/64), kojom se, saglasno ustavnom načelu, 42-časovno radno vreme u nedelji priznaje kao puno radno vreme.

ZDRAVSTVO I SOCIJALNA ZAŠTITA. U oblasti zdravstva i socijalne zaštite u centru pažnje bila su pitanja jačanja sistema društvenog samoupravljanja i unutrašnje organizacije u ovim oblastima. Posebno su razmatrana pitanja donošenja novih propisa o izboru organa upravljanja u ustanovama u oblasti zdravstva i socijalne zaštite, cena usluga u zdravstvenim ustanovama, stanja i problema antituberkulozne službe, zdravstvenih centara i rada sanitarnih inspekcije, standarda i normativa u zdravstvenoj službi, zdravstvene zaštite boraca i ratnih vojnih invalida i njihove rehabilitacije.

Prilikom razmatranja teza o novom penzijskom osiguranju, kao razlozi koji nameću potrebu značajnijih reformi u postojećem sistemu penzijskog osiguranja navodeni su naročito: povećano opterećenje fonda penzijskog osiguranja zbog porasta broja penzija, potreba odgovarajućeg regulisanja materijalnog položaja penzionera u okvirima opštih ekonomskih kretanja, stabilizacija stope doprinosa za penzijsko osiguranje, kao i dalje jačanje samoupravljanja u oblasti penzijskog osiguranja. Sva ova pitanja će se i dalje razmatrati i Skupštini će biti predložena odgovarajuća rešenja.

Razmatrana su i neka aktuelna pitanja materijalno-socijalnog položaja omladine u Jugoslaviji i zaključeno je da se Saveznoj skupštini sugeriše donošenje odgovarajuće preporuke kojom bi se merodavnim faktorima ukazalo na potrebu rešavanja osnovnih i najvažnijih problema materijalno-socijalnog položaja omladine.

U odgovarajućim skupštinskim telima razmatrana su i pitanja izrade statuta radnih organizacija u oblasti zdravstva i socijalne zaštite, kao i izrade opštinskih statuta, tj. onih delova tih statuta koji se odnose na ovu oblast.

Iz oblasti zdravstva i socijalne zaštite Skupština je donela 6 zakona i 4 odluke:

Osnovni zakon o sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti (»Službeni list SFRJ«, 17/64), kojim se pored usklađivanja sa Ustavom, dosadašnji zakon upotpunjuje s obzirom na napredak medicine u sprečavanju i suzbijanju pojedinih zaraznih bolesti, kao i u otkrivanju zaraznih bolesti koje u zemlji nisu ranije postojale ili se za njih nije znalo;

Zakon o opojnim drogama (»Službeni list SFRJ«, 18/64), kojim se, u skladu sa savremenim dostignućima u medicini, a radi zaštite i sprečavanja neovlašćene upotrebe opojnih droga i njihovih sirovina, utvrđuje pojam opojnih droga i određuju uslovi proizvodnje, fabrikovanja i prometa opojnih droga u medicinske i naučne svrhe;

Zakon o isplati jednokratnog dodatka uživaocima opšteg invalidskog dodatka (»Službeni list SFRJ«, 10/64), kojim je određeno da se jednokratni dodatak u visini od 100% od opšteg invalidskog dodatka isplati svim uživaocima lične i porodične invalidnine kojima je po Uredbi o invalidskom dodatku pravo na dodatak priznato za decembar 1963;

Zakon o granicama za određivanje u 1964. stopa doprinosa za socijalno osiguranje i za dodatak na decu i o stopama doprinosa za zapošljavanje radnika (»Službeni list SFRJ«, 52/63), kojim se, u okviru predviđenih stopa osnovnih doprinosa za sve grane socijalnog osiguranja, sa redovnim doprinosom za dodatak na decu i doprinosom za zapošljavanje radnika, utvrđuje visina doprinosa do 22% od bruto iznosa ličnih dohodaka, uz mogućnosti njegovog povećanja najviše za 2,5%, tako da najveći iznos ne može prelaziti 24,5% bruto iznosa ličnih dohodaka.

Od odluka donetih u ovoj oblasti značajnije su Odluka o isplati jednokratnog dodatka na penziju (»Službeni list SFRJ«, 48/63) i Odluka o isplati jednokratnog dodatka na penziju u 1964. godini (»Službeni list SFRJ«, 23/64).

PROSVETA, KULTURA I UMETNOST. Rad skupštinskih tela na pitanjima iz oblasti prosvete, kulture i umetnosti bio je dobrim delom posvećen školstvu, kao i kulturnim institucijama, filmu, televiziji, izdavačkoj i novinskoj delatnosti, bibliotekama i dr. Pored toga, razmatrani su položaj ustanova u ovoj oblasti, raspodela dohotka u prosvetnim i kulturnim ustanovama, izbor organa upravljanja u tim ustanovama i dalje unapređenje naučnoistraživačkog rada u zemlji.

U proteklom periodu Savezna skupština je iz ove oblasti donela 1 zakon, 2 odluke i 2 preporuke.

Zakonom o izmenama i dopunama Opšteg zakona o školstvu (»Službeni list SFRJ«, 1/64, prečišćen tekst: »Službeni list SFRJ«, 4/64) još više se razvijaju i jačaju konkretni oblici samoupravljanja u školama i drugim ustanovama za vaspitanje i obrazovanje i time stvaraju uslovi da radni ljudi i u ovoj oblasti, koja je još u izvesnoj zavisnosti od budžeta i državnog aparata, dođu u sličan položaj kao i radni ljudi u oblasti privrede. Obrazovan je i poseban odbor Prosvetno-kulturnog veća sa zadatkom da pripremi materijal za nove propise o obrazovanju, koji će biti podneti Skupštini.

Odlukama iz ove oblasti Skupština je odobrila završni račun Saveznog društvenog fonda za školstvo za 1963. i finansijski plan Saveznog društvenog fonda za školstvo za 1964 (»Službeni list SFRJ«, 22/64).

Iz ove oblasti donete su sledeće preporuke:

Preporuka u vezi sa stanjem i problemima u oblasti osnovnog obrazovanja (»Službeni list SFRJ«, 14/64)⁷, kojom se ukazuje na izvesne slabosti i probleme osnovnog obrazovanja i ističe potreba punog angažovanja škola i drugih ustanova, opštinskih i sreskih skupština i drugih društveno-političkih faktora za obezbeđenje što potpunijih uslova za osnovno obrazovanje celokupne mlade generacije; i

⁷ Vidi: »Jug. pregled«, 1964, april, str. 179—181 (1—3).

Preporuka o unapređenju izdavačke delatnosti (»Službeni list SFRJ«, 22/64)⁸, u kojoj se, polazeći od sve većeg značaja i uloge knjige u društvenom, kulturnom i privrednom razvitku, ukazuje na potrebu preduzimanja odgovarajućih mera za razmatranje i rešavanje aktuelnih problema izdavačke delatnosti i pružanja pomoći izdavačkim preduzećima, bibliotekama i čitaonicama.

MEĐUNARODNI POLITIČKI I EKONOMSKI ODNOSI. Na planu međunarodne politike i ekonomskih odnosa, u odgovarajućim skupštinskim telima razmatrana su pitanja odnosa i saradnje sa drugim zemljama i državama, zatim pitanja razmene poseta stranih parlamentarnih delegacija, kao i izveštaji parlamentarnih delegacija o posetama drugim zemljama. Takođe su razmatrana razna pitanja u vezi sa održavanjem Konferencije neangažovanih zemalja u Kairu i pripremama Jugoslavije za učešće na toj konferenciji. Pored toga, razmatrana su i pitanja kulturne i naučno-tehničke saradnje Jugoslavije sa inostranstvom, i dr.

Iz ove oblasti Savezna skupština donela je 3 zakona i 1 rezoluciju:

Zakon o zabrani održavanja i uspostavljanja ekonomskih odnosa sa Južnoafričkom Republikom (»Službeni list SFRJ«, 45/63);

Zakon o ratifikaciji Ugovora o zabrani eksperimenata sa nuklearnim oružjem u atmosferi, kosmosu i pod vodom (dodatak »Službenog lista SFRJ«, »Međunarodni ugovori i drugi sporazumi«, 11/63); i

Zakon o ratifikaciji Sporazuma između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Rumunske Narodne Republike o izgradnji i eksploataciji hidroenergetskog i plovidbenog sistema Đerdap na reci Dunav (dodatak »Službenog lista SFRJ«, »Međunarodni ugovori i sporazumi«, 8/64).

Rezoluciju o Konferenciji Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (»Službeni list SFRJ«, 8/64)⁹ Skupština je donela rukovodeći se Deklaracijom koju je jednoglasno usvojilo 75 zemalja u razvoju na XVIII zasedanju Generalne skupštine UN i koja predstavlja veliki pozitivan doprinos rešavanju ekonomskih i socijalnih problema u svetu. U ovoj Rezoluciji Savezne skupštine konstatuje se da Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju predstavlja najvažniji događaj u aktivnosti ove najviše međunarodne organizacije na ekonomskom polju. U Rezoluciji se izražava nada za uspeh ove konferencije koja treba da učini značajan korak na putu ka bržem privrednom i socijalnom napretku u svetu i da doprinese pronalaženju odgovarajućih formi sporazumnog rešavanja najvažnijih međunarodnih ekonomskih problema.

P. A.

⁸ Vidi: »Jug. pregled«, 1964, maj, str. 230—232 (20—22).

⁹ Vidi: »Jug. pregled«, 1964, mart, str. 142—144 (34—36).

AKTUELNA PITANJA RADA SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

(IZVEŠTAJ PREDSEDNIKA SIV-a PETRA
STAMBOLIĆA SAVEZNOJ SKUPŠTINI)

Na zajedničkoj sednici Saveznog i Privrednog veća Savezne skupštine održanoj 10. jula 1964. predsednik Saveznog izvršnog veća Petar Stambolić podneo je izveštaj o aktuelnim pitanjima iz rada Saveznog izvršnog veća.

Predsednik Stambolić je najpre naglasio da Savezno izvršno veće smatra potrebnim da na kraju prvog polugodišta ove godine upozna Saveznu skupštinu o nekim aktuelnim pitanjima unutrašnje politike na kojima sada radi i o merama i predlozima koje će u drugom polugodu izneti pred Skupštinu, a zatim dodao da će izveštaj o spoljnopoličkoj aktivnosti Savezno izvršno veće podneti posebno u jesenjem periodu rada Skupštine.

Pošto je istakao da njegovo izlaganje nema pretenzije da obuhvati sva pitanja na kojima Savezno izvršno veće radi, kao ni sve oblasti iz njegove nadležnosti, već samo pitanja koja su najaktuelnija, predsednik Stambolić je rekao:

»Novi Ustav korenito je izmenio sistem političke organizacije i metode njenog funkcionisanja. Bitno su izmenjeni položaj i organizacija skupština društveno-političkih zajednica. Izmenjeni su i odnosi između skupština i njihovih izvršno-političkih organa. Promenjen je takođe položaj organa uprave i njihovi odnosi sa skupštinama i izvršno-političkim organima. Jedan od osnovnih zadataka posle donošenja Ustava bio je da se otpočne sve to sprovesti u život na najbolji moguć način.

U toku rada na pripremi Ustava bilo je neprestano prisutno pitanje da li ćemo naći najpogodnije konkretne oblike političke organizacije koji će najviše odgovarati ne samo osnovnim koncepcijama našeg sistema socijalističke demokratije već i sasvim određenom stepenu sadašnjeg materijalnog, društvenog i političkog razvoja, da li ćemo naći one oblike političke organizacije koji će stvoriti najoptimalnije uslove za neometan razvoj socijalističkih odnosa u našoj zemlji.

Sada je za nama godina rada na nov način, godina u kojoj smo tražili nova rešenja, vršili preorijentaciju, uhdavanja i usklađivanja. Ako smo se pre godinu dana i mogli pitati kako će to što je Ustav postavio praktično funkcionisati, već danas možemo sa sigurnošću i određeno reći, na osnovu pozitivnog jednogodišnjeg iskustva, da su usvojena rešenja bila dobra i da su sve sumnje bile neopravdane. Već ovo što je dosad, u ovom kratkom periodu od donošenja Ustava učinjeno, nesumnjivo predstavlja nov kvalitet u funkcionisanju našeg demokratskog sistema, u njegovom produbljenju, pozitivno novo u političkom životu uopšte i punu praktičnu afirmaciju političkog sistema utvrđenog Ustavom. Savezno izvršno veće kao izvršno-politički organ Savezne skupštine nastojalo je da u protekloj godini usmeri svoju aktivnost u tom duhu. Zato i smatram da će biti korisno da sada iznesem neka iskustva iz rada Saveznog izvršnog veća u protekloj godini i zadatke koje će ono rešavati u narednom periodu.

I

Na početku svoga rada Savezno izvršno veće oslanjalo se, što je sasvim razumljivo, na dotadašnja iskustva u pogledu organizacije i metoda rada Veća. Sasvim svesno,

ostavilo je da u nekim pitanjima praksa pokaže kako ih treba rešavati. Međutim, i na početku bilo je jasno da se neka pitanja moraju rešavati na nov način.

Prvo, izmenjeni položaj i uloga Savezne skupštine nužno su zahtevali određene promene i prilagođavanja organizacije i metoda rada Saveznog izvršnog veća.

Drugo, bilo je potrebno jasnije odrediti poslove Veća u širem i užem sastavu.

Treće, u novim uslovima uprava je postala mnogo samostalnija i to je unelo značajnije promene u radu Veća, značilo nov, drugačiji odnos u pripremi predloga, donošenju odluka, u prethodnom usaglašavanju predloga.

Međutim, sve ovo nije bio jednostavan posao, nije se mogao izvršiti odlukom, bilo je potrebno sprovesti promene u postojećim zakonima i dotadašnjoj praksi. To je bio postepen proces, sproveden sa više ili manje uspeha. Bitno je da je Savezno izvršno veće imalo takvu orijentaciju, i da su se, po našem mišljenju, stvorili uslovi za dalje korake u ovom pravcu.

II

Mislim da ćete se složiti da u ovom kratkom periodu nije bilo tole krupnijeg političkog pitanja u našoj zemlji koje na određen način nije bilo pretresano u Saveznoj skupštini.

Skupština je donela niz rezolucija, odluka i preporuka kojima je utvrdila politiku u pojedinim oblastima i time dala smernice i Saveznom izvršnom veću. To je olakšalo rad Saveznog izvršnog veća i organa uprave u izvršavanju njihovih zadataka.

Time što su sva ili gotovo sva pitanja kojima se bavilo i koje je rešavalo Savezno izvršno veće pretresana u Skupštini — Savezno izvršno veće je bilo u neposrednom dodiru i pod uticajem osnovnih političkih faktora našeg društva i inicijativa i predloga koji su dolazili iz Skupštine.

Pored donošenja zakonskih i drugih akata i odlučivanja o najkrupnijim pitanjima naše prakse, Skupština danas, preko veća i odbora aktivno učestvuje i u svim fazama, u celom procesu priprema određenih predloga, zakona i odluka. Neosporno, to predstavlja ne samo obezbeđenje da se mnoga pitanja do kraja sagledaju i bolje formulišu, već i produbljenje našeg demokratskog sistema. Sve je to značajna pomoć Saveznom izvršnom veću, a takođe i upravi. Mislimo da u ovim pitanjima — izrade zakona i drugih akata — učešće veća i odbora Skupštine može i treba da bude još veće. U tom duhu, već u septembru Savezno izvršno veće razmotriće Poslovnik SIV-a i uskladiti svoj rad.

Značajna saradnja ostvarena je i između organa federacije i organa republika. Ta saradnja ogleda se u razmeni i usaglašavanju gledišta, dogovaranju i zajedničkom razmatranju predloga u pripremi. Savezno izvršno veće će nastojati da tu saradnju dalje razvija, naročito prethodnu razmenu mišljenja o najznačajnijim pitanjima za koja su nadležni savezni organi. Time se obezbeđuje uticaj republičkih organa u pripremnj fazi donošenja značajnih mera i odluka. Ovakav način rada znatno doprinosi otklanjanju formalizma i centralističkih tendencija u radu organa federacije.

Mi, u stvari, ulazimo u fazu kad sva važnija pitanja i rešenja politike i razvoja treba temeljitije nego ranije pretresati, kroz diskusiju usklađivati razna gledišta, jer je to najbolji put da se obezbedi svestranost razmatranja, maksimalan uticaj radnih ljudi i politička zrelost i veća društvena vrednost stavova koji se zauzimaju i rešenja koja se donose. Te diskusije su danas neophodne, one trasiraju puteve našoj politici, one su putokaz svim organima pri izradi propisa, predlaganju mera. Bez takvog rada teško bi bilo danas i zamisliti naš politički sistem i socijalističke odnose.

Jednogodišnje iskustvo pokazalo je da ovakav način rada ne predstavlja smetnju brzom donošenju odluka i rešenja kad za to postoji potreba. Naprotiv, ovakav način rada čini da su izvršni organi pod stalnim uticajem Savezne skupštine. No, i pored toga, imamo stalno pred očima činjenicu da svakodnevni život i društveni razvoj zahtevaju veću efikasnost u radu organa uprave.

Savezno izvršno veće je nastojalo da informiše Skupštinu o svim pitanjima kojima se bavilo. To izveštavanje Skupštine o radu Saveznog izvršnog veća i saveznih organa uprave još nije u svemu uhodano, mada je praksa već stvorila određene oblike i metode, pa se u tom pogledu, u narednom periodu može još više učiniti. Problemi koji postoje nisu principijelne prirode već se svode na dalje razrađivanje prakse, blagovremeno dogovaranje, još efikasnije obaveštavanje Skupštine.

III

Savezno izvršno veće je nastojalo da se što punije sprovedu u život ustavna načela o samostalnosti i odgovornosti saveznih organa uprave u izvršavanju zakona i sprovođenju politike utvrđene od Savezne skupštine. Kod utvrđivanja i postavljanja odnosa i nadležnosti Savezno izvršno veće je težilo da što više dođe do izražaja neposredna odgovornost saveznih organa uprave Saveznoj skupštini i njenom političko-izvršnom organu, i da se uspostave neposredni odnosi između Skupštine, njenih veća i odbora i saveznih organa uprave. Mnoge predloge i materijale uprava dostavlja na razmatranje istovremeno Skupštini i Saveznom izvršnom veću. Mišljenja i predlozi izneti u Skupštini u odborima i većima veoma su koristili Saveznom izvršnom veću pri definitivnom razmatranju tih pitanja i formulisanju predloga za Skupštinu.

Sve to je znatno doprinelo da se razviju vrlo intenzivna saradnja i korisni odnosi između skupštinskih odbora i komisija i saveznih organa uprave. Savezni organi uprave su time dobili značajnu pomoć, više elemenata za svoj rad, a Skupštini je omogućeno da bude u toku rada saveznih organa uprave.

U odnosima između skupštinskih tela i saveznih organa uprave nesumnjivo postoji potreba bolje koordinacije. Međutim, po našem mišljenju, dosadašnje stanje predstavlja normalnu pojavu uhođavanja takvog novog sistema odnosa.

Nastojimo da se savezni organi uprave organizaciono i kadrovski dalje osposobljavaju za saradnju sa Skupštinom. Upravo se preduzima niz mera koje imaju za cilj da se to postigne. Savezno izvršno veće nastoji da ojača rukovodeći kadar u saveznim organima uprave. Taj smisao, pored ostalog, ima i imenovanje zamenika saveznih sekretara.

IV

Sve već preduzete mere i one koje će se u narednom periodu preduzeti imaju za cilj da se uprava stručno i organizaciono osposobi da može da izvršava brojne nove zadatke koji se pred nju postavljaju. Postoje sasvim realne mogućnosti da se na ovom području učine značajni koraci.

U toku je preduzimanje niza mera da taj cilj postignemo. Pre svega, Zakon o saveznoj upravi, koji se priprema, realizovaće ustavne intencije o položaju i funkcijama savezne uprave, preciziraće odnos saveznih organa uprave prema Saveznoj skupštini i Saveznom izvršnom veću, regulisaće položaj radnih ljudi u državnim organima. Savezni sekretarijat za budžet i organizaciju uprave pripremio je zakon i Skupština i Savezno izvršno veće imaće ga u septembru. Nesumnjivo je da će zakonsko regulisanje ovih pitanja doprineti osposobljavanju uprave.

Dalje, i izrada pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i radu pojedinih saveznih organa uprave treba da doprinese efikasnijem radu uprave. Već početkom jeseni ti pravilnici biće razmatrani.

Uvođenje nagrađivanja prema radu u organima uprave predstavljaće takođe značajnu meru za osposobljavanje uprave. Uvođenjem prava samoupravljanja i prava na lični dohodak po principima raspodele prema radu uprava će se uključiti u sistem samoupravljanja i socijalističke odnose.

Međutim, i neka druga pitanja treba da se reše, među kojima je, svakako, najvažniji način finansiranja državnih organa.

Hteo bih da naglasim da su dosada sprovedeni konkursi za službenike savezne uprave dali dobre rezultate. Pri tome treba učiniti sve da se kadrovima koji se javljaju na konkurs ne prave smetnje, što je sada još česta praksa.

Jačanje rukovodećeg kadra u saveznim organima uprave neće dovesti do porasta broja službenika, već naprotiv stvoriće uslove za smanjenje, jer je podizanje stručnog nivoa službenika put da se to postigne.

V

U oblasti zakonodavstva i izgradnje društvenog sistema naši naporu su bili usmereni da se usklađivanje zakona sa Ustavom izvrši u roku predviđenom Ustavnim zakonom o sprovođenju Ustava i da se donesu zakoni potrebni radi sprovođenja u život načela Ustava. Rok koji je preostao je veoma kratak — manje od godinu dana. Taj zadatak je još ozbiljniji kad se ima u vidu zauzeti stav da se u mnogim slučajevima ne radi samo o formalnom usklađivanju zakona sa Ustavom nego da tim usklađivanjima treba u duhu intencija Ustava regulisati odnose i politiku u pojedinim oblastima, što znači izvršiti znatnije promene pojedinih zakona. To znači da će se usklađivanjem zakona sa Ustavom istovremeno izvršiti značajne promene, kodifikacija i dalja razrada našeg pozitivnog zakonodavstva. Programom rada Saveznog izvršnog veća i planom Komisije Savezne skupštine za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa Ustavom stavljeno je u zadatak saveznim organima uprave da blagovremeno podnose predloge za usklađivanje zakona sa Ustavom. Sva nastojanja su usmerena na to da ovaj krupan zadatak bude izvršen u predviđenom roku.

VI

Drugarice i drugovi, savezni poslanici,

Dozvolite mi da se nešto duže zadržim na pitanjima privrede i zbog toga što su ona bila u centru aktivnosti i Skupštine i njenih organa.

Na početku izlaganja hteo bih da se ukratko osvrnem na njene rezultate i probleme u protekloj i ovoj godini. Osnovni rezultati postignuti u prošloj godini su veoma pozitivni. Usporeni porast privrede u 1961. i 1962. godini je nesumnjivo otklonjen. Čitava privreda je dobila dinamičan hod i ubrzanje koje se ogleda u rezultatima povećane proizvodnje u svim oblastima privrede, kao i u značajnom porastu nacionalnog dohotka. Porast industrijske proizvodnje u prošloj godini od 16% je jedan od najvećih za poslednjih deset godina. Oživela je i dobila snažan podstrek investiciona aktivnost u svim privrednim i neprivrednim delatnostima. Proširena je spoljnotrgovinska aktivnost i povećana spoljnotrgovinska razmena. Porast nacionalnog dohotka je većim delom rezultat povećane produktivnosti rada i efikasnijeg poslovanja privrede, a manjim delom rezultat povećane zaposlenosti. Porasli su i nominalni i realni lični dohoci radnika u privredi i drugim društvenim delatnostima. Privreda je u celini iz perioda usporenog porasta i pojava stagnacije prešla u ekspanziju u kojoj su postepeno otklanjane teškoće realizacije, proizvodnja je oslobođena smetnji za brzi razvoj a tržište je oživelo. U planovima za 1963. i 1964. godinu izbegavali smo postavljanje zadataka koji bi mogli izazvati prenapregnutost bilansa, a planskim i drugim tekućim merama obezbeđivali smo privrednim organizacijama takve uslove poslovanja da su mogle da razvijaju svoju aktivnost znatno bržim tempom nego što je to planovima predviđeno. Da je ovakav stav bio ispravan potvrđuje i kretanje privrede u ovoj godini. Ukupna proizvodnja, u prvih pet meseci ove godine veća je za 18% od prošlogodišnje u istom periodu. Industrijska proizvodnja je isto tako porasla za 18%. Pri porastu zaposlenosti u privredi od 7%, produktivnost rada je porasla za 10%, a realni lični dohoci po zaposlenom porasli su za 13%. Izvoz je nešto viši od naših planskih predviđanja — porastao je za 17%, ali je i uvoz veći za 26%, što je dovelo do formiranja višeg deficita u platnom bilansu.

Dinamičan razvoj privrede je, međutim, otklonio samo deo zatečenih teškoća u privredi. Tekuća proizvodnja je, istina, oslobođena smetnji koje izaziva stagnirajuća privreda, ali su nasuprot tome bile potencirane izvesne slabosti i nerešeni problemi privrede koji postoje već duži niz godina. Na prvom mestu manifestovali su se otvoreni strukturni problemi privrednog razvoja, a pre svega nedovoljna poljoprivredna proizvodnja, nedostatak energije i izvesnih sirovina, kao i nizak izvoz i nedovoljna spoljnotrgovinska razmena u celini. Paralelno sa tim ispoljile su se i slabosti u investicionoj politici koja nije bila dovoljno usmerena na rekonstrukciju i modernizaciju postojećih kapaciteta, na takva ulaganja koja će omogućiti korišćenje značajnih rezervi u privredi, na dalja ulaganja u energetske izvore, na razvijanje kapaciteta za proizvodnju sirovina i na takve investicije koje će obezbediti brži razvoj poljoprivrede. Veća slabost investicione politike je i nedovoljna orijentacija na ulaganja koja povećavaju izvoz i obezbeđuju veće devizne efekte. Kad se ima u vidu gotovo hronično postojanje deficita u platnom bilansu, nedovoljna usmerenost investicija u pravcu povećanja izvoza dobija posebnu težinu i jedan je od faktora koji određuje granice daljeg porasta proizvodnje.

Osim materijalnih problema, potencirane su i mnoge slabosti sistema privređivanja. Raspodela dohotka između privrednih organizacija i zajednice nije više na mnogim tačkama odgovarala naraslim potrebama privrede i novonastalim uslovima u proizvodnji i na tržištu. Udeo privrednih organizacija u raspodeli dohotka je bio očevidno nedovoljan i nije omogućavao njihovu povećanu ulogu na sadašnjem stepenu razvoja proizvodnih snaga i u ovako dinamičnom razvoju. Ovaj je nedostatak naročito došao do izražaja u sistemu proširene reprodukcije. Nedovoljni fondovi privrede ograničili su aktivnost privrednih organizacija u oblasti proširene reprodukcije, smanjili njihovu inicijativu i odgovornost za dalji razvoj. Pojačani efekti u proizvodnji i ukupnoj akumulativnosti nisu dolazili do odgovarajućeg izražaja kod privrednih organizacija da se proširuju, modernizuju i što bolje iskoriste postojeće kapacitete. Zbog visokih obaveza privrednih organizacija gotovo sve privredne grane su postavile zahteve za razmatranje njihovih uslova privređivanja, tražeći olakšice, regrese, premije i sl. kao načine kako da prošire materijalnu osnovicu svog poslovanja i obezbede uslove za dalji uspon.

Na površinu su izbili, sa svom aktuelnošću, neadekvatni odnosi u cenama i politika cena uopšte. Ovaj je problem, sa manjom ili većom intenzivnošću, bio stalno prisutan poslednjih godina. Sa porastom privrede i nacionalnog dohotka, sa promenama u strukturi proizvodnje i potrošnje i sa širim uključivanjem u međunarodnu podelu rada svi odnosi u cenama koji su bili produkt nisko razvijene privrede, uskog i zatvorenog tržišta i ograničene potrošnje, morali su biti prevaziđeni. Sistem cena, međutim, koji se u osnovi temelji na plafoniranim cenama i na veoma širokoj kontroli i zamrzavanju cena nije omogućavao da promene u proizvodnji i potrošnji dobiju odgovarajući izraz u promenjenim odnosima cena i da se u većoj meri ispolje tržišni faktori u formiranju dohotka i njegovoj raspodeli. Drugim rečima, razvijena privreda tražila je i nove odnose u cenama. Iskrivljeni odnosi u cenama zamagljivali su pravo stanje stvari i u razmeni sa inostranstvom, što je bilo od nemalog uticaja na devizni režim koji se u osnovi zadržao administrativni karakter, opterećen brojnim intervencijama.

Sve ove slabosti u sistemu privređivanja morale su negativno uticati na privredne organizacije i odvlačiti njihovu pažnju od realnog sagledavanja sopstvene situacije u proizvodnji, postavljanja na duži rok planova proizvodnje i planova razvika, od orijentacije na specijalizaciju i kooperaciju i traženja izlaza za rešenje problema i na međunarodnom tržištu. I u društvenim razmerama ovi su nedostaci ostavili svoj pečat na naš sistem planiranja i usmeravanja privrede i na našu celu tekuću politiku koja je nužno morala biti opterećena brojnim intervencijama, razmatranjem položaja pojedinih grana i grupa privrednih organizacija, prilagođavanjem obaveza privrednih organizacija izmenjenom stanju stvari itd.

U društvenim planovima za prošlu i za ovu godinu uočene su ove slabosti i tendencije privrede. Niko nije imao iluzija da će ubrzani ritam privrede sam po sebi rešiti nago-milane probleme kratkoročnog i dugoročnog karaktera. Pogotovo u uslovima kada ti problemi zadiru u neke od suštinskih pitanja našeg privrednog sistema. Moralo se računati sa tim da će njihovo razrešavanje zahtevati duže pripreme i izučavanja, ali isto tako i brže i efikasne akcije tamo gde su problemi sazreli i gde se odgovarajuća rešenja mogu bez većih potreba sprovesti u život. Konstatujući ovo moram reći da kod donošenja planova možda nije ocenjen pravi intenzitet ovih pojava i da one nisu mogle biti do kraja kvantitativno odmerene.

Rezimirajući ovaj kratak pogled na razvoj privrede u prošloj i ovoj godini može se zaključiti: već skoro godinu i po dana privreda se razvija po visokoj stopi porasta i svi su izgledi da se, uz preduzimanje odgovarajućih mera, ovakva dinamika može nastaviti u narednom periodu. Uočene slabosti na materijalnom planu nalaze se pre svega u preširokom frontu investicija koji izaziva prevelika naprezanja privrede i jedan je od osnovnih uzroka pojava nestabilnosti na tržištu. U celini posmatrano raspoloživa proizvodnja nije u stanju da zadovolji sve potrebe kako u oblasti investicija, tako i na drugim sektorima potrošnje. Visoka konjunktura na domaćem tržištu ne pogoduje jačanju izvozne orijentacije privrednih organizacija, dok je pritisak za povećavanje uvoza stalno prisutan. To je uzrok povećanom deficitu bilansa plaćanja koji može biti smetnja daljem proširenju spoljnotrgovinske razmene.

Postoji opšta saglasnost u ovoj i ovakvoj oceni privrednih kretanja, o uzročnoj povezanosti ovih pojava. Imajući u vidu takvo stanje stvari, naš je zadatak da sačuvamo do sada ispoljena pozitivna kretanja u privredi i da istovremeno preduzmemo neophodne mere u cilju sužavanja investicija i svođenja potrošnje u realne granice, radi uspostavljanja stabilnijih odnosa na tržištu kao preduslova za obezbeđenje porasta realnih ličnih dohodaka i povećanje izvoza.

U tom cilju Savezno izvršno veće je preko banaka i Službe društvenog knjigovodstva preduzelo vrlo obimne mere da se investiciona potrošnja svede u normalne granice, a pre svega da se obustave investicije koje nemaju pokrića i za koje nisu obezbeđena dugoročna sredstva. Kontrola, koju je kod preko 900 investitora u celoj zemlji izvršilo društveno knjigovodstvo, pokazala je veliku nedisciplinu, pre svega u otpočinjanju investicija a da prethodno nisu obezbeđena sredstva, u finansiranju investicija iz obrtnih sredstava i oročavanju sredstava koja nemaju kvalitet dugoročnih sredstava. Na taj način je, veoma često uz podstrek i podršku organa opština i republika, proširen front investicija i izazvano pomeranje cena u ovoj oblasti, što je konačno moralo delovati i na troškove života. Savezno izvršno veće smatra svojom obavezom i sigurno je da u tome ima i podršku i saglasnost Savezne skupštine da do kraja sprovedi mere kreditne politike i doslednu primenu propisa o finansiranju investicija.

Savezno izvršno veće i njegovi organi preduzimali su niz mera da se ublaže materijalni problemi koji izazivaju nestabilnost na tržištu i koji se javljaju kao smetnja za dalji dinamičan razvoj poljoprivrede — povećani uvoz veštačkih đubriva, nabavka mehanizacije i korektura cena i uslova poslovanja u stočarskoj proizvodnji.

U čitavom transportu postepeno su menjani uslovi poslovanja i povećanim investicionim ulaganjima učinjen je doprinos da se ublaže teškoće u saobraćaju i otvori put ka bržem rešavanju ove krupne disproporcije u našoj privredi. Na toj liniji su bile odluke o povećanim investicijama za nabavku vagona, prošireni program izgradnje puteva, odluka o rekonstrukciji i elektrifikaciji glavne železničke magistrale, program zamene zastarele flote, uvoz mehanizacije za održavanje puteva, itd. U industriji su donete odluke za započinjanje investicija koje će se povoljno odraziti u narednim godinama radi bolje snabdevenosti privrede električnom energijom, ugljem, proizvodima crne

i obojene metalurgije i hemijske industrije. Specijalizovane banke, u zajednici sa privrednim bankama republika, dale su veliki broj zajmova na bazi domaćih i inostranih sredstava za razvoj kapaciteta koji će obezbediti veći izvoz i sami se otplatiti kroz vlastiti devizni priliv. Na osnovu pokazanih rezultata u turizmu, pre svega značajnog porasta deviznog priliva, data su dodatna sredstva za razvoj ove privredne grane. Težeći da što brže i efikasnije doprinesemo izgradnji kapaciteta u turizmu, možda nisu predložena najbolja rešenja za raspodelu investicionih sredstava u turizmu. U tom smislu date su i primedbe ovde u Skupštini, ali smo smatrali da brzo i efikasno treba intervenisati u ovoj grani koja može bitno da olakša našu situaciju u deviznom bilansu. Merama kreditne politike i sredstvima koja je stavilo na raspolaganje poslovnim bankama Savezno izvršno veće je podstaklo brži razvoj moderne stambene izgradnje forsirajući preduzeća koja se orijentišu na industrijski način gradnje itd.

Savezno izvršno veće donelo je niz odluka, većina od njih je razmatrana i u skupštinskim forumima, kojima se popravljaju položaj i uslovi privređivanja pojedinih privrednih grana. Između ostalih mera, pomenuću samo nekoliko najvažnijih: čitava privreda koja proizvodi sirovine i energiju oslobođena je doprinosa iz dohotka; poboljšani su položaj drvne industrije, industrije uglja, tekstilne industrije, proizvodnje i prerade duvana, industrije celuloze i papira itd.; u više navrata je menjana tarifa poreza na promet u cilju stvaranja povoljnijih uslova za proizvodnju i plasman proizvoda desetak grana privrede; ukinut je, na primer, porez na promet federacije na vino i poboljšani uslovi realizacije postojećih zaliha; donet je niz pojedinačnih mera koje su se odnosile na položaj grupe proizvođača ili grupe proizvoda.

U oblasti spoljne trgovine omogućeno je tešnje povezivanje uvoza sa izvozom. U poslednja tri meseca merama poreske politike i dinarskom stimulacijom podstaknut je veći interes za izvoz. Omogućeno je elastičnije dvizno finansiranje onih proizvođača čija je proizvodnja prvenstveno namenjena izvozu. Pripremljene su mere koje će povećati ulogu poslovnih banaka u ovoj oblasti, uključujući u devizno poslovanje privredne banke republika i veće komunalne banke.

Više od godinu dana razmatraju se načelni problemi privrednog sistema. Podrobne analize i izučavanja ovih pitanja omogućili su donošenje Rezolucije Savezne skupštine o daljem razvoju privrednog sistema i donošenje niza odluka od kojih ću pomenuti samo nekoliko. Ukinut je Opšti investicioni fond i preneti sredstva federacije na poslovno rukovanje od strane banaka. Dalje, ukinut je vanredni doprinos i time otklonjena jedna krupna smetnja za efikasnije privređivanje, ukinut je rudarski doprinos. Savezna skupština razmatrala je položaj i sistem poslovanja u poljoprivredi i politiku na selu, raspravljana je i naša politika i date smernice za sistem spoljnotrgovinskog poslovanja i budući devizni režim, u prethodnoj diskusiji razmatrane su i smernice za sedmogodišnji plan, a više puta Savezna skupština je na osnovu materijala Saveznog izvršnog veća i savezne uprave razmatrala aktuelnu privrednu situaciju. Ovih dana je pred vama predlog o ukidanju doprinosa društvenim investicionim fondovima, što predstavlja krupan korak u pravcu deatizacije rukovanja sredstvima proširene reprodukcije. Pred Skupštinom je takođe Zakon o finansiranju društveno-političkih zajednica i Zakon o doprinosima i porezima građana. Sva ova razmatranja nemaju za cilj samo donošenje tekućih mera, već su pogodna prilika za donošenje smernica na duži rok, za zauzimanje načelnih stavova u pogledu lične potrošnje, investicione politike, izvoza i uvoza, kao i za svestranije sagledavanje otvorenih problema privrednog sistema.

Sva ta aktivnost omogućila je Saveznom izvršnom veću da dalje nastavi rad na sređivanju privredne situacije, razradi sedmogodišnjeg plana i izučavanju i pripremanju krupnih rešenja u oblasti sistema koji će do kraja godine biti razmatrani u Skupštini.

Nešto podrobnije osvrnuću se na pitanje standarda u našoj zemlji. Postignuti rezultati u privrednoj izgradnji za poslednjih 15 godina teško se mogu objasniti ako se nemaju u vidu naprezanja i odricanja radnih ljudi kako bi što brže i uspešnije izašli iz nasleđene nerazvijenosti privrede. Sintetički rezultat povećanih napora u privrednoj izgradnji vidljiv je iz visoke stope akumulacije koja je karakteristična za čitav posleratni period. Prema tome, ako danas govorimo o potrebi izmena u osnovnoj raspodeli nacionalnog dohotka, onda mora biti reči o izmenama odnosa između stope akumulacije i stope lične potrošnje. Međutim, ne radi se o nekoj proizvoljnoj izmeni tih odnosa, već o takvoj izmeni koja odgovara razvijenijoj privredi, koje razvijena privreda zahteva i koja odražava nastale promene u proizvodnim snagama i izmenjenim društvenim odnosima. Radi se o preispitivanju jedne od osnovnih proporcija u našoj privredi koja će za duže vreme određivati osnovni ekonomski i društveno-politički kurs budućeg razvoja. Samo onaj ko ne razume stepen razvoja u kome se nalazi naša privreda i ko ne razume i naše društvene odnose može izražavati sumnju i rezerve u pogledu ovakvog opšteg kursa. Na sadašnjem nivou nacionalnog dohotka i sa perspektivom daljeg brzog porasta privrede, ovakav kurs je realan i može se ostvariti. On predstavlja i političku i ekonomsku nužnost.

Kao politički cilj on donosi saznanje da plodovi dosadašnjih ulaganja u narednim godinama omogućuju neprekidno poboljšanje uslova života. On pokazuje da žrtve nisu bile uzaludne i da se dalji ekonomski razvoj neće temeljiti na stalnom odricanju. Ekonomsko dejstvo ovog kursa je takođe ne manje značajno. Brži porast realnih zarada biće neposredni podstrek za još veće rezultate u proizvodnji i porastu produktivnosti rada, značije širenje tržišta, otvoriće put modernizaciji proizvodnje i unošenju nove tehnike u nju u cilju štednje ljudskog rada i efikasnijeg privređivanja.

Savezno izvršno veće je uzelo odlučnu orijentaciju na postupno rešavanje ovog problema. Stalnim podsticanjem brzog porasta privrede stvaraju se materijalni uslovi za brži porast standarda. Izmenama u raspodeli dohotka između zajednice i preduzeća postupno su ostvarivani uslovi, da više dohotka nego do sada, ostane privrednim organizacijama, kako bi brže rasle nominalne i realne zarade i fondovi privrednih organizacija. Na toj osnovi u ovoj godini je došlo do većeg porasta realnih zarada nego što je porasla produktivnost rada. To je bio put da tržišna kolebanja koja se ogledaju u porastu cena, naročito prehrambenih proizvoda, ne budu smetnja da se obezbedi kurs ka bržem povećanju standarda, a da istovremeno izvršimo neophodna pomeranja u odnosima cena radi efikasnijeg privređivanja. Povećan je uvoz iz inostranstva da bi zadovoljili rastuće potrebe domaće potrošnje i preduzimane su mere za držanje cena pod kontrolom i u granicama koje ne sprečavaju izvršavanja neophodnih zadataka u vezi sa izmenama u položaju grana i njihovim uslovima privređivanja.

U ovoj oblasti, međutim, bilo je neophodno preduzimati i mere ograničenja, kao što je bio slučaj sa potrošačkim kreditima. Ta je odluka trebalo da utiče na svođenje potrošnje u realnije okvire, kao i da ograniči odliv dinarskih sredstava iz emisije Narodne banke, jer nagli porast potrošačkih kredita nije mogao biti pokriven odgovarajućim sredstvima akumuliranim kod banaka. (I ubuduće potrošački krediti treba da budu jedan od tekućih tržišnih instrumenata koji neposredno podstiče ili sužava tražnju prema trenutnoj situaciji na tržištu, i na njega treba gledati kao na praktični instrument privredne politike iz koga se ne mogu izvlačiti zaključci u pogledu opšte orijentacije u oblasti potrošnje.)

Kao što sam već rekao, za realizaciju ovog zadatka neophodno je postupno menjati odnose u raspodeli nacionalnog dohotka. Međutim, da ne bi bilo i nepotrebnih iluzija, treba reći da preraspodela nacionalnog dohotka nije prosta računarska operacija, niti se ona može izvršiti preko noći. Preraspodela nacionalnog dohotka zahteva i odgovarajuće izmene u strukturi proizvodnje, koja se ne

može izvršiti bez neophodnog prilagođavanja privrede novim uslovima tržišta. Ovakva politika zahteva izmene u investicionoj orijentaciji, pretpostavlja drugu strukturu investicija, kao i snažniju poljoprivredu koja će obezbediti zadovoljenje povećane potrošnje kvalitetnim poljoprivrednim proizvodima. Povećanje životnog standarda mora imati za pretpostavku i znatno širi obim stambene izgradnje, jer je to i pri sadašnjim ličnim dohocima jedna od najnezadovoljenijih potreba u Jugoslaviji. Pri višim ličnim dohocima ovaj će problem biti još akutniji. A za širi program stambene izgradnje treba obezbediti materijalne predu-slove, rešiti probleme kreditiranja stambene izgradnje i radikalnije sprovesti stambenu reformu. Brže povećanje standarda života zahteva širu i slobodniju razmenu sa inostranstvom i mogućnost da se određene potrebe zadovolje iz uvoza, na širem i bogatijem tržištu. Najzad, treba dovesti do kraja mere koje će omogućiti stabilnije uslove privređivanja i stabilnije odnose na tržištu.

Brže povećanje ličnih dohodaka nužno pretpostavlja izvesno ujednačavanje uslova privređivanja i na toj osnovi povećavanje najnižih ličnih dohodaka. Ali, isto tako, neophodna je i politika raspona i smelije i doslednije nagradivanje onih radnika koji svojim organizacionim i drugim sposobnostima i postignutim rezultatima bitno doprinose bržem kretanju napred.

Najzad, hteo bih da istaknem da ćemo uspeti u ovome zadatku ako se njemu realistički pristupi i ako se ne shvati kao problem mehaničke preispodele nacionalnog dohotka. Preraspodela je neophodni korak i uslov koji će proširiti materijalnu osnovicu privrednih organizacija i dati neophodne stimulanse za dalje povećanje produktivnosti rada. Prema tome, naporedo se treba angažovati za promene u raspodeli između preduzeća i zajednice i za aktivnost unutar samih privrednih organizacija za bolje korišćenje uloženi sredstava i za ekonomiju rada, za unošenje u proizvodnju najsavremenijih tekovina nauke i tehnike. To će doprineti da se u većoj meri proizvođači okrenu svojim mogućnostima i problemima tražeći i tim putem rešenja za svoje tekuće probleme i za budući razvoj, a pre svega za brži porast realnog standarda.

U opštem nastojanju da se efikasnije rešavaju problemi standarda treba da se zajednički založe svi faktori našeg društva. Potrebno je do kraja sprovesti dogovorene mere na opštem planu raspodele, omogućiti povoljnije uslove poslovanja i otvoriti kurs ka trajnijem formiranju tržišnih rezervi za obezbeđenje stabilnog i trajnog porasta standarda. Republike i komune bitno će doprineti sprovođenju ove politike, razmatranjem uslova privređivanja privrednih organizacija, saniranjem i pomaganjem organizacija koje preorijentišu poslovanje i sređuju svoj položaj, rešavanjem nekih otvorenih pitanja udruživanja, pomaganjem kadrovskim i drugim merama i stvaranjem rezervi.

Najzad, same privredne organizacije, uz podstrek i pomoć koja im se pruža ili će biti pružena od zajednice, stiču sve uslove za odlučnu orijentaciju na povećanje proizvodnje i produktivnosti rada, od čega će u odlučujućoj meri zavisiti porast standarda.

Mislim da su pitanja spoljnotrgovinske razmene u neposrednoj vezi sa standardom života i sa ostvarenjem naše celokupne privredne politike u narednom periodu. Mnogobrojne analize govore da je naša spoljnotrgovinska razmena mala i nedovoljna, ako se ima u vidu stepen razvoja naših proizvodnih snaga. Takve konstatacije nije čak neophodno više ni dokazivati nekim obimnim analizama, jer svakodnevna praksa nedvosmisleno ukazuje da je dalji razvoj naše privrede zavisao i od spoljnotrgovinske razmene, pre svega od znatno većeg izvoza. Na sadašnjem nivou nacionalnog dohotka, unutrašnje tržište je preusko za čitav niz proizvođača koji jedino na bazi jeftine serijske proizvodnje mogu dalje razvijati svoje kapacitete. Za mnoge proizvođače potrebe domaćeg tržišta ne mogu biti jedini kriteriji za njihovu investicionu i proizvodnu orijentaciju. Da ne govorim o tome da na uskom i zatvorenom tržištu svi ekonomski refleksi počinju da slabe, nema pravog upoređenja sa troškovima proizvodnje i dostignutom produktivnošću

rada naprednijih proizvođača. Teško je oceniti rentabilitet ulaganja i obezbediti interes za neprekidno praćenje dostignuća nauke i tehnike. Pri tom treba imati u vidu da naša privreda mora biti sposobna da razvija ekonomske odnose sa velikim brojem zemalja, da se bori za ravnopravni tretman naše privrede i da savladuje carinske i druge barijere zatvorenih ekonomskih grupacija. To postavlja pred našu privredu dodatne zadatke za osposobljavanje za efikasniju ekonomsku saradnju sa zemljama sa različitim društveno-ekonomskim uređenjem i na različitim stepenu razvijenosti.

Iako smo o ovim i drugim pitanjima povezanim sa spoljnotrgovinskom razmenom saglasni, ne izvlačimo iz njih sve neophodne zaključke kako na opštem planu, tako i u orijentaciji svakog pojedinog preduzeća. Činjenica je da naša privreda još uvek traži preveliku zaštitu pred inostranim proizvođačima mesto da se orijentiše na brže smanjenje troškova proizvodnje i povećanje produktivnosti rada, računajući pri tom na uobičajenu zaštitu. Takav pristup problemima uključivanja naše privrede u međunarodnu podelu rada pretpostavlja veći uticaj inostranog tržišta na domaće tržište, izmenu odnosa u cenama imajući u vidu i faktor inostranog tržišta i obezbeđenje prioriteta u daljoj investicionoj politici onim projektima koji omogućuju veći izvoz i veći devizni priliv i u oblasti proizvodnje i u širokoj oblasti uslužnih delatnosti, a na prvom mestu u oblasti turizma. Ovakav kurs značiće za mnoga preduzeća temeljno preispitivanje sadašnjih uslova proizvodnje i postojeće proizvodne orijentacije. Za mnoge privredne organizacije to će biti podstrek za integraciju i podelu rada sa odgovarajućim preduzećima u zemlji, a zatim i za uključivanje u širu podelu rada zajedno sa inostranim proizvođačima. Ja mislim da neću preterati ako kažem da naš kurs ka daljoj industrijalizaciji i smanjivanju relativnih i apsolutnih razlika, koje danas postoje između naše privrede i privrede razvijenijih zemalja, umnogome zavisi od doslednog sprovođenja ovakve orijentacije u život.

Pitanja spoljnotrgovinske razmene pretresana su više puta u Saveznoj skupštini, a njima se u više navrata bavilo i Savezno izvršno veće. Ja bih ponovo danas hteo da naglasim da, po oceni svih nas, izvršenje postavljenog plana izvoza jeste prvorazredni zadatak. Taj zadatak se odnosi na sve one koji njegovom izvršenju mogu da doprinesu — na privredne organizacije, društveno-političke zajednice i sve druge faktore.

Ovom prilikom neću se zadržavati na drugim pitanjima privrede iako su vrlo značajna. O ostalim problemima privrednog razvoja Savezna skupština će imati prilike da raspravlja već u septembru, kad bude donosila rezoluciju o ciljevima i zadacima narednog sedmogodišnjeg plana privrednog razvika.

Dozvolite mi da učinim još samo kratak osvrt na mere, koje su u protekloj a naročito u ovoj godini, preduzete radi realizacije usvojenih političkih stavova i mera u oblasti ekonomske politike i privrednog sistema.

Izneo bih najpre mere koje su donete u cilju jačanja ekonomske snage privrednih organizacija:

— ukinut je doprinos na vanredni prihod sa efektom od oko 70 milijardi dinara;

— ukinut je rudnički doprinos sa efektom od oko 4,6 milijardi dinara;

— ukinuto je obavezno izdvajanje u rezervne fondove u iznosu od 10% od investicionih ulaganja privrednih organizacija sa efektom od oko 45 milijardi dinara;

— smanjen je u više navrata porez na promet u raznim granama privrede sa efektom od oko 20 milijardi dinara;

— ustupljen je doprinos iz dohotka industriji koja proizvodi sirovine i celoj oblasti saobraćaja sa efektom od oko 33 milijarde dinara;

— oslobođene su privredne organizacije od upisa zajma federaciji iz čistog prihoda sa efektom od oko 30 milijardi dinara;

— predloženo je ukidanje doprinosa društvenim investicionim fondovima od strane privrednih organizacija sa efektom od oko 80 milijardi dinara.

Naveo sam samo krupnije mere koje su značile poboljšanje položaja privrednih organizacija za preko 310 milijardi dinara. Većina od ovih mera je istovremeno značila i unošenje poboljšanja u mehanizam privređivanja i jačanje njegovih stimulativnosti. Sve ove mere su u duhu promena privrednog sistema koje će uslediti u ovoj i u narednoj godini.

Mogu vas obavestiti da predstoji donošenje mera koje treba da izmene položaj poljoprivrede, da reše neka pitanja elektroprivrede, proizvodnje uglja i u vezi s tim odgovarajuće mere koje treba da obezbede da promene u cenama ili drugim odnosima ne utiču negativno na tržište i standard života. Ovih dana Savezno izvršno veće razmatraće analizu polugodišnjeg kretanja privrede radi donošenja neophodnih mera za obezbeđenje povoljnijih privrednih kretanja u narednom periodu.

I u oblasti privrednog sistema učinjeni su prvi krupniji koraci na liniji Rezolucije Savezne skupštine.

Zakoni o finansiranju društveno-političkih zajednica i o doprinosima i porezima građana su upravo pred Skupštinom. Njima se reguliše veoma osetljiva oblast finansijskih odnosa između društveno-političkih zajednica i utvrđuju obaveze građana koje proističu iz sticanja ličnog dohotka, a na osnovu kojih se obezbeđuje finansiranje društvenih službi.

U skupštinskim odborima se već razmatra elaborat o problemima proširene reprodukcije, tako da će Savezno izvršno veće moći u jesen da predloži i odgovarajuće zakone koji će regulisati i položaj banaka, ulogu privrednih organizacija u proširenoj reprodukciji i regulisati metode usmeravanja i oblike kreditne politike.

Razmatra se i sadašnji sistem cena i postojeći odnosi u cenama. Pored izrade načelnih stavova u vezi sa našom budućom politikom cena i kriterijuma za formiranje cena, u toku su i pripreme za donošenje konkretnih odluka u onim oblastima privrede u kojima su sazreli uslovi za izmenu sadašnjih odnosa cena.

U toku je izrada zakona o fondu za razvoj nerazvijenih područja, tako da će Savezna skupština moći da pristupi njegovom razmatranju već na jesen. Tom prilikom pružice se podaci i odgovarajuće analize o dosadašnjim rezultatima razvoja nerazvijenih područja.

Priprema se i zakon kojim će biti regulisan režim formiranja i raspolaganja sa različitim vrstama rezervi i razmatraće se mogućnosti formiranja takvih rezervi u privredi i na svim nivoima društveno-političkih zajednica.

Posle prvih mera koje su donete u cilju poboljšanja deviznog režima spoljnotrgovinskog poslovanja, u toku su dalja izučavanja za promene u ovoj oblasti.

Sistem i metodologija planiranja, kao i stambena reforma i metodi finansiranja stambene izgradnje, takođe su veoma značajne oblasti za koje su već izrađeni prethodni materijali i koji mogu u drugom polugodu biti predmet razmatranja skupštinskih organa.

Najzad, problemi prezaduženosti privrede i politika anuiteta nalaze se u fazi izučavanja. Mogu da vas obavestim da se u ovom radu polazi od toga da za pitanja nađu rešenja u okviru načela na kojima se zasniva naš kreditni mehanizam.

U vezi sa svim ovim promenama, međutim, treba naglasiti da postoji granica dokle se može pojedinačnim promenama ići postupno uzetim pravcem. Dalje zalaženje u korenitije promene privrednog sistema i dalje izmene u privrednoj politici zahtevaju veoma kompleksna i složena proračunavanja svih dejstava i efekata, kako bi njihovo sporvođenje u život unelo neophodnu stabilnost. Ako smo sebi postavili za cilj efikasnije privređivanje, za njega su neophodni stabilniji uslovi rada i sticanja dohotka, uravnoteženiji odnosi na tržištu i veće rezerve. Tek u takvim uslovima

doći će do punog izražaja stimulativnost našeg privrednog sistema.

Na osnovu sagledavanja celine promena i njihovih konsekvenci ići će se postupno i u etapama na njihovu realizaciju, u zavisnosti od izvršenih priprema i obezbeđenja odgovarajućih materijalnih preduslova.

Prva iskustva eksperimentalnog prelaska na 42-časovnu radnu nedelju pokazuju da će uspešno sprovođenje ove ustavne obaveze biti jedan od najsloženijih zadataka u narednom periodu, jer uporedo sa skraćanjem radnog vremena treba obezbediti dalje povećanje životnog standarda i privrednog rasta uopšte. Saznanja do kojih se došlo pokazuju da postoje opšti uslovi za postepeni prelazak na kraću radnu nedelju, te se može pristupiti pripremi propisa o uslovima i rokovima za prelazak na 42-časovnu radnu nedelju.

Poboljšanju kvalifikacione strukture zaposlenih, obrazovanju i stručnom osposobljavanju radnika mora se pokloniti još veća pažnja. U narednom periodu biće neophodno da se privreda još više angažuje na obrazovanju svojih kadrova. Mere donete u prošloj i ovoj godini omogućile su privrednim organizacijama da za stručno obrazovanje mogu izdvajati znatnija sredstva na teret troškova poslovanja.

Na bazi proučavanja kretanja, pojava i zbivanja u oblasti radnih odnosa, pripremljeni su materijali koji će poslužiti utvrđivanju koncepcije za novi zakon o radnim odnosima. Saveznoj skupštini dati su materijali iz oblasti inspekcije rada, a Savezno izvršno veće je razmatralo Teze za zakon o zaštiti na radu. Pripremljene su Teze za nove zakonske propise o zapošljavanju i materijalnom obezbeđenju privremeno nezaposlenih, a krajem prošle i početkom ove godine doneti su propisi o zapošljavanju naših građana u inostranstvu.

VII

U oblasti unutrašnje politike dalje je razvijan i usavršavan sistem organa i službi koje imaju zadatak da obezbede nesmetano ostvarivanje Ustavom utvrđenih prava i sloboda građana i radnih ljudi, da zaštite radne organizacije i društveno-političke zajednice od negativnih pojava, koje još postoje i ometaju razvoj. Razmatranje u Skupštini problema kriminaliteta i njena preporuka imaće za posledicu da se na ovom području, u borbi protiv kriminala, angažuju svi naši društveni faktori.

U toku je obiman rad na usaglašavanju sa Ustavom i donošenju novih propisa o ličnim i statusnim pravima građana, inspekcijским službama, o pravnoj pomoći, u oblasti pravosuđa itd. U okviru toga rada vrši se široko kritičko preispitivanje i ocenjivanje dosadašnjeg stanja i prakse i traže što bolja i adekvatnija rešenja u duhu Ustava.

Iz ove oblasti u toku je donošenje zakona o sudovima opšte nadležnosti, o privrednim sudovima, o javnom tužilaštvu, o službi unutrašnjih poslova, o javnom pravobranilaštvu, o advokaturi i drugim vidovima pravne pomoći, o bezbednosti saobraćaja i drugih.

VIII

U oblasti socijalnog osiguranja težište je bilo na reformi penzijskog sistema. Stavovi i zaključci odbora Savezne skupštine, stavovi Saveznog izvršnog veća, i široka javna diskusija pružili su osnovu za pripremu nacrtu zakona koji će početkom jeseni biti predložen Skupštini. Široko razmatranje Teza pružilo je podršku stavovima da se sistem penzijskog osiguranja čvršće postavi na ekonomske osnove, da se uspostavi punija zavisnost prava od ulaganja, da princip nagrađivanja prema radu ne bude narušen ni pri odmeravanju penzije, da se obezbedi obavezno usklađivanje penzija sa porastom troškova života, da samoupravljanje u ovoj oblasti dobije potpuniju osnovu za svoj dalji razvoj.

IX

U oblasti zdravstva i socijalne politike dozvolite mi da iz velikog broja pitanja kojima se u proteklom periodu bavila i Savezna skupština, pomenem samo dva vrlo značajna pitanja koja su pripremljena i koja će Skupština moći da stavi na dnevni red ove jeseni.

Prvo, to je pitanje sistema raspodele dohotka u zdravstvenim ustanovama.

Rezultati pokazuju da sistem dohotka u zdravstvu u osnovi stimulativno deluje na ekonomičnost u radu, poboljšanje organizacije službe, a raspodela ličnog dohotka prema uspehu i zalaganju otkriva rezerve u radnim kolektivima i utiče na podizanje kvaliteta stručnog kadra. U ovom sistemu još ima dosta teškoća, slabosti, nedostataka i neopravdanih otpora, ali nas ono što je dosad učinjeno učvršćuje u uverenju da su osnovni principi pravilni i da se i dalje treba boriti za njihovo što potpunije ostvarivanje.

Drugo, iako je usavršavanje sistema finansiranja stambene izgradnje i korišćenje stambenih zgrada bilo predmet razmatranja raznih foruma i tela, preostaje još obiman rad da se pronađu najbolja rešenja za intenzifikaciju stambene izgradnje i njeno što bolje uklapanje u privredno-društveni sistem i dovođenje u sklad sa našim mogućnostima i potrebama. Smatramo da je ovo pitanje akutno i da što pre treba doneti odgovarajuća rešenja.

X

U oblasti obrazovanja, nauke i kulture novim Ustavom federacija utvrđuje načela i obezbeđuje jedinstvo sistema.

Prosvetno-kulturno veće Savezne skupštine pretrpelo je nekoliko vrlo značajnih pitanja iz ove oblasti. U prvom redu mislim na diskusiju i donošenje preporuke o osnovnom i visokom obrazovanju. Izgrađeno jedinstvo pogleda na probleme i zadatke u ovoj oblasti važan je preduslov za obimnu aktivnost svih društvenih faktora a u prvom redu republika, srezova i komunala.

Ovo su značajna područja našeg života i razumljivo je veliko interesovanje javnosti, u prvom redu radnih ljudi, u oblasti prosvete i kulture.

Imamo dinamičan razvoj školstva, sprovodimo krupne promene u sistemu nastave, treba usklađivati mesto i ulogu radnih organizacija u obrazovanju sa principima novog Ustava, a istovremeno rešavati vrlo akutna pitanja materijalne osnove školstva.

Da bismo problemima obrazovanja bolje i realnije prišli, mislim da moramo imati u vidu stvarne, vrlo krupne rezultate koje smo do sada postigli. Činjenica je da u Jugoslaviji ima 20% nepismenih i niko ne može osporavati da je to ozbiljan problem. Ali kod razmatranja ovog pitanja treba imati u vidu da se ovi nepismeni nalaze većinom na selu, u određenim rejonima, gde je nasleđe bilo odviše teško i da su to pretežno ljudi sa preko 45 godina starosti. To da danas od sve dece i omladine između 10 i 19 godina ima samo 1,1% nepismenih, rečito govori da mi zatvaramo izvore nove nepismenosti, što je u oblasti osnovnog školstva naš glavni zadatak.

Kad su objektivne potrebe našeg razvoja postavile zahtev mi smo u vrlo kratkom roku postigli da danas na našim višim, visokim školama i fakultetima studira preko 160 hiljada studenata.

Pored svih rezultata, problemi srednjih škola su vrlo akutni.

Posebnu karakteristiku i vrednost obrazovanja kod nas čini raznovrstan i elastičan sistem školovanja koji omogućuje obrazovanje odraslih.

Pored ovakve ekspanzije u kvantitativnom razvoju školstva, poslednjih godina sve vidniji su i kvalitativni rezultati, izraženi pre svega u stalnom porastu broja učenika, koji sa uspehom završavaju škole i u obimu i kvalitetu znanja koje škola pruža i sl. Svakako da u tome veoma značajnu ulogu ima izvanredno zalaganje nastavnog osoblja.

Sve ove rezultate naveo sam samo da bismo realno prišli vrlo složenim i ozbiljnim problemima u ovoj oblasti.

Dosadašnja izdvajanja zajednice za školstvo, iako su značajna, još uvek ne obezbeđuju zadovoljavajuću materijalnu osnovu obrazovanja. I pored toga što su rashodi za školstvo u 1960. godini predstavljali 2,50% a u 1962. preko 4% od ukupnog društvenog proizvoda, nedovoljan je broj škola i učionica da bi se u mnogim školama ukinula treća smena. Postojanje treće smene pokazatelj je donekle i za materijalni položaj školstva u celini. Pred nama je akutan zadatak da pronađemo najefikasnije metode za rešavanje ovog problema.

Boljem finansiranju radnih organizacija u oblasti obrazovanja doprineće novi sistem finansiranja društveno-političkih zajednica, zatim sistem finansiranja ustanova društvenih službi. U narednom periodu moramo obezbediti da sredstva za potrebe prosvete i kulture budu u srazmeri sa porastom ukupnih raspoloživih društvenih sredstava i da lični dohoci prosvetnih radnika prate kretanja ličnih dohoda u privredi.

U drugoj polovini ove godine Saveznoj skupštini biće dostavljeni materijali o problemima finansiranja školstva i o upravljanju školskim ustanovama.

Naučnoistraživački rad u našim današnjim uslovima dobija poseban značaj. Ne samo u tome što nauka u savremenom razvoju ima izuzetno mesto, nego i zato što sadašnja faza našeg razvoja čini primenu nauke vrlo akutnom. Danas kada smo stvorili određenu materijalno-tehničku bazu proizvodnje, dalji privredni porast stavlja u prvi plan intenziviranje proizvodnje kroz bolje korišćenje postojećih kapaciteta i tehnike, kroz unapređenje tehnologije, organizacije rada i bolje korišćenje svih ostalih materijalnih i ljudskih snaga.

U septembru Savezna skupština će pitanje naučnoistraživačkog rada staviti na dnevni red i od odluka Skupštine očekujemo značajan doprinos razvoju naučnoistraživačkog rada.

Drugarice i drugovi, savezni poslanici,

Zadaci koji stoje pred nama veoma su obimni i značajni. Njih je nametnuo i nameće naš brzi razvoj, oni proističu iz potrebe našeg društva i određeni su Ustavom. Pravac njihovog rešavanja određen je odlukama Skupštine i odlukama naših najviših političkih tela.

Naš sistem samoupravljanja uopšte, novi sistem političke organizacije posebno, stepen razvoja do koga smo došli daje realnu osnovu da ove zadatke možemo izvršiti. U onom delu posla koji pripada Saveznom izvršnom veću, računamo na punu pomoć i podršku ne samo Savezne skupštine, već i na pomoć svih samoupravnih organa, političkih organizacija i svih radnih ljudi.

SUDSTVO U 1963.

BROJ I TERITORIJALNI RASPORED SUDOVA.

Pored Vrhovnog suda Jugoslavije i 6 republičkih vrhovnih sudova, u Jugoslaviji je u 1963. bilo 463 suda opšte nadležnosti, i to 396 opštinskih i 67 okružnih (Vrhovni sud Srbije ima i posebna odeljenja u Novom Sadu i Prištini).¹ U nekim republikama je u 1963. došla do izražaja težnja za smanjivanjem broja sudova opšte nadležnosti (u Hrvatskoj je ukinuto 10 opštinskih sudova, a u Srbiji 4 okružna suda), što je suprotno tendencijama ispoljenim u periodu 1958—1962 (kada je broj opštinskih sudova bio povećan za 25) i pokazuje da se sigurnije ustanovljenje broja i teritorijalnog rasporeda sudova, naročito opštinskih, može očekivati tek posle donošenja novog zakona o sudovima opšte nadležnosti.

U strukturi opštinskih sudova u 1963. preovlađivali su sudovi sa 1 do najviše 3 sudije, uključujući tu i predsednika suda. Takvi sudovi činili su gotovo 2/3 od ukupnog broja opštinskih sudova (sa jednim sudijom, odnosno samo sa predsednikom suda, bilo je 55 sudova, sa dvojicom sudija — 85, a sa trojicom — 89). Takva struktura opštinskih sudova nepovoljno se odražava na sudski rad, jer u najvećem broju tih sudova sudije nisu u mogućnosti da se, makar i za kraće vreme, bave jednom granom prava ili određenom vrstom poslova, što je inače jedan od preduslova za postizanje odgovarajućeg kvaliteta i ekspeditivnosti u radu.

Teritorijalni raspored opštinskih sudova ne poklapa se uvek sa područjima opština, tako da se mesna nadležnost opštinskih sudova u izvesnom broju slučajeva rasprostire na područje dve ili više opština. Tako su u 1963. područja 185 opština bila u mesnoj nadležnosti opštinskog suda sa sedištem u drugoj opštini. Mreža opštinskih sudova je razvijena jedino u Hrvatskoj i Crnoj Gori (u 82,9% odnosno 85,0% slučajeva područje opštinskog suda odgovaralo je teritoriji jedne opštine), dok je u drugim republikama znatno uža, a naročito u Makedoniji, gde se područje opštine i opštinskog suda podudara samo u 41,0% slučajeva.

Teritorijalni raspored opštinskih javnih tužilaštava, čija je delatnost, naročito u krivičnom postupku, najuže povezana sa opštinskim sudovima, takođe se ne poklapa sa rasporedom opštinskih sudova. U 1963. postojala su svega 162 opštinska javna tužilaštva, što u odnosu na broj opštinskih sudova čini 40,9%. Razlike među republikama su i u ovom pogledu znatne, i kreću se od 34,8% (u Hrvatskoj) do 60,0% (u Makedoniji). Predviđeno proširenje nadležnosti opštinskih sudova, koji treba da postanu osnovni prvostepeni sudovi u sudskom sistemu Jugoslavije, nužno će zahtevati i povećanje broja opštinskih javnih tužilaštava.²

KADROVI. Kadrovski problemi u sudovima već godinama se pojavljuju uglavnom kao problem nedovoljnog broja sudija i njihovog neravnomernog rasporeda i to u sudovima opšte nadležnosti (kadar sudija u privrednim sudovima je uglavnom ustaljen i usklađen s potrebama; u 1963. u 32 okružna privredna suda bilo je 175 sudija i 113 stručnih saradnika; u 7 viših privrednih sudova 62 sudije i 28 stručnih saradnika i u Vrhovnom privrednom sudu 8 sudija i 14 stručnih saradnika).

Ukupan broj sudija u opštinskim i okružnim sudovima poslednjih godina se kreće uglavnom u istim granicama.

U 1963. bilo je u svim sudovima ukupno 2.748 sudija, i to u opštinskim 1.740, u okružnim 809 i u vrhovnim sudovima 199.

U nekim sudovima postoje znatne nesrazmere između obima posla i broja sudija, što ima za posledicu velike razlike u opterećenosti sudija, koje se pojavljuju kako između pojedinih republika, tako i između pojedinih sudova u okviru iste republike.

Pored toga, i sastav sudijskog kadra po iskustvu i stručnoj osposobljenosti za vršenje sudijske dužnosti prilično je neujednačen. Pored većeg broja sudija koji su završili pravni fakultet i posle sudske prakse i položenog sudijskog ispita bili izabrani za sudije, ima dosta sudija koji su došli iz drugih službi i zanimanja, bez prethodne sudske prakse i ispita, što ponekad predstavlja izvor slabosti u radu sudova. Rad na stručnom osposobljavanju kadrova dosad nije bio dovoljno svestran i efikasan.

Iako je poslednjih godina došlo do većeg priliva mladih pravnikâ u sudove, struktura sudske kadra u celini ne zadovoljava, jer se znatan deo mladih pravničkih kadrova ne zadržava u sudovima. Osnovni uzroci slabijeg priliva mladih pravničkih kadrova u sudove su obimnost, složenost i odgovornost sudijskog rada, nedovoljna briga za rešavanje stambenih problema, mogućnost za ostvarivanje srazmerno većih ličnih dohodaka u službama izvan sudova, itd.³

UČEŠĆE GRAĐANA U SUĐENJU, kao jedan od osnovnih principa na kojima se razvija jugoslovensko pravosuđe postavlja određene zahteve u pogledu broja i sastava sudija porotnika i samog funkcionisanja porote.

Broj sudija porotnika u sudovima opšte nadležnosti i privrednim sudovima kreće se poslednjih godina u približno istim granicama. Na kraju 1963. u sudovima opšte nadležnosti bilo je 50.996, a u privrednim sudovima 5.111 sudija porotnika. Među sudijama porotnicima u opštinskim sudovima najviše ima službenika (38,8%), zatim zemljoradnika (31,6%), radnika (13,8%), slobodnih profesija, zanatlija, penzionera, domaćica i dr. (15,8%). U okružnim sudovima 56,8% sudija porotnika su službenici, 12,5% zemljoradnici, 15,4% radnici, dok 15,3% otpada na ostala zanimanja.

Dosadašnje iskustvo je pokazalo da uloga jednog dela sudija porotnika ne dolazi do dovoljnog izražaja na suđenjima, uglavnom zbog nedovoljne zainteresovanosti, nepoznavanja problematike o kojoj se raspravlja, odsustva potrebne pažnje, i dr. Osnovni uzroci ovim pojavama nalaze se u slabostima koje prate izbor sudija porotnika, tj. u neodgovarajućim merilima pri odabiranju i izboru građana za sudije porotnike. Često se za sudije porotnike biraju i lica koja ne raspolazu potrebnim svojstvima i poznavanjem odnosa koji se raspravljaju pred sudovima, kao i lica preuzeta drugim funkcijama, koja zbog toga ne mogu da odgovore ovoj dužnosti. To ukazuje na potrebu da predstavnička tela prilikom izbora sudija porotnika, u većoj mери nego dosad, sarađuju sa političkim i društvenim organizacijama i organima pravosudne uprave, kako bi se obezbedilo da se za sudije porotnike biraju lica koja raspolazu potrebnim životnim iskustvom i poznavanjem odnosa koji se raspravljaju pred sudom. Ova potreba postaje tim aktuelnija što se predviđa proširenje učešća porote i na rad viših sudova.⁴

STANJE POSLOVA U SUDOVIMA

SUDOV I OPŠTE NADLEŽNOSTI. Sudovi opšte nadležnosti, a naročito opštinski sudovi, rešavali su i u 1963. velik broj različitih odnosa u vezi s pravima i interesima građana i organizacija. Iako je ukupan broj svih rešenih

¹ Vidi: »Organizacije sudova«, »Jug. pregled«, 1957, mart, str. 117—120 (35—38).

² Vidi: »Javno tužilaštvo«, »Jug. pregled«, 1957, jun, str. 265—266 (67—68).

³ Opširnije o kadrovima u redovnim i privrednim sudovima vidi: »Jug. pregled«, 1962, jul—avgust, str. 284—286 (62—64).

⁴ Vidi: »Porota u pravosudnom sistemu«, »Jug. pregled«, 1962, oktobar, str. 381—383 (87—89).

predmeta veoma velik, u radu sudova ima zaostataka, u prvom redu zato što je priliv novih predmeta (koji ostaje uglavnom nepromenjen) takođe veoma visok.

U 1963. sudovi opšte nadležnosti imali su u radu ukupno 4.011.231 predmet svih vrsta, i to 445.879 predmeta koji su ostali nerešeni na kraju prethodne godine i 3.565.352 novoprimljena predmeta. Od toga je u toku godine rešeno 3.573.135 predmeta, a nerešeno je ostalo 438.096 predmeta.

Pri tome, međutim, treba imati u vidu da se u najvećem delu tih predmeta ne radi o suđenju u pravom smislu reči, već o raznim stvarima iz domena rada posebnih sudskih službi i sudske administracije, dok je broj *krivičnih i parničnih predmeta*, kao osnovnih i glavnih vrsta sudskog rada, znatno manji. U 1963. sudovi su imali u radu ukupno 829.986 takvih predmeta, od čega 294.613 krivičnih i 535.373 parnična (ne računajući platne naloge, kojih je bilo 457.632). Od toga je na kraju 1963. ostalo nerešeno 54.118 krivičnih i 117.149 parničnih predmeta, tj. nešto više nego u 1962. i to uglavnom zbog toga što su sudovi rešili približno isti broj predmeta kao u 1962. a priliv novih predmeta u 1963. bio je nešto veći nego u prethodnoj godini.

Prosečno mesečno opterećenje jednog sudije opštinskog suda krivičnim i parničnim predmetima u 1957. iznosilo je 51 predmet, a u 1963. godini 34 predmeta. U isto vreme prosečan broj rešenih predmeta po jednom sudiji opštinskog suda smanjen je sa 35 na 27 predmeta mesečno. Ovakvo kretanje opterećenosti i efikasnosti rada sudija u odgovarajućoj je srazmeri sa povećanjem broja sudija do kojeg je u međuvremenu došlo (u periodu 1957—1963. broj sudija opštinskih sudova povećan je za 206). Stanje u pojedinim sudovima, međutim, znatno odstupa od tog proseka. Zbog različitih uslova u kojima rade, nepopunjenosti pojedinih sudova kadrom i drugih nerešenih organizacionih pitanja, ima dosta sudova koji su znatno više opterećeni i kod kojih je stepen opterećenja sudija predmetima mnogo viši. To se naročito odnosi na jedan deo većih prvostepenih sudova, u kojima je, zbog pomenutih ili sličnih problema, koncentrisan najveći broj predmeta i zaostataka. Tako je, na primer, prvostepeni krivični postupak u 41% svih rešenih predmeta trajao od jednog do tri meseca, a u 26%, tj. gotovo u svakom četvrtom predmetu, preko tri meseca. Jedan od značajnijih uzroka sporijeg rada sudova u složenijim predmetima krivičnog postupka su i teškoće na koje se nailazi prilikom organizovanja stručnih veštačenja, naročito u predmetima privrednog kriminala. Prvostepeni parnični postupak je u 36,1% svih rešenih predmeta trajao od jednog do tri meseca, u 16,8% — od tri do šest meseci, u 11,6% — od šest meseci do jedne godine, a u 5% slučajeva i preko jedne godine.

Tempo rešavanja krivičnih i parničnih predmeta bi kod izvesnog broja sudova mogao biti brži i u tom cilju bi trebalo povećati napore da se rad sudija u tim sudovima olakša i više usredsredi na rad na krivičnim i parničnim predmetima, koji čine osnovni sadržaj njihovog rada.

Podaci o radu sudova u prethodnom krivičnom postupku ne pokazuju znatnije promene u toj oblasti rada. Procent podnetih optužnica po dovršenoj istrazi u periodu 1960—1962. kretao se između 89,2% i 93,0%, a u 1963. iznosio je 92,0%. U 1963. u svega 8% istraga nije došlo do optuženja (u 7,3% slučajeva istraga je obustavljena, u 0,5% prekinuta, a u 0,2% su odbijeni predlozi za otvaranje istrage), što neznatno odstupa od stanja u prethodnim godinama. Od svih podnetih optužnica osuđujućom presudom okončano je 80% (1960—80,3%, 1961—81,7%, 1962—82,2%), a oslobođajućom presudom 8,9%, dok je u 3,8% slučajeva prvostepeni postupak okončan presudom kojom se optužba odbija, a u 5,4% obustavom postupka.

Istrage su u 1963. po pravilu dovršavane u vremenu od tri meseca — u 87,1% slučajeva (do jednog meseca — 24,3%, do dva meseca — 43,9% i do tri meseca — 18,9%), a u vremenu od tri do šest meseci u 9,8% slučajeva. Svega u 3,1% slučajeva istraga je trajala i preko šest meseci.

U strukturi krivičnih dela u 1963. najbrojnija su bila krivična dela lake prirode. Samo krivična dela lake telesne povrede, uvrede, klevete, sitne i obične krađe činila su oko

60% od svih sudskim presudama utvrđenih krivičnih dela. To potvrđuju i podaci o izrečenim kaznama, jer je od ukupnog broja osuđenih lica na novčane kazne osuđeno oko 37%, a u oko 5% slučajeva izrečena je sudska opomena. Na kazne lišenja slobode osuđeno je oko 58% lica, od kojih na kaznu u trajanju do šest meseci oko 47%. Od izrečenih kazni znatan broj izrečen je uslovno — oko 46%.⁵

U pogledu bližeg sadržaja *građansko-pravnih sporova* koje raspravljaju sudovi opšte nadležnosti nije bilo izrazitijih promena u odnosu na stanje u prethodnim godinama. Najviše ovih sporova je iz oblasti stvarnog i obligacionog prava (65,2% od svih okončanih građansko-pravnih sporova). Sporovi iz bračnih i porodičnih odnosa činili su 8,5%, iz naslednog prava 0,7%, a iz radnih odnosa 2,4%.

U radu sudova na rešavanju sporova iz oblasti stvarnog i obligacionog prava bilo je dosta teškoća. U pitanju su često veoma složeni i po pravnoj problematiki raznovrsni sporovi, i to u pravnim oblastima za koje još nisu doneti odgovarajući materijalno-pravni propisi. To od sudova zahteva da svoje odluke, koje se često zasnivaju na primeni pravnih pravila koja su važila pre 6. aprila 1941, stalno preispituju sa gledišta novih društvenih odnosa i novog pravnog sistema. Pored ostalog, i te teškoće sudova pokazuju da je potrebno ubrzati pripreme za donošenje osnovnih građansko-pravnih materijalnih propisa, a naročito iz oblasti stvarnog i obligacionog prava.⁶

Prvostepeni postupak u *upravnim sporovima*, koje rešavaju vrhovni sudovi, po pravilu traje dugo. Iako je u odnosu na ranije godine učinjen znatan napredak, još uvek se najveći broj ovih sporova rešava u vremenu od tri do šest meseci (52,7%), a velik broj i posle šest meseci (19,5%, tj. svaki peti predmet). Do toga ponekad dolazi i usled neblagovremenog dostavljanja upravnih spisa od strane organa čija su upravna akta osporena.

U 1963. u vrhovnim sudovima su bila u radu ukupno 48.304 upravna spora, i to 11.742 zaostala iz prethodne godine i 36.562 primljena u toku 1963. Od toga su rešena 34.943 predmeta, a ostao je nerešen 13.361, tj. 1.619 predmeta više nego na kraju 1962. Tempo rešavanja zaostaje za brojem predmeta na rešavanju i ne pokazuje gotovo nikakvo povećanje (u 1962. rešeno 34.530, a u 1963. godini 34.943 predmeta).

Najviše upravnih sporova ima za predmet ocenu zakonitosti upravnih akata iz oblasti socijalnog osiguranja — 42% od svih upravnih sporova u 1963. Sporova u vezi sa radnim i službeničkim odnosima bilo je 13,6%, u vezi sa porezom 12,8%, stambenim problemima 8,5%, regulisanjem invalidnina i drugih pitanja ratnih i mirnodopskih invalida 6,3%, itd.⁷

PRIVREDNI SUDOVI. Za rad privrednih sudova karakteristično je da se sve do kraja 1961. stalno povećavao broj predmeta na rešavanju, tako da je u 1961. u odnosu na 1958. više nego udvostručen (u 1958 — 708.754, a 1961 — 1.589.621 predmet svih vrsta). U 1962. broj predmeta na rešavanju opao je na 1.206.222, a u 1963. dalje se smanjio na ukupno 982.337 predmeta. Do smanjivanja broja predmeta u privrednim sudovima, a u prvom redu privrednih sporova, došlo je posle mera koje su u vezi s međusobnim poslovanjem privrednih organizacija bile preduzete početkom 1962. na osnovu Uredbe o obezbeđenju za plaćanje obaveza po ugovoru između korisnika društvene imovine i Odluke o prebijanju određenih dugovanja i potraživanja između privrednih organizacija.

Privredni sudovi su veoma ekspeditivno postupali u privrednim sporovima koji se rešavaju izdavanjem platnih

⁵ O kretanju kriminaliteta i radu krivičnih sudova vidi: »Jug. pregled«, 1961, septembar, str. 347—350 (69—72), i »Jug. pregled«, 1964, maj, str. 195—204 (53—62).

⁶ Vidi: »Građanski sporovi 1957—1960«, »Jug. pregled«, 1961, april, str. 147—148 (41—42).

⁷ Vidi: »Upravni spor«, »Jug. pregled«, 1960, novembar, str. 459—463 (109—113), i »Upravni postupak«, »Jug. pregled«, 1962, april, str. 153—156 (39—42).

naloga. Takvih sporova je bilo najviše i oni su činili oko 85% od svih sporova pred privrednim sudovima u 1963. Od ukupnog broja takvih sporova koje su imali na rešavanju u 1963. privredni sudovi su rešili izdavanjem platnog naloga 484.728, tako da je na kraju godine ostalo nerešeno svega 966 takvih predmeta.

Privredni sporovi koje raspravljaju privredni sudovi najvećim delom su imali za predmet spora novčane zahteve (98% slučajeva), od kojih je najviše bilo u vrednosti do 50.000 din. (40%), a zatim u vrednosti 50.000—200.000 din. (25%) i između 200.000—500.000 din. (14%). Sporova čija je vrednost prelazila 1.000.000 din. bilo je svega oko 12%, od čega su svega oko 3% bili sporovi čija je vrednost prelazila 5.000.000 din.

Kao i ranijih godina, u privrednim sporovima se najčešće pojavljuju kao stranke industrija i trgovinska preduzeća, dok su se zadruga, društveno-političke zajednice, građevinarstvo, zahatstvo i domaća radinost u znatnoj manjoj meri pojavljivali u privrednim sporovima.⁸

NEKI AKTUELNI PROBLEMI U RADU SUDOVA

Delatnost sudova opšte nadležnosti i privrednih sudova u 1963, koja se vršila u složenoj sudskoj proceduri i pod kontrolom stranaka, javnosti i viših sudova, može se — i po obimu i po kvalitetu — pozitivno oceniti. U radu sudova bilo je, međutim, i slabosti i nedostataka, koji dobrim delom proističu iz još nerešenih problema sudstva.

Jedna od osnovnih slabosti je činjenica da sudski postupci traju dugo i da građani, ustanove i organizacije sa zakašnjenjem dolaze do ostvarenja svojih prava. Velik broj krivičnih i parničnih predmeta u prvom stepenu rešava se tek posle tri ili posle šest meseci, pa i posle cele godine. Pored toga, u parničnim stvarima se žalbe protiv prvostepenih odluka izjavljuju u oko 35% slučajeva (tj. u svakom trećem predmetu), a od toga viši sudovi prosečno ukidaju oko 30% prvostepenih odluka (tj. gotovo svaku treću) i vraćaju na ponovno suđenje, i to najvećim delom zbog nedovoljno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja (u 70%—80% slučajeva), tj. zbog nedovoljne stručnosti ili iskustva sudija, nedovoljne pažnje ili ležernosti u vođenju postupka, kao i drugih razloga.

Sporost sudskog postupka, međutim, ne bi se mogla pripisati samo uzrocima subjektivne prirode. Na duže ili kraće trajanje postupka utiče u izvesnoj meri i stepen u kojem i sa koliko osnova stranke koriste svoja prava u postupku, naročito u pogledu pravnih lekova. Šta se u ovom pogledu može učiniti u cilju uprošćavanja i ubrzanja sudskog postupka, a da se ne dovedu u pitanje kvalitet i potpunost sudske zaštite, biće predmet bliže ocene prilikom usaglašavanja sudskih procesnih zakona sa Ustavom.

Ostali uzroci koji dovode do usporavanja sudskog rada pretežno su organizacionog karaktera, odnosno nesavremenih metoda sudskog rada. Nisu retki slučajevi da je čisto sudijski rad na rešavanju pojedinih predmeta (tj. određivanje i održavanje pretresa ili ročišta, izrada odluka i razmatranje od viših sudova) vremenski manje trajao nego rad sudske administracije oko prijema, evidentiranja i dostave spisa, pozivanja stranaka i drugih lica, prepisivanja, dostave odluka, pripremanja spisa za dostavu višem sudu, i sl. To ukazuje na potrebu da se u celini preispitaju metodi sudskog rada i organizacija unutrašnjeg poslovanja u sudovima u cilju njegovog modernizovanja

uopšte, a posebno sa gledišta korišćenja savremenih tehničkih sredstava. Organizacija rada i poslovanja sudova van suđenja još se zasnivaju na pravilima ili praksi od pre četrdeset i više godina, uz stalnu oskudicu u materijalnim i tehničkim sredstvima za rad koja se danas s uspehom koriste u savremenom administrativnom poslovanju.

Pitanje unapređenja sudskog rada i njegovog uskladjivanja sa današnjim potrebama i mogućnostima ne svodi se, međutim, samo na tehničku stranu sudskog poslovanja. Ono u isto vreme zahteva i drugačiju podelu poslova između sudija, stručnih saradnika i ostalih sudskih službenika, i to uglavnom u pravcu rasterećenja sudija od niza stručno-pravnih poslova koji ne predstavljaju suđenje i niza administrativno-tehničkih poslova koje danas vrše, kao i proširenje delokruga i odgovornosti iskusnijih stručnih saradnika i sudske administracije.

RAD NA PRAVOSUDNOM ZAKONODAVSTVU

U toku 1963. u Saveznom sekretarijatu za pravosuđe nastavljen je rad na pripremanju nacarta zakona iz oblasti rada sudova koje još nisu regulisane i u kojima sudovi primenjuju pravna pravila ranijeg zakonodavstva. U tom pogledu od posebnog je značaja bio rad na izradi nacarta propisa o postupku izvršavanja sudskih odluka i vanparničnom postupku, kao i saradnja i pomoć koju je Sekretarijat pružio u radu na izradi nacarta propisa kojima se regulišu imovinsko-pravni odnosi (prava na stvari, naknada štete, obligaciono pravo). S obzirom na značaj oblasti koje treba regulisati u skladu sa novim društvenim odnosima i broj problema koji se pri tome javljaju, rad na izradi ovih propisa nije se mogao brzo završiti, ali su već izrađeni prvi nacrti koji treba da čine osnovu za dalje proučavanje i diskusiju.

Odmah po donošenju novog Ustava prišlo se i radu na uskladjivanju postojećih pravosudnih zakona sa ustavnim odredbama. U tom pogledu kao primarno postavilo se uskladjivanje propisa o uređenju sudova (Zakona o sudovima i Zakona o privrednim sudovima). Bitne izmene u tim propisima zasnivaju se u prvom redu na odredbama Ustava kojima se utvrđuju položaj, struktura i funkcija sudova opšte nadležnosti i specijalizovanih sudova, a zatim i na odredbi Ustava prema kojoj uređenje sudova opšte nadležnosti spada u osnovno savezno zakonodavstvo, tako da ubuduće i socijalističke republike treba da regulišu uređenje sudova opšte nadležnosti na svom području. Rezultat rada na ovim pitanjima su nacrti novog Osnovnog zakona o sudovima opšte nadležnosti i Zakona o privrednim sudovima, koji se već razmatraju u odborima i komisijama Saveznog izvršnog veća i Savezne skupštine.

S obzirom na značaj koji Ustav pridaje zaštiti ustavnosti i zakonitosti, Sekretarijat za pravosuđe je odmah pristupio izradi nacarta novog Zakona o upravnim sporovima, kojim se odredbe postojećeg zakona ne samo dovode u sklad sa odredbama Ustava već unose i druge izmene koje su dosadašnja iskustva i praksa učinili neophodnim. U tom pravcu neophodne su izmene i u ostalim procesnim sudskim zakonima, pa se prišlo izučavanju i tih problema.

Istovremeno nastavljeno je sa izučavanjem pitanja koja se odnose na Javno tužilaštvo, Javno pravobranilaštvo, advokaturu i druge vidove pravne pomoći, radi priprema nacarta zakona i o tim službama. U 1963. izrađen je i Nacrt zakona o pomilovanju, koji je donesen početkom 1964.

IZVOR: Izveštaj Saveznog sekretarijata za pravosuđe.

⁸ Vidi: »Privredni sudovi«, »Jug. pregled«, 1959, mart, str. 86—87 (14—15).

ČLANSTVO SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

U periodu 1958—1964. *ukupan broj članova Saveza komunista Jugoslavije (SKJ)*¹ povećan je za 36,4%. Porast članstva bio je naročito izrazit u 1958, 1959 i 1960, tj. posle VII kongresa (april 1958)², kada je došlo do intenzivne političke aktivnosti organizacija SKJ na sprovođenju zaključaka Kongresa i na upoznavanju radnih ljudi sa novim Programom SKJ.

Od 1961. porast broja članova je znatno usporen, što je uglavnom posledica strožeg kriterijuma za prijem u SKJ. U 1962. ukupan broj članova je blago opao u odnosu na 1961, jer je posle Pisma Izvršnog komiteta CK SKJ (april 1962) u osnovnim organizacijama pooštren kriterijum članske pripadnosti SKJ i mnogi članovi koji nisu ispunjavali obaveze i dužnosti isključeni su ili brisani iz članstva (skinuti s evidencije). U 1963, a još više u prvoj polovini 1964, dolazi do ponovnog, blažeg povećanja. (Tabela 1.)³

TABELA 1 — ČLANSTVO SKJ PO REPUBLIKAMA* 1957—1964.

Godina	Jugoslavija	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija
1957	755.066	88.038	25.100	153.364	47.587	50.309	312.678
1958	829.953	96.737	26.733	176.017	52.077	53.786	336.429
1959	935.856	113.117	28.865	197.018	60.635	64.943	374.283
1960	1.006.285	123.598	30.159	211.931	64.693	69.642	401.653
1961	1.035.003	126.693	31.765	220.563	66.775	71.408	410.715
1962	1.018.331	124.944	32.727	214.980	66.635	69.769	406.126
1963	1.019.013	126.537	33.289	215.586	67.020	70.084	416.248
1964	1.030.041	128.487	34.311	218.890	68.533	70.710	422.916

* Bez članstva u JNA po republikama.

Ukupan porast broja članova SKJ u periodu 1958—1964. znatno je manji od *broja primljenih* u tom periodu (274.975 prema 495.205), jer je u istom razdoblju izvestan broj članova isključen (103.592) ili brisan iz članstva (usled smrti, zbog neprijavlivanja i dr.). Za isključivanje iz članstva SKJ karakteristično je da broj isključenih u odnosu na ukupan broj članova opada (sa 2% u 1958. na 1,5% u 1963; izuzetak je samo 1962), kao i da najveći deo isključenih čine članovi sa manjim stažom (preko 61% od ukupnog broja isključenih imali su staž do 5 godina). (Tabela 2.)

TABELA 2 — BROJ PRIMLJENIH U SKJ I ISKLJUČENIH IZ SKJ 1958—1964.

Godina	Primljeni	Isključeni
1958	105.431	16.819
1959	136.093	14.416
1960	96.176	13.425
1961	67.548	14.975
1962	26.725	22.655
1963	39.362	15.320
1964	23.870	5.982

¹ O organizaciji, aktivnosti i članstvu SKJ do 1958. vidi: »Jug. pregled«, 1959, april, str. 137—146 (17—26).

² Vidi: »VII kongres SKJ«, »Jug. pregled«, 1958, april, str. 157—162 (19—24).

³ Podaci za sve godine, gde to nije drukčije označeno, dati su sa stanjem 31. decembra, a za 1964. sa stanjem 30. juna.

Među članovima primljenim u ovom periodu najviše je radnika i zemljoradnika — 303.793 — što je u skladu sa zaključcima Sedmog kongresa da »Savez komunista treba neprekidno jačati primanjem novih članova, naročito iz redova radnika i seljaka, koji se svojim radom i primerom naročito ističu u organima društvenog samoupravljanja i političkim i društvenim organizacijama kao borci za socijalizam, za socijalističke društvene odnose«.

SASTAV ČLANSTVA SKJ

Usled promena u socijalnom sastavu stanovništva (smanjivanje poljoprivrednog i povećanje nepoljoprivrednog stanovništva) došlo je do analognih promena i u *socijalnom sastavu SKJ*. Broj individualnih proizvođača (tzv. »zemljoradnika«) — članova SKJ od 1958. stalno opada (izuzev u 1959. godini), zbog toga što se velik broj, naročito mlađih, zaposlio na poljoprivrednim dobrima, u zemljoradničkim zadrugama ili u nepoljoprivrednim delatnostima. U isto vreme je rastao broj članova SKJ u društvenom sektoru. (Tabela 3.)

TABELA 3 — ČLANSTVO SKJ U DRUŠTVENOM I PRIVATNOM SEKTORU I VAN DELATNOSTI 1958—1964.

Godina	Društveni sektor		Privatni sektor*		Van delatnosti**	
	ukupno u radnom odnosu	radnici u neposrednoj proizvodnji	ukupno	individualni poljoprivredni proizvođači	ukupno	studenti i daci
1958	...	271.100	...	121.684	...	33.913
1959	...	325.369	...	134.862	...	44.082
1960	...	363.420	...	131.206	...	50.596
1961	741.960	383.100	119.045	108.903	111.940	51.115
1962	744.560	373.491	105.986	97.932	106.039	41.062
1963	755.743	368.151	94.984	87.793	108.833	35.840
1964	767.647	372.371	86.893	81.035	117.445	36.595

* Uključeni: individualni poljoprivredni proizvođači, samostalna zanimanja, kućne pomoćnice i sl.

** Daci, studenti, penzioneri, domaćice i sl.

Umesto ranije globalne podele na »zemljoradnike«, »radnike« i »službenike« najnoviji podaci o članstvu SKJ u 1964. prikupljeni su po užoj kategorizaciji zanimanja, tako da daju potpuniji uvid u socijalna obeležja članstva, naročito kod kategorije »službenici«. (Tabela 4.)

TABELA 4 — ČLANSTVO SKJ U 1964. PO ZANIMANJIMA

Zanimanja	Broj	% od ukupnog članstva
Radnici — neposredni proizvođači	372.371	36,2
Individualni poljoprivredni proizvođači	81.035	7,9
Inženjeri i tehničari	49.166	4,8
Zdravstveni radnici	12.584	1,2
Pravnici i ekonomisti	23.802	2,3
Prosvetni radnici	57.760	5,6
Ostali zaposleni (sa visokom i višom spremom)	22.839	2,2
Ostali zaposleni sa srednjom spremom	82.125	8,0
Ostali zaposleni sa nižom spremom	147.000	14,3
Ostali*	144.764	14,0

* Domaćice, penzioneri, samostalne zanatlije, slobodne profesije i dr., uključujući i članstvo u JNA.

Po *granama delatnosti*, učešće broja članova u ukupnom članstvu oscilira: povećano je u tercijarnim delatnostima, zbog bržeg razvitka ovih delatnosti, većeg apsorbovanja zaposlenog osoblja iz drugih delatnosti i većeg broja primljenih u SKJ u ovoj oblasti, a smanjeno u primarnim (poljoprivreda i dr.) i sekundarnim (industrija, rudarstvo i dr.) delatnostima. (Tabela 5.)

TABELA 5 — UČEŠĆE ČLANOVA SKJ IZ POJEDINIH GRANA DELATNOSTI DRUŠTVENOG SEKTORA U UKUPNOM ČLANSTVU SKJ* 1961—1964.

Delatnosti	% od ukupnog članstva SKJ u društvenom sektoru			
	1961	1962	1963	1964
Industrija i rudarstvo	30,4	30,0	30,0	30,2
Poljoprivreda, ribarstvo i vodoprivreda	9,9	9,4	9,2	9,3
Šumarstvo	1,7	1,9	1,9	1,9
Građevinarstvo	5,5	5,4	5,6	5,6
Saobraćaj i veze	8,2	8,2	8,0	8,2
Trgovina, ugostiteljstvo i turizam	7,9	7,8	7,8	8,1
Zanatstvo	4,2	3,6	3,4	3,6
Stambena i komunalna delatnost	1,3	1,6	1,6	1,8
Finansije i osiguranje	1,2	1,4	1,4	1,6
Kultura, prosveta, nauka i umetnost	8,9	9,4	9,7	10,1
Zdravstvena i socijalna zaštita	3,1	3,2	3,4	3,7
Delatnost društvenih i državnih organa i službi	15,3	15,6	15,3	15,9
Ostali**	2,4	2,5	2,7	—

* Bez JNA.

** Članovi koji u statistikama pre 1964. nisu razvrstani ni u jednu kategoriju.

Sastav članstva prema kvalifikacijama. U periodu 1958. — 1964. broj visokokvalifikovanih i sa višom i srednjom spremom brže je rastao od broja ostalih kategorija u ukupnom broju članova SKJ. (Tabela 6.)

TABELA 6 — BROJ ČLANOVA SKJ U DRUŠTVENOM SEKTORU* U 1958. I 1964. PREMA KVALIFIKACIJAMA

Kvalifikacija i stručna sprema	1958		1964	
	ukupno	%	ukupno	%
Nekvalifikovani	45.100	8,5	63.422	8,3
Polukvalifikovani	62.233	11,7	67.588	8,8
Kvalifikovani	133.270	25,0	178.304	23,2
Visokokvalifikovani	27.789	5,2	62.374	8,1
Sa nižom spremom	133.316	25,0	147.000	19,2
Sa srednjom spremom	98.509	18,5	156.800	20,4
Sa visokom i višom spremom	32.804	6,1	91.476	11,9

* Bez učenika u privredi.

Iako procentualno učešće nekvalifikovanih, polukvalifikovanih i kvalifikovanih (radnika) u ukupnom članstvu opada, njihov apsolutni broj u SKJ raste.

Postignut je napredak i u ideološko-političkom obrazovanju članstva. Broj članova sa završenim političkim školama povećao se od 30.218 u 1957. na 89.997 u 1964, što čini 4,4% odnosno 8,7% od ukupnog članstva. Ovakvi rezultati pokazuju veću brigu SKJ za ideološko uzdizanje svojih članova, naročito posle VII kongresa (povećanje broja stalnih škola društveno-političkih nauka i večernjih političkih škola, porast broja članova SKJ — polaznika ovih škola, itd.).

Sastav po narodnosti. U periodu 1957—1964. povećan je broj članova svih narodnosti u SKJ. To povećanje, međutim, nije ravnomerno: najbrže je kod narodnosti (ranije: nacionalne manjine) koje su u 1957. bile slabije zastupljene. U periodu mart 1957 — decembar 1963. indeks povećanja ukupnog broja članova SKJ⁴ iznosio je 148,5, a kod pojedinih narodnosti: Šiptara — 167,3, Mađara — 175,8, Bugara — 152,0, Čeha i Slovaka — 217,7, Rumuna — 166,5, itd. (Tabela 7.)

⁴ Godina 1957. uzeta je kao uporedna, jer u 1958. i kasnije nisu vršeni popisi ove vrste.

TABELA 7 — ČLANOVI SKJ PO NARODNOSTI U 1957. I 1964.

Narodnosti	1957*		1964	
	broj	%	broj	%
Ukupno	686.387	100	1.030.041	100
Srbi	374.329	54,5	530.119	51,5
Hrvati	130.662	19,0	191.500	18,6
Slovinci	52.730	7,7	73.105	7,1
Makedonci	43.206	6,4	68.042	6,6
Crnogorci	46.108	6,7	62.876	6,1
Muslimani (etnička pripadnost)**	—	—	36.470	3,5
Jugoslaveni**	—	—	12.984	1,3
Šiptari	16.727	2,4	28.460	2,8
Mađari	7.469	1,1	12.875	1,2
Bugari	2.062	0,3	3.283	0,3
Italijani	672	0,1	712	0,1
Česi i Slovaci	1.346	0,2	3.035	0,3
Rumuni	934	0,1	1.584	0,1
Ostale narodnosti	10.142	1,5	4.996	0,5

* Stanje 31. marta

** U popisu od 1957. muslimani (etnička pripadnost) i Jugoslaveni nisu bili zastupljeni kao kategorije narodnosti. Opadanje broja kategorije »ostale narodnosti« objašnjava se opredeljenjem ranije neopredeljenih za jednu od ove dve kategorije.

Starosnu strukturu članstva karakteriše porast prosečne starosti članova, tj. povećanje učešća članova starijih od 40 i izvesno smanjenje učešća članova mlađih od 40 godina, i to: starosne grupe do 25 godina — sa 15,4% u 1957. na 13,6% od ukupnog broja članova u 1964, a starosne grupe od 26 do 40 godina — sa 65,1% u 1957. na 61,5% od ukupnog broja članova u 1964.

Izuzev u starosnoj grupi do 25 godina (gde opada) apsolutan broj članova u ostalim grupama u periodu 1961—1964. raste. (Tabela 8.)

TABELA 8 — BROJ ČLANOVA SKJ PREMA STAROSNIM GRUPAMA 1961—1964.*

Godina	Starosna grupa			
	do 25 godina	od 25 do 40 godina	od 41 do 55 godina	56 i više godina
1961	224.077	627.281	157.385	26.260
1962	184.186	628.857	174.480	30.808
1963	156.367	631.262	196.363	35.021
1964	140.421	633.242	217.620	38.758

* Za ranije godine ne raspolaže se potpunim podacima.

Članstvo po stažu u SKJ. Podaci o broju članova SKJ po godinama, odnosno po periodima prijema u SKJ, pokazuju da broj primljenih u SKJ za vreme narodno-oslobodilačkog rata i u periodu obnove zemlje opada, a da broj primljenih posle 1952, a naročito posle VII kongresa, tj. u uslovima razvijenijih socijalističkih društvenih odnosa (sistem društvenog i radničkog samoupravljanja, i dr.), raste. U 1957, na primer, članovi primljeni od 1953. do 1957. činili su 22,5%, a u 1964 — članovi primljeni od 1958. do 1962. čine 31% od ukupnog broja članova. (Tabela 9.)

Sastav prema polu promenjen je u pravcu blagog povećanja učešća žena u ukupnom članstvu. (Tabela 10.)

Učešće žena u članstvu SKJ još uvek je znatno niže od njihovog učešća u strukturi stanovništva (17,2% : 51,2%), naročito kod pojedinih kategorija stanovništva (npr. poljoprivrednog), što pokazuju i podaci o broju žena članova SKJ po vrsti organizacija. (Tabela 11).

TABELA 9 — ČLANSTVO SKJ PREMA STAŽU (GODINI PRIJEMA) U SKJ U 1957. I 1964.

Godina prijema	1957*		1964	
	broj	%	broj	%
Ukupno	686.387	100	1,030.041	100
Do 1940**	2.985	0,4	3.030	0,3
1941—1944	70.824	10,3	65.892	6,4
1945—1948	227.226	33,1	199.205	19,3
1949—1952	228.936	33,4	188.811	18,3
1953—1957	154.492	22,5	188.897	18,4
1958—1962	—	—	319.724	31,0
1963. i kasnije	—	—	64.482	6,3
Nepoznato***	1.924	0,3	—	—

* Stanje 31. marta.

** Pretpostavlja se da je manji broj članova SKJ primljenih do 1940. godine evidentiran pod »nepoznato«, a jednom broju u to vreme isključenih kasnije je priznat staž od 1940. godine.

*** Članovi koji u popisu nisu naveli godinu prijema.

TABELA 10 — BROJ ŽENA U SKJ 1958—1964.

Godina	Broj žena	% od ukupnog članstva
1958	138.146	16,6
1959	156.493	16,7
1960	167.433	16,6
1961	171.402	16,6
1962	169.406	16,6
1963	171.647	16,8
1964	177.182	17,2

I pored toga što broj žena članova SKJ stalno raste, naročito u prosveti, zdravstvu, socijalnim ustanovama, državnoj upravi (gde je njihov broj srazmerno visok) i dr., njihovo učešće u članstvu SKJ znatno zaostaje za njihovim učešćem u društveno-ekonomskom, političkom i kulturnom životu zemlje.

Promene u sastavu članstva SKJ u periodu 1958—1964. uticale su i na *promene u broju osnovnih organizacija SKJ*. Zbog smanjenja broja individualnih poljoprivrednih proizvođača i povećanja broja članova SKJ, zaposlenih u društvenom sektoru smanjen je i broj osnovnih organizacija

TABELA 11 — BROJ ŽENA ČLANOVA SKJ I NJIHOVO UČEŠĆE U UKUPNOM ČLANSTVU PO VRSTI ORGANIZACIJA U 1964.

Osnovne organizacije SKJ	Broj žena	% od ukupnog članstva SKJ	% od ukupnog broja žena članova SKJ
Ukupno	177.182	17,2	100
u preduzećima	54.587	13,6	30,8
seoske	24.323	11,1	13,7
organizacije zemljorad- ničkih zadruga	1.410	7,7	0,8
teritorijalne	64.401	33,1	36,3
u školama	7.885	38,7	4,5
na fakultetima	5.640	19,7	3,2
u ustanovama	15.586	25,6	8,8
ostale	3.350	3,9	1,9

SKJ na selu (reorganizacija, spajanje itd.), a povećan broj osnovnih organizacija SKJ u svim granama društvenog sektora, naročito u organizacijama neposrednih proizvođača (u preduzećima), u kojima je najveći broj članova. (Tabela 12.)

TABELA 12 — BROJ ČLANOVA SKJ PO ORGANIZACIJAMA U 1958. I 1964.

Osnovne organizacije	Broj organizacija		Broj članova		% članova	
	1958	1964	1958	1964	1958	1964
Ukupno	33.161	35.280	829.953	1,030.041	100	100
u preduzećima	9.467	12.941	247.845	401.626	29,9	39,0
seoske	15.097	11.763	256.329	219.328	30,9	21,3
u opštim zemljorad- ničkim zadrugama	—	686	—	18.313	—	1,8
teritorijalne	3.549	3.651	169.850	194.668	20,4	18,8
u ustanovama	1.201	1.890	33.008	60.884	4,0	5,9
u školama*	—	1.015	—	20.386	—	2,0
na fakultetima*	1.081	725	34.747	28.642	4,2	2,8
ostale	2.766	2.609	88.174	86.194	10,6	8,4

* U 1958. za škole i fakultete podaci nisu iskazivani posebno.

IZVOR: Dokumentacija Centralnog komiteta SKJ.

M. O.

SARADNJA SSRNJ SA PARTIJAMA I ORGANIZACIJAMA U EVROPI

Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije (SSRNJ) saradivao je i u 1963. i u prvih devet meseci 1964. sa većim brojem demokratskih i progresivnih partija, organizacija i pokreta u svetu.¹ Obim, sadržinu i širinu te saradnje ilustruje i sledeći pregled nekih kontakata sa organizacijama i partijama nekih evropskih zemalja.

SOCIJALISTIČKE ZEMLJE

BUGARSKA. *Susreti sa predstavnicima Otečestvenog fronta Bugarske.* Na poziv Otečestvenog fronta (OF) Bugarske, delegacija SSRNJ, koju je predvodio član Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ Đuro Pucar (članovi: Josip Cazi, Tone Florijančič, Boge Kuzmanovski i Perka Vitorović), boravila je u Bugarskoj od 21. do 31. januara 1963. Delegacija je pored Sofije, gde je vodila razgovore sa predstavnicima Nacionalnog saveta OF na čelu sa predsednikom Izvršnog odbora Nacionalnog saveta OF Enčom Stojkovom, posetila i okruge Plovdiv, Staru Zagoru, Trnovo i Varnu, gde je imala niz susreta sa rukovodiocima i aktivistima OF i narodnih saveta. Delegaciju je primio i Todor Živkov, prvi sekretar Komunističke partije Bugarske.

U saopštenju o ovoj poseti konstatuje se da su »... ovi susreti predstavljali manifestaciju uzajamnih bratskih osećanja i zajedničkih stremljenja za još tešnju saradnju između dve socijalističke zemlje«. U političkim razgovorima izvršena je široka razmena gledišta o iskustvima i problemima za koje su zainteresovane obe organizacije, u prvom redu o daljem razvoju odnosa između SSRNJ i Otečestvenog fronta, koji će »ulagati napore za međusobno upoznavanje naroda Jugoslavije i Bugarske i podržavati sve inicijative za njihovo zbližavanje«.

Petom kongresu Otečestvenog fronta, koji je održan od 14. do 16. marta 1963. u Sofiji, prisustvovala je i delegacija SSRNJ koju je predvodio član Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ Dušan Petrović.

U pozdravnom govoru šef delegacije SSRNJ je istakao da jugoslovenski narodi »sa pažnjom i interesovanjem prate razvoj socijalističke Bugarske i raduju se njenim uspesima« i naglasio da su »u borbi za ostvarenje velikih ideala i ciljeva — za pobjedu socijalizma i mira u svetu — dve zemlje objektivno upućene na tesnu međusobnu saradnju«.

Delegacija Otečestvenog fronta Bugarske, na čelu sa dr Vladimirom Bonevom, glavnim sekretarom Nacionalnog saveta OF (članovi: Bojan Balabanov, Zlatka Vasiljeva, Pančo Prvanov i Konan Sotirova), uzvratila je posetu Jugoslaviji od 30. aprila do 11. maja 1963. Delegacija OF vodila je razgovore sa delegacijom SSRNJ koju je predvodio Krsto Popivoda, sekretar Saveznog odbora SSRNJ (članovi: Dobrivoje Vidić, Dušan Petrović, Nikola Minčev, Nemanja Marković, Ilija Tepavac i Blaženka Mimica).

Delegacija OF bila je primljena i kod predsednika Tita.

U razgovorima je izvršena široka razmena gledišta i informacija o iskustvima i dostignućima dveju organizacija u socijalističkoj izgradnji svojih zemalja. U saopštenju se kaže da su učesnici razgovora »toplo pozdravili razvitak ekonomskih i kulturnih veza između Bugarske i Jugoslavije, podvlačeći svoju spremnost da svim snagama pomognu inicijativu za njihov dalji razvitak i proširenje«.

¹ O međunarodnim vezama SSRNJ u ranijim godinama vidi: »Jug. pregled«, 1960, februar, str. 58 (6).

ČEHOSLOVAČKA. *Susreti sa predstavnicima Narodnog fronta Čehoslovačke.* Na poziv Centralnog komiteta Narodnog fronta Čehoslovačke (NFC), delegacija SSRNJ boravila je u Čehoslovačkoj od 17. do 25. oktobra 1963. Delegaciju je predvodio Jovan Veselinov, član Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ (članovi: Mika Tripalo, Iko Mirković, Kata Lahtova, Branko Pešić, Vinko Kožuh i Mičo Rakić). Pored Praga, gde je vodila razgovore sa predstavnicima Centralnog komiteta NFC, delegacija je posetila više mesta u unutrašnjosti. Delegaciju je primio predsednik Čehoslovačke Socijalističke Republike i prvi sekretar CK KPČ Antonjin Novotni.

U zajedničkom saopštenju istaknuto je da je došlo do »veoma korisne i prijateljske razmene gledišta i iskustava iz privrednog, političkog i kulturnog razvoja dveju zemalja i iz rada SSRNJ i Narodnog fronta«, i da je konstatovana »uzajamna istovetnost pogleda na osnovne međunarodne probleme«.

Od 24. juna do 3. jula 1964. u Jugoslaviji je, kao gost Saveznog odbora SSRNJ, boravila delegacija Narodnog fronta Čehoslovačke. Delegaciju je predvodio Vladimir Kouckí, član Predsedništva Centralnog komiteta NFC (članovi: Ladislava Klenjova-Beserova, František Kuba, Ludek Kopitola, Jozef Gajdošik, Rudolf Cvik, Jozef Zednik i Ana Karlovska). U razgovorima je SSRNJ predstavljala delegaciju koju je predvodio generalni sekretar SSRNJ Milentije Popović (članovi: Mihailo Švabić, Sergej Krajger, Krste Markovski, Milka Kufrin, Mileva Planojević, Jakša Petrić i Mičo Rakić). Predstavnici NFC vodili su razgovore i sa potpredsednikom Savezne skupštine Mijalkom Todorovićem, a delegaciju je primio i član Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ i sekretar CK SKJ Edvard Kardelj.

Pored Beograda, delegacija je posetila više mesta u unutrašnjosti, gde se bliže upozнала sa aktivnostima SSRNJ i drugih društveno-političkih organizacija, kao i sa društveno-političkim, ekonomskim i kulturnim razvitkom Jugoslavije.

U razgovorima je izvršena široka razmena mišljenja o »problemima i iskustvima socijalističke izgradnje u Jugoslaviji i Čehoslovačkoj, o najaktuelnijim međunarodnim pitanjima i o zadacima međunarodnog radničkog pokreta«.

U saopštenju se ističe da je »sa zadovoljstvom konstatovana istovetnost gledanja na glavna pitanja savremenog međunarodnog razvika«. Konstatovana je potreba očuvanja svetskog mira, koji predstavlja »bitan uslov za dalji svestrani napredak čovečanstva i jačanje socijalizma«. U saopštenju se delegacije zalažu za rešavanje svih spornih pitanja putem sporazumevanja, za sprečavanje širenja atomskog naoružanja, za opšte i potpuno razoružanje, za podršku i pomoć narodima koji se bore za nacionalno i socijalno oslobođenje, za pravednije i ravnopravne ekonomske odnose između država i naroda, itd. Istaknuta je potreba »daljeg svestranog unapređivanja saradnje društveno-političkih organizacija Jugoslavije i Čehoslovačke«, jer u prijateljskim odnosima između dve zemlje »saradnja SSRNJ i NFC predstavlja značajan faktor«.

DEMOKRATSKA REPUBLIKA NEMAČKA. *Susreti sa predstavnicima Nacionalnog fronta Demokratske Republike Nemačke.* Delegacija SSRNJ na čelu sa Milentijem Popovićem, članom Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ (članovi: Dara Četković i Pero Pirker), boravila je od 15. do 25. aprila 1963. u Demokratskoj Republici Nemačkoj kao gost Nacionalnog veća Nacionalnog fronta Demokratske Republike Nemačke. Pored zvaničnih razgovora sa potpredsednikom Horstom Brašom i drugim članovima Prezidijuma Nacionalnog veća, delegacija SSRNJ je obišla veći broj fabrika i naučnih institucija i vodila razgovore sa rukovodiocima Nacionalnog fronta u okruzima i srezovima. Delegaciju je primio predsednik Nacionalnog veća Nacionalnog fronta prof. dr Erih Korens.

U saopštenju izdatom po završetku ove posete konstatovana je saglasnost o potrebi saradnje svih progresivnih snaga u svetu u »borbi za očuvanje mira, za pobjedu principa

miroljubive koegzistencije u međunarodnim odnosima, za opšte i potpuno razoružanje, kao i u pružanju svestrane pomoći narodima koji se bore za oslobođenje od kolonijalizma i za svoj ekonomski i društveni napredak». Konstatovana je i saglasnost da se nemački problem i problem zapadnog Berlina mora »rešavati na miroljubiv način«, polazeći od »realne činjenice postojanja dveju suverenih nemačkih država«. Na osnovu uverenja da tesna saradnja SSRNJ i Nacionalnog fronta Demokratske Republike Nemačke služi održavanju i uvršćenju mira, kao i razvijanju prijateljskih odnosa između dva naroda i razmene mišljenja o aktuelnim problemima borbe za socijalizam, »SSRNJ i Nacionalni front Demokratske Republike Nemačke složili su se da razmenjuju delegacije i informacije o svojim zadacima i radu«.

Delegacija Nacionalnog fronta Demokratske Republike Nemačke na čelu sa potpredsednikom Nacionalnog veća Horstom Brašom, uzvratila je posetu Jugoslaviji od 15. do 22. novembra 1963 (članovi: Hildegard Engler i dr Gerhard Štrajber). Tom prilikom vođeni su razgovori sa delegacijom SSRNJ koju je predvodila Lidija Šentjurs (članovi: Dobrivoje Vidić, Ilija Tepavac, Miloš Nikolić i Blaženka Mimica). Ovi su razgovori označavali nastavak razmena informacija o aktivnosti dveju organizacija i mišljenja i iskustava u socijalističkoj izgradnji dveju zemalja.

U zajedničkom saopštenju obe delegacije izrazile su uverenje o nužnosti saradnje »svih naprednih, demokratskih snaga u svetu u borbi za očuvanje svetskog mira, za miroljubivu koegzistenciju zemalja sa različitim društvenim uređenjima, za rešavanje spornih međunarodnih pitanja miroljubivim sredstvima, za opšte i potpuno razoružanje, za podršku i pomoć narodima koji se bore za svoju nacionalnu nezavisnost, ekonomsku i socijalnu emancipaciju, protiv svih oblika kolonijalizma i neokolonijalizma«. U saopštenju je istaknuta korisnost daljeg razvijanja međusobne saradnje i određeni neki vidovi budućih odnosa SSRNJ i Nacionalnog fronta.

Ostvarujući dogovore o saradnji, SSRNJ i Nacionalni front Demokratske Republike Nemačke su u 1964. izvršili razmenu studijskih delegacija. Od 13. do 25. aprila boravila je u Jugoslaviji studijska delegacija Nacionalnog fronta (na čelu sa Ginterom Greveom, članom Nacionalnog veća Nacionalnog fronta), koja se tom prilikom upoznala sa radom SSRNJ u opštini. Studijska delegacija SSRNJ (na čelu sa Francom Kimovcem) boravila je od 14. do 24. septembra u DR Nemačkoj radi upoznavanja rada i aktivnosti Nacionalnog fronta na terenu (u okrugu, srezu, opštini i mesnoj zajednici).

MAĐARSKA. *Predstavnici SSRNJ na Trećem kongresu Patriotskog fronta Mađarske.* Trećem kongresu Patriotskog fronta Mađarske, održanom u Budimpešti 19. i 20. marta 1964, prisustvovali su i predstavnici SSRNJ (Jovan Veselinov, član Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ, i Antun Biber, predsednik Glavnog odbora SSRN Hrvatske). U pozdravnom govoru Jovan Veselinov je izrazio uverenje da učešće delegacije SSRNJ na Kongresu predstavlja »izraz obostrane želje za boljim međusobnim upoznavanjem i za nastavljajanjem korisnih susreta između predstavnika vlada, političkih, društvenih i drugih organizacija SFRJ i NR Mađarske koji su poslednjih godina sve češći«, a koji su izraz obostrane zainteresovanosti za »očuvanje mira u svetu, za opšti progres čovečanstva i za socijalizam«. Ukazujući na neposredne zadatke svih progresivnih snaga u svetu, a naročito na zadatke organizacija radničke klase, Jovan Veselinov je rekao da je dosledna primena principa aktivne miroljubive koegzistencije među državama sa različitim društvenim sistemima »jedini plodonosan put za razrešavanje postojećih svetskih problema, za postizanje korisnih sporazuma o otvorenom međunarodnim pitanjima i za obezbeđenje mirnih uslova razvoja za sve narode«.

POLJSKA. *Susreti sa predstavnicima Fronta nacionalnog jedinstva Poljske.* Delegacija Fronta nacionalnog jedinstva (FNJ) Poljske boravila je u Jugoslaviji od 25. oktobra do 6. novembra 1963. vraćajući posetu koju

je delegacija SSRNJ učinila Poljskoj u 1962. Delegaciju je predvodio Zenon Kliško, član Prezidijuma i sekretarijata Opštepoljskog komiteta Fronta nacionalnog jedinstva i član Politbira CK Poljske ujedinjene radničke partije (članovi delegacije: Ludomil Stašjak, Tadeuš Vječerek, Aleksandar Šmit, Sofija Stipulovska, Edvard Milčarek, Bogdan Kozlovski i Rišard Frelek). U razgovorima sa poljskom delegacijom delegaciju SSRNJ predvodio je Lazar Količevski, predsednik Saveznog odbora SSRNJ (članovi: Osman Karabegović, Krsto Popivoda, Ivan Božičević, Boško Šiljegović, Geza Tikvicki, Milan Stojaković i Dragoljub Ilić).

Pored Beograda, delegacija je posetila i više mesta u zemlji, gde je sa rukovodiocima Socijalističkog saveza u republikama, srezovima i opštinama vodila razgovore o aktuelnim problemima razvoja društveno-političkog života u Jugoslaviji.

U saopštenju je istaknuto da su obe delegacije »sa zadovoljstvom konstatovale uzajamnu saglasnost gledišta i stavova o glavnim aktuelnim međunarodnim problemima«. Predstavnici obe organizacije istakli su značaj borbe za međunarodno usvajanje i primenu principa miroljubive koegzistencije u odnosima među državama sa različitim društvenim sistemima, neophodnost rešavanja spornih problema miroljubivim sredstvima i potrebu ulaganja napora za dalje popuštanje međunarodne zategnutosti, podvlačeći opasnost »koja dolazi od novih pokušaja širenja nuklearnog naoružavanja nasuprot duhu Moskovskog sporazuma«, a takođe i od predloženog projekta o formiranju »multilateralne snaga NATO u kojima treba da učestvuje Savezna Republika Nemačka«. Dve delegacije smatraju da treba raditi na »postizanju sporazuma o bezatomskim zonama u centralnoj Evropi i u drugim oblastima sveta«. Važan preduslov za očuvanje mira obe delegacije vide i u međunarodnoj ekonomskoj saradnji lišenoj svake diskriminacije. U borbi protiv svih oblika kolonijalizma i neokolonijalizma »SSRNJ i FNJ odlučno podržavaju borbu naroda u kolonijama za potpunu nacionalnu, političku i privrednu nezavisnost«.

Podvlačeći da se, na obostrano zadovoljstvo, proširuju svi vidovi saradnje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Poljske na državnom planu, kao i između društveno-političkih organizacija, »SSRNJ i FNJ će i ubuduće kao i do sada, raditi na jačanju i razvijanju saradnje i kontakata između dve organizacije. U vezi sa tim dve organizacije su se sporazumele o daljim konkretnim oblicima buduće saradnje.«

Ostvarajući dogovore o budućoj saradnji, SSRNJ i FNJ su u 1964. izvršili razmenu studijskih delegacija. Studijska delegacija FNJ, koju je predvodio Jan Kleha, član Opštepoljskog komiteta FNJ, boravila je u Jugoslaviji od 3. do 11. juna, upoznavši se pri tom sa ulogom i aktivnošću SSRNJ u razviku poljoprivrede. Prilikom boravka u Poljskoj, od 23. septembra do 2. oktobra, studijska delegacija SSRNJ, koju je predvodio Ilija Tepavac, predsednik CO Sindikata poljoprivrednih radnika Jugoslavije, proučavala je aktivnost FNJ u oblasti poljoprivrede.

OSTALE ZEMLJE

BELGIJA. *Delegacija SSRNJ u poseti Socijalističkoj partiji Belgije.* — Delegacija SSRNJ, koju je predvodio član Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ dr Vladimir Bakarić (članovi: Đuro Kladarin, Boško Stankovski, Džavid Nimani, Vojo Čolović, Andrej Marinc, dr Radmila Stojanović i Luka Banović), boravila je u Belgiji, kao gost Socijalističke partije Belgije (SPB), od 15. do 22. oktobra 1963. U razgovorima sa belgijskim socijalistima, koje je predvodio potpredsednik Partije Van Ejnde (članovi: Leo Kolar, Pol Anri Spak i drugi) razmatrana su pitanja iz međunarodnih odnosa i raspravljalo se o evropskoj ekonomskoj integraciji, a posebno o saradnji Jugoslavije i Belgije. Konstatovana je korisnost redovne razmene mišljenja između SSRNJ i SPB i želja da se ona i ubuduće nastavi. Po povratku u zemlju, dr Vladimir Bakarić je izjavio da su »razgovori sa belgijskim socijalistima bili veoma interesantni i korisni«.

DANSKA. *Poseta generalnog sekretara Socijaldemokratske partije Danske.* U Jugoslaviji je od 19. juna do 2. jula 1964. boravio generalni sekretar Socijaldemokratske partije Danske Niels Matijassen. Pored razgovora u Saveznom odboru SSRNJ (sa generalnim sekretarom Milentijem Popovićem), Matijassen je vodio razgovore u rukovodstvima SSRNJ, privrednim organizacijama i drugim ustanovama i institucijama u Beogradu, Novom Sadu, Zagrebu, Ljubljani i drugim mestima, i tom prilikom poklonio najviše pažnje upoznavanju sistema društvenog i radničkog samoupravljanja.

FINSKA. *Predstavnici SSRNJ na Sedmom kongresu Demokratskog saveza naroda Finske.* Delegacija SSRNJ, koju su sačinjavali Velimir Stojnić i Osman Đikić, prisustvovala je od 15. do 18. maja 1963. Sedmom kongresu Demokratskog saveza naroda Finske. U pozdravnom govoru Velimir Stojnić je rekao da »dve organizacije blisko vezuju zajednička privrženost stvari očuvanja svetskog mira«, što predstavlja veoma široku platformu za razvijanje raznih vidova saradnje između partija i pokreta radničke klase i progresivnih snaga uopšte.

FRANCUSKA. *Poseta delegacije Socijalističke partije Francuske.* Na poziv Saveznog odbora SSRNJ, u Jugoslaviji je od 21. do 28. aprila 1964. boravila delegacija Socijalističke partije Francuske, koju je predvodio generalni sekretar Gi Mole (članovi: Kristijan Pino, Rober Pontijon, Kleber Lusto, Pjer Moroa, Toni Delari i Rože Lagranž). Tom prilikom vođeni su razgovori sa delegacijom SSRNJ koju je predvodio predsednik Saveznog odbora SSRNJ Lazar Koliševski (članovi: Veljko Vlahović, Milentije Popović, Sergej Krajger, Nikola Minčev, Nikola Sekulić, Geza Tikvicki, Dobrivoje Vidić i Jakša Petrić).

Delegacija je u Beogradu vodila razgovore i sa predsednikom Savezne skupštine Edvardom Kardeljem, a bila je primljena i kod predsednika Tita. Pored Beograda, delegacija je, podeljena u dve grupe, posetila više mesta u zemlji, što joj je omogućilo da se bliže upozna sa društveno-političkim i ekonomskim razvikom Jugoslavije, a posebno sa delatnošću društveno-političkih organizacija u uslovima samoupravljanja. U razgovorima vođenim u Saveznom odboru SSRNJ »izvršena je široka razmena mišljenja o aktuelnim međunarodnim pitanjima i sadašnjim prilikama i problemima u međunarodnom radničkom pokretu, kao i o aktivnostima dvaju socijalističkih pokreta«.

Na kraju posete izdato je saopštenje u kojem su istaknuta gledišta dvaju pokreta o nekim aktuelnim pitanjima savremenog sveta. U razmatranju neposrednih zadataka međunarodnog radničkog pokreta i njegovih organizacija, polazi se od uverenja da sve progresivne snage, a naročito partije i organizacije radničke klase, imaju izvanrednu veliku ulogu i odgovornost u borbi za »očuvanje mira kao neophodnog uslova za dalji svestrani napredak čovečanstva i razvitak socijalizma u svetu«. Dve strane su izrazile privrženost principima aktivne miroljubive koegzistencije i mišljenje o potrebi ujedinjavanja napora za prevazilaženje politike hladnog rata i sprečavanje širenja atomskog naoružanja, za sprovođenje opšteg i potpunog razoružanja. One su se založile za pomoć i podršku narodima koji se bore za nacionalno oslobođenje, za pomoć zemljama u razvoju, i to u prvom redu multilateralnim sporazumima, za ravnopravnu ekonomsku saradnju među narodima i zemljama, itd.

Konstatujući da je »učvršćenje veza između organizacija koje sebe smatraju delom međunarodnog radničkog pokreta i drugih progresivnih pokreta, neophodno za očuvanje i stabilizaciju mira«, SSRNJ i Socijalistička partija Francuske stoje na stanovištu da treba dalje razvijati međusobne kontakte zasnovane na »ravnopravnoj, drugarskoj i slobodnoj razmeni mišljenja i iskustava«.

ITALIJA. *Susreti sa predstavnicima Socijalističke partije Italije.* Kongresu Socijalističke partije Italije, održanom od 25. do 29. oktobra 1963. u Rimu, prisustvovala je i delegacija SSRNJ, koju je predvodio Miha Marinko, član Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ (članovi: Dobrivoje Vidić i Miroslav Teržan).

U pozdravnom govoru Miha Marinko je rekao da se sa »radničkim pokretom Italije već odavno razvijaju prijateljske veze koje su nas naročito svetske u zajedničkoj borbi protiv fašizma u poslednjem svetskom ratu«. Konstatujući bliskost i istovetnost gledišta o savremenim međunarodnim zbivanjima, Miha Marinko je govorio o potrebi očuvanja mira »kao osnovnog preduslova za napredovanje čovečanstva ka punom prosperitetu i odgovarajućem razvijanju i usavršavanju demokratskih društvenih odnosa«. Govoreći o aktuelnim zadacima radničke klase, Miha Marinko je rekao da u uslovima poboljšane međunarodne situacije, a »u cilju da se stalno napreduje u tom pravcu, u savladavanju svih teškoća koje će se sigurno pojavljivati, ogromna uloga i odgovornost leže danas na radničkoj klasi, na radničkim partijama, bez obzira kojem krilu radničkog pokreta one pripadale, jer na širokoj platformi očuvanja mira i podizanja životnog standarda radnih ljudi u svetu, na platformi borbe za dalji društveni progres čovečanstva, one danas mogu i treba da nađu u međunarodnim okvirima dodirne tačke za zajedničko delovanje«.

Odazivajući se pozivu Saveznog odbora SSRNJ, u Jugoslaviji je od 10. do 14. juna 1964. boravila delegacija Socijalističke partije Italije (SPD), koju je predvodio generalni sekretar Frančesko de Martino (članovi: Rikardo Lombardi, Paolo Vitoreli, Đorđo Veronezi i Pijetro Leči). Delegaciju SSRNJ predvodio je predsednik Saveznog odbora SSRNJ Lazar Koliševski (članovi: Veljko Vlahović, Milentije Popović, Boris Krajger, Mika Špiljak, Dobrivoje Vidić i Marko Nikezić). Za vreme boravka u Beogradu italijanska delegacija je vodila razgovore i sa predsednikom Savezne skupštine Edvardom Kardeljem. Pored susreta sa rukovodiocima SSRN u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji, delegaciju je primio i predsednik Tito.

U zajedničkom saopštenju konstatuje se da je »u prijateljskoj i srdačnoj atmosferi izvršena razmena mišljenja o međunarodnoj situaciji, stanju i problemima u međunarodnom radničkom pokretu, kao i uzajamno informisanje o delatnosti Socijalističke partije Italije i Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije«. U saopštenju se ističe da je socijalizam danas postao svetski proces i da u najrazličitijim oblicima, u zavisnosti od konkretnih prilika i uslova, sve više »dominira u praksi i stremljenjima stotina miliona ljudi na svim kontinentima«. Osnovni uslov za uspešan razvoj socijalizma i društvenog progressa dva pokreta vide u potrebi očuvanja svetskog mira, pri čemu »radnički pokreti i partije imaju danas izvanrednu odgovornost«. Istaknuto je da primena principa aktivne miroljubive koegzistencije u međusobnim odnosima naroda i država ima velik značaj, što traži dalje napore miroljubivih snaga da se sporna međunarodna pitanja rešavaju mirnim putem, da se obustavi širenje atomskog naoružanja, da se odlučnije pride opštem i potpunom razoružanju, itd. Što se tiče borbe protiv kolonijalizma, koji sa raznim oblicima neokolonijalističkog potčinjavanja potencijalno ugrožava mir, SSRNJ i SPI izražavaju svoju »solidarnost i podršku narodima koji se bore za svoje nacionalno oslobođenje, ekonomski i društveni napredak«. Takođe se ističe neophodnost da se zemljama u razvoju, koje se na putu ekonomske i društvene emancipacije sukobljavaju sa mnogobrojnim teškoćama, pre svega ekonomskim, pruži puna podrška međunarodne zajednice, »osobito preko Organizacije ujedinjenih nacija«. Konstatujući da »saradnja između SSRNJ i Socijalističke partije Italije na ravnopravnoj osnovi, putem slobodne i drugarske razmene mišljenja i iskustava predstavlja značajan doprinos« boljem razumevanju i zbliženju radničkih pokreta i naroda dveju susednih zemalja, naglašena je potreba daljeg razvijanja i obogaćivanja ove saradnje.

Po povratku u Rim, šef delegacije SPI De Martino izjavio je predstavnicima štampe da su u Jugoslaviji vođeni interesantni razgovori i da su članovi delegacije upoznavajući način izgradnje socijalizma u Jugoslaviji mogli da konstatuju »veoma originalne oblike te izgradnje, kao što je samoupravljanje, koje omogućava stvaranje demokratije na ekonomskim osnovama«.

D. L.

INDUSTRIJA U 1963.

Osnovna obeležja kretanja u industriji u 1963. su: premašanje planiranih stopa rasta proizvodnje i produktivnosti rada i opadanje zaliha gotove robe kod proizvođača.

Ostvareni obim ukupne industrijske proizvodnje veći je u odnosu na 1962. za 16%, a u odnosu na planom predviđeni nivo za 6%. U okviru toga proizvodnja sredstava za rad porasla je za 15%, proizvodnja reprodukcioni materijala takođe za 15%, a proizvodnja robe široke potrošnje za 17%. Time je proizvodnja u 1963. ne samo dostigla visoki nivo porasta iz perioda 1957—1960, posle kojeg je usledio usporeniji porast u 1961. i 1962, već ga je i premašila za 2%.¹ (Tabela 1.)

TABELA 1 — PROSEČNE STOPE RASTA INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE 1957—1963.

	Prosek 1957—1960	1961	1962	1963
Industrija—ukupno	14	7	7	16
Sredstva rada	16	4	1	15
Reprodukcioni materijal	13	8	6	15
Potrošna roba	15	8	11	17

Podaci: obračunato na osnovu podataka »Indeksa«, br. 2/64.

Od ukupno 21 grane industrije samo tri — crna metalurgija, industrija građevinskog materijala i grafička industrija — nisu ostvarile planirani obim proizvodnje. Ove tri grane učestvuju u ukupnoj industrijskoj proizvodnji sa 11%. Međutim, osetnije je zaostala samo proizvodnja crne metalurgije (za 4 poena,) dok je zaostajanje proizvodnje u druge dve grane neznatno (za 1 odnosno 2 poena).

Najvažnija kretanja po pojedinim granama industrije u 1963. pokazuje tabela 2.

Visoki proizvodni rezultati ostvareni u 1963. u duvanskoj industriji rezultat su veće sadnje i boljih prinosa duvana. Dobri rezultati koji su ostvareni u energetskim granama bili bi još značajniji da nije jaka zima početkom godine negativno uticala na veće korišćenje kapaciteta. Dobra snabdevenost reprodukcioni materijalom iz domaće proizvodnje i uvoza, uz ravnomernije snabdevanje električnom energijom i ugljem u toku godine, pozitivno je uticala na visok stepen proizvodnje u prerađivačkim granama industrije. Tome su naročito doprineli veća potražnja na domaćem i veći izvoz na inostrana tržišta. U 1963. je savladan problem otežane realizacije iz prethodne dve godine, tako da su industrijska preduzeća imala veće mogućnosti za plasman svojih proizvoda, a time i za bolje korišćenje svojih proizvodnih kapaciteta. Relativno mali porast proizvodnje u metalurškim granama ukazuje da su te grane, pri sadašnjem obimu svojih kapaciteta, uglavnom iscrpile mogućnosti za neki značajniji porast proizvodnje i da se takav porast može očekivati samo sa proširenjem sadašnjih i izgradnjom novih kapaciteta.

¹ O industriji u ranijim godinama vidi: »Jug. pregled«, 1962, novembar — decembar, str. 452—455 (194—197) i »Jug. pregled«, 1963, mart, str. 112 (32) i 118 (38). Vidi i »Promene u strukturi privrede«, »Jug. pregled«, 1962, novembar — decembar, str. 445—451 (187—193).

GRAFIKON 1 — INDEKSI PROIZVODNJE I ZAPOSLENOSTI U INDUSTRIJI 1958—1963.

(1957 = 100)

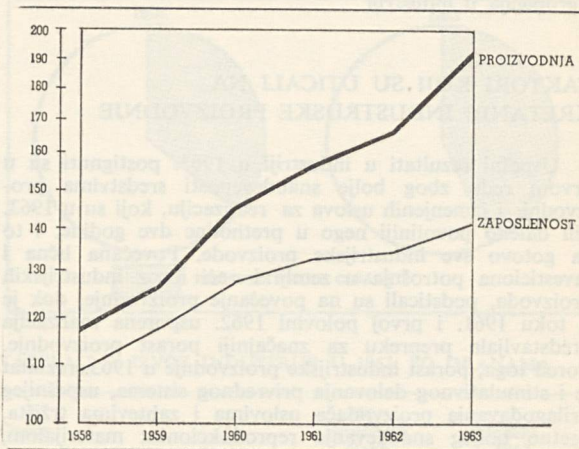

TABELA 2 — INDEKSI PROIZVODNJE, ZAPOSLENOSTI I PRODUKTIVNOSTI RADA I PREGLED PROSEČNIH LIČNIH DOHODAKA PO GRANAMA INDUSTRIJE U 1963.

(1962 = 100)

Grane	Proizvodnja	Zaposlenost	Produktivnost rada	Prosečni lični dohoci
Industrija — ukupno	116	104	111,5	28.000
Elektroenergija	120	102	117,6	38.200
Proizvodnja uglja	110	97	113,4	29.900
Proizvodnja nafte	109	111	98,2	37.800
Crna metalurgija	103	99	104,0	32.600
Obojena metalurgija	109	101	107,9	31.200
Nemetali	113	103	109,7	25.300
Metalna industrija	113	106	106,6	31.000
Brodogradnja	124	98	126,5	37.100
Elektroindustrija	126	112	112,5	29.700
Hemijska industrija	126	110	113,4	32.500
Industrija građevinskog materijala	114	100	114,0	23.400
Drvena industrija	113	103	109,7	22.200
Industrija papira	119	103	115,5	31.500
Tekstilna industrija	115	105	109,5	22.800
Industrija kože i obuće	117	107	109,3	25.200
Industrija gume	123	107	115,0	29.000
Prehrambena industrija	116	105	110,5	25.400
Grafička industrija	108	104	103,8	33.500
Industrija duvana	151	127	119,8	23.900
Filmska industrija	102	85	120,0	36.600

Podaci: o proizvodnji, zaposlenosti i produktivnosti rada — »Indeks«, br. 2/64; o prosečnim ličnim dohocima — »Indeks«, br. 3/64.

Za 1963. karakterističan je znatno blaži tempo zapošljavanja, što je, uz vrlo visok porast obima industrijske proizvodnje, dovelo do visoke stope porasta produktivnosti rada. U nizu industrijskih grana broj zaposlenih je opao ili se zadržao na nivou iz 1962, a istovremeno je znatno povećana i produktivnost rada. To je naročito slučaj u proizvodnji uglja, brodogradnji, obojenoj i crnoj metalurgiji, hemijskoj industriji, industriji papira, i dr. Ova pojava je rezultat šireg uvođenja stimulativnijih oblika nagrađivanja u zavisnosti od rezultata proizvodnje, kao i uvođenja savremenijih sredstava rada i bolje organizacije tehnološkog procesa proizvodnje.

Visina prosečnih neto ličnih dohodaka odraz je kvalifikacione strukture i stepena uhdanosti stimulativnih oblika nagrađivanja, ali i ekonomskog položaja pojedinih grana i grupacija u industriji.

FAKTORI KOJI SU UTICALI NA KRETANJE INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE

Uspešni rezultati u industriji u 1963. postignuti su u prvom redu zbog bolje snabdevenosti sredstvima proizvodnje i izmenjenih uslova za realizaciju, koji su u 1963. bili daleko povoljniji nego u prethodne dve godine, i to za gotovo sve industrijske proizvode. Povećana lična i investiciona potrošnja u zemlji i veći izvoz industrijskih proizvoda, podsticali su na povećanje proizvodnje, dok je u toku 1961. i prvoj polovini 1962. usporena realizacija predstavljala prepreku za značajniji porast proizvodnje. Pored toga, porast industrijske proizvodnje u 1963. rezultat je i stimulativnog delovanja privrednog sistema, uspešnijeg prilagođavanja proizvođača uslovima i zahtevima tržišta, osetno boljeg snabdevanja reprodukcijom materijalom, kao i mera monetarno-kreditne politike, a posebno angažovanja svih subjektivnih snaga u privredi i van nje na ostvarivanju odluka IV plenuma SKJ o otklanjanju uzroka zaostajanja u privredi i rešavanju problema koji su se negativno odražavali na obim i tok industrijske proizvodnje u prethodne dve godine.

Mada su postignuti rezultati veći od planiranih, oštra zima, teškoće u saobraćaju, nedovoljne količine nekih reprodukcijom materijala i još neki drugi momenti sprečili su da porast industrijske proizvodnje bude još veći.

SNABDEVANJE REPRODUKCIJOM I POGONSKIM MATERIJALOM. Snabdevanje industrije u celini sirovinama i reprodukcijom materijalom bilo je u toku 1963. znatno bolje nego u 1962. Pored toga što je domaća proizvodnja reprodukcijom materijala bila za 15% veća nego u 1962. i uvoz ovog materijala bio za 11,8% veći od planiranog, a zalihe sirovina kod proizvođača krajem godine bile su za 19% veće od prosečnih u 1962.

Međutim, iako se snabdevenost u celini može oceniti kao zadovoljavajuća, u snabdevanju pojedinim vrstama materijala dolazilo je do povremenih teškoća.

Snabdevanje deviznim sredstvima bilo je uglavnom zadovoljavajuće. Ovlašćene banke su operativnije i efikasnije poslovale nego u 1962, a režim restrikcija pri uvozu znatno je liberalizovan i postupak uprošćen.²

Vezivanje uvoza za izvoz, tamo gde se sprovodilo, dalo je veoma dobre rezultate i time potvrdilo ispravnost većeg unošenja elemenata poslovnosti i ekonomičnosti na sektoru spoljnotrgovinske razmene. Međutim, neka pitanja iz ove oblasti traže adekvatnija rešenja i dalje usavršavanje. To su u prvom redu pitanja retencione kvote (nivo, način i učešće u njenom korišćenju), zatim celokupan problem dugoročnijeg usmeravanja uvoza i izvoza i sa njim usko vezano pitanje nivoa carinske zaštite.³

U snabdevanju industrije potrebnim pogonskim materijalom bilo je početkom i krajem godine znatnih teškoća. Na početku godine dolazilo je do redukcije električne energije, što je uglavnom pogadalo velike potrošače (proizvodnja karbida, ferolegura, i dr.), a zbog oštrog zime, otežanog saobraćaja i nedovoljnih zaliha, kod nekih preduzeća dolazilo je do teškoća i u snabdevanju ugljem. U ostalim mesecima snabdevanje pogonskim materijalom bilo je zadovoljavajuće.

OBRATNA SREDSTVA. Novi sistem kreditiranja⁴ privrede, iako je počeo da se primenjuje tek u II tromesečju 1963, pokazao je pozitivne rezultate. Privredna preduzeća su bila snabdevena potrebnim novčanim sredstvima, a odobrenim kreditima podsticana je i razvijana njihova privredna aktivnost.

Prosečno korišćena obratna sredstva u industriji dostigla su u 1963. iznos od 2.684,4 milijarde din., što je za 126 milijardi din. više nego u 1962.

U okviru kredita iz bankarskih sredstava najviše su porasli tzv. krediti po odluci, koji se daju za određene namene. U strukturi tih kredita na prvom mestu nalaze se krediti za zalihe (49% od ukupnog iznosa svih kredita), zatim krediti za obavljanje robnog prometa (23%) i krediti za određene poslove (oko 20%), dok ostatak čine krediti za posebne poslove iz određenog dela bankarskih sredstava. U okviru kredita za obavljanje robnog prometa 46% čine krediti za prodaju robe, a kod kredita za zalihe oko 58% otpada na kreditiranje sezonskih zaliha. Od kredita za određene poslove apsolutno najveći deo — 81% — čine krediti za pripremu i proizvodnju robe za izvoz.

Ovakvo povećanje obima i izmena strukture bankarskih kredita bili su uslovljeni u prvom redu porastom proizvodnje i prometa u industriji.

RADNA SNAGA I LIČNI DOHOCI U INDUSTRIJI. Društveni plan za 1963. predviđao je porast novoupisanih u industriji za 6%, i to pri porastu proizvodnje od 10%. Broj novoupisanih u industriji u toku 1963, međutim, i pored puštanja u pogon znatnog broja novih preduzeća i porasta proizvodnje od 16%, porastao je za samo 4%. To ukazuje da su privredne organizacije sa više pažnje pristupile kadrovskim pitanjima i potrebe za novom radnom snagom rešavale prekvalifikacijom i osposobljavanjem već zaposlenih lica.

Prosečna lična primanja u industriji (prema podacima Saveznog zavoda za statistiku) iznosila su u 1963. oko 28.000 din., tj. približno ukupnom proseku plata za privredu u celini (oko 27.200 din.). Po granama najviša prosečna lična primanja bila su u elektroprivredi — oko 38.200 din., a najniža u drvnoj industriji — oko 22.200 din. U jednom broju preduzeća, međutim, nivo ličnih primanja nije bio zadovoljavajući. To je posebno bio slučaj sa rudnicima uglja i nekim grupacijama tekstilne i drvne industrije. Pored toga, deo čistog prihoda kod mnogih preduzeća nije bio dovoljan za doslednije sprovođenje raspodele prema radu.⁵

TRANSPORT. Među problemima koji su u toku cele 1963. izazivali teškoće u proizvodnji i prometu industrijskih proizvoda, nalazi se i transport. Nedostatak železničkih vagona naročito se osećao u poslednjem tromesečju, kad je dnevni nedostatak vagona iznosio redovno preko 3.000, a nekih dana i preko 5.000 kola.

Najveće teškoće zbog nedostatka vagona imali su rudnici uglja (naročito tuzlanski basen), a zatim proizvođači građevinskog materijala, veštačkih đubriva, drveta, rude, cementa i nafte.

Mere koje su u toku godine preduzimane za povećanje broja vagona i ubrzanje cirkulacije vozova, kao i za bolje korišćenje ostalih vidova transporta, samo su delimično ublažavale nastale teškoće u prevozu industrijskih proizvoda.

USLOVI PRIVREĐIVANJA I CENE. U toku 1963. rešavan je niz pitanja privrednog sistema u cilju poboljšanja uslova privređivanja u pojedinim granama i grupacijama (u drvnoj industriji, industriji papira, crnoj metalurgiji, đuvanskoj industriji, i dr.). Rešenjem nekih od tih pitanja (cena, izvoznih premija, olakšica u instrumentima raspodele, i dr.) stvorene su mogućnosti za veću privrednu aktivnost u tim granama i grupacijama.

² O spoljnotrgovinskom i deviznom sistemu vidi: »Jug. pregled«, 1958, mart, str. 119—122 (35—38); 1961, april, str. 163—167 (35—39); 1963, april, str. 176—181 (50—55).

³ Vidi: »Carinski sistem«, »Jug. pregled«, 1963, maj, str. 223—227 (63—67).

⁴ Vidi: »Bankarski i kreditni sistem«, »Jug. pregled«, 1962, januar, str. 13—19 (13—19).

⁵ Ispornije o raspodeli i ličnim dohocima vidi: »Jug. pregled«, 1964, maj, str. 207—216 (39—48), i jun, str. 241—246 (49—54).

Među neresenim pitanjima iz oblasti privrednog sistema posebno mesto zauzima pitanje usklađivanja kapaciteta bazične i prerađivačke industrije. Nepovoljan položaj proizvođača sirovina (zbog nižih cena) prema daleko povoljnijem položaju preduzeća koja prerađuju te sirovine, usporava skladan razvoj delatnosti u celini. Veća akumulativnost prerađivačke nego bazične industrije u današnjim uslovima cena podstiče brz razvoj prvih a usporava razvoj drugih kapaciteta. Narasli i savremeno opremljeni prerađivački kapaciteti nisu praćeni odgovarajućim porastom kapaciteta za proizvodnju pojedinih reprodukcionijskih materijala, što uslovljava potrebu kontingentiranja, plafoniranja i kontrole cena, a to opet smanjuje mogućnosti ovih preduzeća za proširenu reprodukciju i doslednije sprovođenje principa nagrađivanja prema radu. Pored toga, takvo stanje smanjuje interes radnih organizacija i političkoteritorijalnih jedinica za podizanje i proširivanje kapaciteta za proizvodnju reprodukcionog materijala. Ovaj i slični problemi rešavaće se merama predstojećeg sedmogodišnjeg plana.

POSLOVNA SARADNJA I INTEGRACIJA. U 1963. postignut je znatan napredak u uspostavljanju proizvodne i poslovne saradnje privrednih organizacija. Rezultati ostvareni na tom polju znatno su doprineli uspešnom izvršenju zadataka industrije u 1963, a mnoge započete inicijative otvaraju put daljem razvoju podele rada, specijalizacije i kooperacije u proizvodnji.

Zapaženo je temeljitije prilaženje suštinskim motivima i zadacima integracije. Uspostavljanju novih odnosa poslovne saradnje, kooperacije i spajanja preduzeća pristupilo se sa više plana i analiza uslova i efekata koji se time postižu. U nekim ranije osnovanim udruženjima i fuzionisanim preduzećima odnosi su unapređeni u pravcu dalje podele rada i usklađivanja tehnike i tehnologije. Neke od ovih integrisanih zajednica proširile su saradnju sa drugim privrednim organizacijama i postaju centri koji okupljaju sve veći broj kooperanata čija je osnova određeni proizvod ili grupa proizvoda.

Uspostavljanje kooperacije sa drugim zemljama takođe je neposredno uticalo na proces poslovnog povezivanja u zemlji.⁶

IZVOZ INDUSTRIJSKIH PROIZVODA

Planirani izvoz industrijskih proizvoda ostvaren je sa 97,1%. U odnosu na 1962, međutim, izvoz je povećan za 10,9%.

Izvoz po granama pokazuje sledeći pregled (tabela 3):

Do osetnijeg podbačaja u izvršenju planiranog obima izvoza došlo je u metalnoj industriji i nemetalima, gde je plan izvoza izvršen samo sa po 81%, zatim u brodogradnji — 85%, i drvnoj industriji — 95%. Učešće ove četiri grane u ukupnom izvozu industrije iznosi 47%. S obzirom da je plan proizvodnje u spomenutim granama ostvaren i da su zalihe gotove robe kod proizvođača opale, osnovni uzrok neizvršenju plana izvoza u ovim granama bilo je povećanje domaće potrošnje. Na zaostajanje izvoza uticale su u izvesnoj meri i teškoće u transportu i posledice veoma jake zime.

Istovremeno niz industrijskih grana znatno je premašio planirani i prethodne godine ostvareni obim izvoza. Industrija kože i obuće ostvarila je izvoz za 63% veći od prošlogodišnjeg, industrija građevinskog materijala za 56%, tekstilna industrija za preko 50%, elektroindustrija za 27%, hemijska za 24%, itd.

U toku 1963. došlo je do pozitivnih promena u regionalnoj strukturi izvoza i uvoza. Povećanjem izvoza u istočnoevropske zemlje stanje na klirinškim računima se izmenilo u korist Jugoslavije. Izvoz u zemlje tog područja povećan

GRAFIKON 2 — UČEŠĆE PROIZVODA VISOKE OBRADE U IZVOZU INDUSTRIJE U 1960. I 1963.

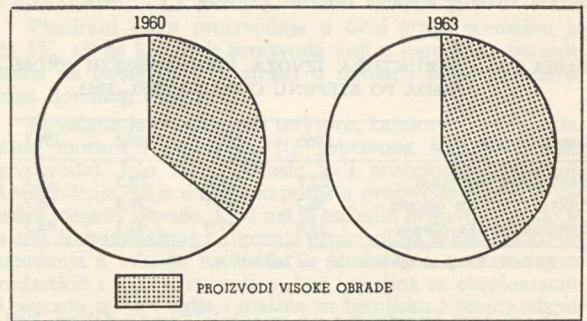

TABELA 3 — IZVOZ INDUSTRIJE U 1963. PO GRANAMA

Grane	% ostvarenja plana izvoza	Indeks 1963 1962
Ukupan izvoz	103,1	114,4
U tome:		
Industrija—ukupno	97,1	110,9
Elektroenergija	141,1	212,6
Proizvodnja uglja	95,5	118,8
Proizvodnja nafte	101,8	75,8
Crna metalurgija	85,9	78,2
Obojena metalurgija	94,7	105,7
Nemetali	80,8	101,7
Metalna industrija	81,1	97,7
Brodogradnja	85,1	83,7
Elektroindustrija	94,5	126,6
Hemijska industrija	97,1	124,3
Industrija građevinskog materijala	120,7	155,1
Drvena industrija	94,8	113,3
Industrija papira	119,8	156,0
Tekstilna industrija	121,5	150,3
Industrija kože i obuće	160,9	162,6
Industrija gume	41,5	89,9
Prehrambena industrija	106,6	118,2
Grafička industrija	176,0	231,6
Industrija duvana	127,2	141,4
Filmska industrija	36,5	54,1

Podaci: »Indeks«, br. 2/63. i br. 2/64.

je u odnosu na 1962. za 26%, a uvoz iz njih za 28%. Istovremeno smanjen je uvoz iz zemalja Zapadne Evrope, a povećan izvoz u te zemlje. Povećan je takođe i uvoz sirovina i proizvoda sa područja zemalja u razvoju. Ovakve promene u regionalnoj strukturi uvoza i izvoza pozitivno su uticale na platni bilans zemlje. (Tabela 4.)

TABELA 4 — REGIONALNA STRUKTURA IZVOZA I UVOZA INDUSTRIJE U 1963.

(1962 = 100)

Područja	Izvoz	Uvoz
Ukupno	114	119
Azija	80	120
Afrika	100	186
Istočna Evropa	126	128
Zapadna Evropa	128	112
Ostale zemlje	81	116
U tome:		
Severna Amerika	102	108
Južna Amerika	41	196
Okeanija	990	136

Podaci: »Indeks«, br. 2/63. i 2/64.

⁶ Vidi: »Udruživanje i poslovna saradnja u privredi«, »Jug. pregled«, 1960, jun, str. 255—258 (39—42).

Struktura izvoza po stepenu obrade proizvoda takođe je dalje pozitivno izmenjena u pravcu sve većeg učešća proizvoda visokog stepena obrade. (Tabela 5.)

TABELA 5 — STRUKTURA IZVOZA INDUSTRIJSKIH PROIZVODA PO STEPENU OBRADJE 1960—1963.

Stepen obrade	1960	1961	1962	1963
Neobrađeni proizvodi	25,7	24,7	19,5	20,8
Proizvodi obične obrade	38,7	38,3	38,4	36,7
Proizvodi visoke obrade	35,6	37,0	42,1	42,5

Podaci: Savezni sekretarijat za industriju.

Pored toga, postepeno se smanjuje i uvoz delova kod licencne proizvodnje (od 15,30% u 1960. na 12,28% u 1963).

Zaključeni poslovi u 1963. za izvoz industrijske robe u 1964. veći su za oko 20 milijardi deviznih dinara u odnosu na stanje početkom 1963. godine.⁷

INVESTICIJE U INDUSTRIJI

Ukupna investiciona ulaganja u industriji u 1963 (podaci za decembar po proceni) iznosila su oko 532 milijarde din., što je za 13% više od planiranog obima i za 19% više od ulaganja izvršenih u 1962.

Struktura ulaganja po osnovnim grupacijama grana bila je sledeća (tabela 6):

TABELA 6 — INVESTICIJE U INDUSTRIJI U 1962. I 1963. PO GRUPACIJAMA

(U milijardama din.)

Grupacije	Ulaganja u 1962	Plan za 1963	Uloženo 1963	Indeksi	
	1	2	3	3 : 1	3 : 2
Industrija — ukupno	447,2	470,0	531,9	119	113
U tome:					
Energetika*	115,0	121,3	133,6	116	110
Bazična industrija**	117,0	127,3	155,8	133	122
Prerađivačka industrija***	215,2	221,4	242,5	113	110

* Proizvodnja i prenos električne energije, uglj i nafta.

** Osnovni metali (crna i obojena metalurgija), nemetali i bazična hemijska industrija.

*** Sva ostala prerađivačka i sekundarna industrija, uključujući i investicionu opremu i trajna potrošna dobra.

Podaci: Jugoslovenska investiciona banka.

U 1963. došlo je do znatno većeg ulaganja u kapacitete bazične industrije, kako po planskim predviđanjima, tako i po ostvarenom nivou ulaganja. Istovremeno, to je početak rešavanja disproporcija nastalih u razvitku bazičnih i prerađivačkih kapaciteta u jugoslovenskoj industriji. Sa istim ciljem uvećana su i ulaganja u razvoj energetskih kapaciteta, naročito elektroenergetskih objekata i mreže dalekovoda, što će se intenzivnije nastaviti u sledećoj i narednim godinama.

Angažovanje investicionih kredita iz inostranstva i snabdevanje uvoznom opremom i investicionim materijalom bilo je u 1963. povoljnije nego u ranijim godinama. Investitorima je za 11 meseci 1963. prodato za 11% više deviznih sredstava nego u istom periodu 1962.

⁷ O izvozu industrijskih proizvoda u ranijim godinama vidi: »Jug. pregled«, 1963, jun, str. 273—276 (93—98).

Početkom 1963. izvršena je reforma sistema finansiranja investicija. Znatna sredstva za finansiranje investicija (preko 35 milijardi din.) preneti su sa Opšteg investicionog fonda na decentralizovane investicione fondove, dok su iz ovog fonda i dalje finansirani uglavnom objekti energetike i bazične industrije.⁸ Reforma je sprovedena bez većih poremećaja u tekućoj investicionoj izgradnji i *struktura investicija po izvorima finansiranja* se u odnosu na 1962. znatno izmenila (tabela 7).

TABELA 7 — STRUKTURA INVESTICIJA U INDUSTRIJI U 1962. I 1963. PO IZVORIMA FINANSIRANJA

Izvori finansiranja	Ostvareno	
	I—XII 1962	I—XII 1963
Ukupno	100,0	100,0
Sredstva federacije (OIF, budžet)	45,5	36,1
Decentralizovani društveni investicioni fondovi	16,5	18,6
Investicioni fondovi privrednih organizacija	34,5	33,2
Ostala sredstva	3,5	12,1

Podaci: Jugoslovenska investiciona banka.

Na osnovu podataka o donetim investicionim programima i započetim objektima u 1963, može se zaključiti da je broj objekata koji u sadašnjim uslovima nisu društveno opravdani, a ni celishodni za investitore, bio mali.

U maju 1963. donete su odluke SIV-a o finansiranju izgradnje elektrana (koje treba da daju električnu energiju u 1967. i 1968) i rekonstrukcija i proširenja kapaciteta rudnika uglja i kapaciteta za proizvodnju nafte. Ove odluke su donete pre usvajanja sedmogodišnjeg plana, da bi se ranije otklonio rastući deficit u ovim proizvodima.

U 1963. uočena je pojava znatnijih zakašnjenja izgradnje i prekoračenja ugovorenih rokova za dovršenje objekata, kao i troškova investiranja, a naročito na objektima energetike i crne metalurgije.

PREGLED PROIZVODNJE PO NEKIM VAŽNIJIM GRANAMA

ELEKTROENERGIJA. Prosečan godišnji porast proizvodnje električne energije u periodu 1958—1963. iznosio je 12,8%, u 1962. godini 13,5%, a u 1963. godini 20,0%.

Proizvodnja električne energije u 1963. bila je veća od planirane, ali i pored toga dolazilo je do manjih redukcija u isporuci energije, i to na početku i na kraju godine. Do ovih redukcija došlo je uglavnom zbog zakašnjenja puštanja u pogon termoelektrana i usled loših hidroloških prilika.

Proizvodnja termoelektrana bila je rekordna, ali je bilo izvesnih zastoja u proizvodnji (usled nedostatka uglja kvarova na opremi).⁹

PROIZVODNJA UGLJA. Ukupna proizvodnja svih vrsta uglja u 1963. veća je za 10,8% nego u 1962. Ostvarenom proizvodnjom, međutim, nije se mogla zadovoljiti ukupna domaća potražnja.

Nestašica vagona i radne snage otežavali su rad u svim rudnicima uglja.

Bez proširenja kapaciteta proizvodnje uglja bi u narednom periodu još više zaostajala za porastom potreba. Smatra se da bi se uvođenjem mehanizacije učinak kopača

⁸ O investicijama vidi: »Jug. pregled«, 1963, jul—avgust, str. 295—306 (101—112).

⁹ O proizvodnji elektroenergije vidi: »Jug. pregled«, 1960, jun, str. 259—262 (43—46); 1961, jun, str. 247—250 (51—54); 1963, jun, str. 267—272 (89—94).

trostruko povećao. Stoga se realno sagledavanje investicija za modernizaciju, rekonstrukciju i proširenje rudnika uglja i formiranje cena na osnovu stvarnih troškova, postavljaju kao neophodna potreba i preduslov za povećanje proizvodnje i podmirenje rastuće potražnje uglja.¹⁰

CRNA METALURGIJA. U odnosu na 1962. proizvodnja u ovoj grani povećana je za 3%, ali je u odnosu na planiranu niža za 4%.

Najvažniji uzrok podbačaja planirane proizvodnje su: loše vremenske prilike u I polугоду (koje su se nepovoljno odrazile na rad svih pogona, počev od rudnika železa do valjaonica), neredovno snabdevanje železara reprodukcionim materijalom (domaćim rudama i starim železom iz uvoza, sirovim gvožđem, ugljem za koksiranje i ugljem uopšte), kao i teškoće u železničkom transportu u toku cele godine (naročito u transportu ruda do železara, a delimično i u otpremi gotove proizvodnje).

Rudnici su ispunili plan proizvodnje za 95%.

U pogonima za proizvodnju sirovog železa (belog i sivog) do podbačaja proizvodnje došlo je zbog slabe metalurške pripreme rude (aglomeracije).

U čeličarnama i elektročeličarnama osećao se nedostatak uloška zbog podbačaja proizvodnje sirovog železa, neravnornih isporuka starog železa i nedostatka električne energije. Planirani obim proizvodnje sirovog čelika ostvaren je sa 95,0%.

Valjaonice i ostali proizvođači gotove robe su u proseku izvršili ukupan plan sa oko 96,5%. Do niže proizvodnje gotove robe došlo je u prvom redu zbog podbačaja proizvodnje sirovog železa, odnosno sirovog čelika. Kod izvesnog broja artikala podbačaj proizvodnje posledica je i usporenog tempa osvajanja te proizvodnje.¹¹

OBOJENA METALURGIJA je u 1963. ostvarila za 9% veću proizvodnju nego u 1962. i za 1% veću od planirane.

Rezultati u ovoj grani mogli su biti i veći da oštra zima u I kvartalu nije otežala proizvodnju ruda i koncentrata, što se negativno odrazilo na obim i kvalitet dalje finalizacije (metal i valjana roba). Teškoće u transportu takođe su otežale blagovremeni dovoz sirovina i otpremu poluproizvoda (koncentrata), a redukcija električne energije smanjila je izvršenje plana u elektrometalurškim postrojenjima (cink, aluminijum i ferolegure).

Do znatnijeg zaostajanja proizvodnje došlo je samo kod boksita (2,6%), i to zbog manjeg preuzimanja rude od strane tvornice gline i aluminijuma, a delimično i zbog nedovoljnog izvoza. Hromne rude I i II vrste proizvedeno je manje za 4%, i to usled zemljotresa u Skopju, a delimično i zbog većeg uvoza rude.

Proizvodnja olova, cinka i žive, kao i pratećih materijala (srebra, zlata, bizmuta, i dr.), u celini uzev je izvršena, a kod nekih i znatno premašena (cink, olovo).

Topionice ferolegura su izvršile plan, i njihove zalihe su, zbog promene u asortimanu proizvodnje (više ferossilicijuma), manje nego u 1962. Pored toga, vezanim i kompenzacionim poslovima omogućen je i veći izvoz ferolegura, uprkos njihovim niskim cenama na svetskom tržištu.

Sve valjaonice su, i pored nedostatka domaćeg metala (bakra, aluminijuma i cinka), premašile plan, izuzev valjaonica olova.¹²

METALNA INDUSTRIJA. Metaloprerađivačku industriju u celini u 1963. karakteriše jačanje privredne

aktivnosti, smanjenje zaliha gotove robe kod proizvođača i početak značajnijih akcija u pravcu veće poslovne saradnje i kooperacije.

Planirani obim proizvodnje u ovoj grani premašen je za 3%, ali ne kod svih proizvoda koji u narednom periodu treba da obezbede veći efekat u izvozu i bolju snabdevenost domaćeg tržišta.

Povećana je proizvodnja traktora, kamiona, automobila, dizel motora i motocikla (tj. proizvoda koji se serijski proizvode). Isto tako, porasla je i proizvodnja metalnih konstrukcija, ali je došlo i do porasta proizvodnje proizvoda nižeg stepena obrade. Kod nekih važnijih proizvoda došlo je samo do minimalnog povećanja proizvodnje, a kod nekih i do opadanja u odnosu na 1962. To je slučaj sa proizvodnjom rudarskih i tekstilnih mašina, kao i mašina za eksploataciju i preradu nafte i uglja i mašina za hemijsku i prehrambenu industriju. I pored toga, međutim, metalna industrija je u celini ostvarila za 13% veću proizvodnju nego u 1962.

Uzroci ovakvom kretanju proizvodnje u metaloprerađivačkoj industriji su višestruki. Ona je ušla u 1963. sa više nerešenih, međusobno tesno vezanih problema, kao što su: nedovoljno korišćenje kapaciteta, nedovoljno razvijena kooperacija, usko domaće tržište, širok asortiman, nepodeljen program među proizvođačima i paralelizam u proizvodnji, nizak nivo sopstvenog razvoja, teškoće u kreditiranju serijske opreme, i dr.

Poseban problem u ovoj grani predstavlja zaostajanje rasta proizvodnje određenih reprodukcionih materijala za porastom proizvodnje finalnih proizvoda. Proizvodnja odlivaka, otkivaka, kugličnih ležajeva, elektroda, a naročito delova mašina, ne povećava se u skladu sa povećanjem proizvodnje opreme i robe široke potrošnje. U tome je i jedan od uzroka slabog korišćenja kapaciteta za proizvodnju opreme u ovoj grani. Pored toga, zabeležen je i nedostatak kvalitetnih sirovina i reprodukcionog materijala iz domaćih izvora (proizvoda crne metalurgije, odlivaka, otkivaka, otpresaka, i dr.). Nešto bolje korišćenje kapaciteta zabeleženo je u proizvodnji dizel motora, teretnih vagona, gvozdjenih konstrukcija, kamiona, motocikla, ambalaže i još nekih proizvoda.

Plan izvoza u ovoj grani ostvaren je sa 81%.¹³

BRODOGRADNJA je plan proizvodnje premašila za 24%, ali je plan izvoza izvršen sa 85,1%.

I dalje ostaje problem smanjenja uvoza za ovu granu industrije, odnosno obezbeđenja domaćeg proizvodnje opreme za brodove.¹⁴

ELEKTROINDUSTRIJA je u celini premašila plan proizvodnje za 26%, dok je plan izvoza podbačen za 5,5%.

Problemi elektromašinogradnje su gotovo istovetni sa problemima koji se javljaju kod metaloprerađivačke industrije, ali ima i nekih specifičnosti, kao što su: porast zaliha srednjih i velikih mašina, teškoće u vezi sa prelaskom na IEC propise za dimenzije motora i naglo širenje kapaciteta za proizvodnju većeg broja električnih mašina, posebno velikih rotacionih mašina.

Za proizvodnju u elektromašinogradnji moglo bi se reći da kod određenih proizvoda unekoliko stagnira, što se može videti iz sledećih podataka (tabela 8):

I pored povišenja nekih uvoznih cena, uvoz reprodukcionog materijala je u osetnom porastu, i to kako uvoz neosvojenih proizvoda, tako i uvoz proizvoda koji su osvojeni ali su domaći kapaciteti nedovoljni ili su domaći cene visoke.¹⁵

¹⁰ O proizvodnji uglja vidi: »Jug. pregled«, 1957, februar, str. 90—92 (26—28), i 1962, jun, str. 245—251 (111—117).

¹¹ O crnoj metalurgiji vidi: »Jug. pregled«, 1957, januar, str. 30—32 (6—8), i 1963, septembar, str. 331—339 (121—129).

¹² Vidi: »Rudarstvo i industrija bakra«, »Jug. pregled«, 1957, novembar, str. 521—524 (169—172), i 1961, novembar, str. 465—468 (135—138); »Olovo i cink«, »Jug. pregled«, 1958, mart, str. 111—114 (27—30), i 1961, jun, str. 251—252 (55—56); »Boksiti«, »Jug. pregled«, 1957, januar, str. 33—34 (9—10); »Aluminijumska industrija«, »Jug. pregled«, 1957, mart, str. 135—138 (39—42).

¹³ Vidi: »Metalna industrija«, »Jug. pregled«, 1957, april, str. 191—194 (43—46), i »Industrija motora i motornih vozila«, »Jug. pregled«, 1959, decembar, str. 481—484 (111—114).

¹⁴ O brodogradnji vidi: »Jug. pregled«, 1958, april, str. 165—167 (39—41), i 1962, maj, str. 203—205 (91—93).

¹⁵ O elektroindustriji vidi: »Jug. pregled«, 1957, decembar, str. 573—576 (191—194), i 1963, jul—avgust, str. 307—312 (113—118).

TABELA 8 — PROIZVODNJA ELEKTROMAŠINOGRAĐNJE 1961—1963.

Proizvodi	(U tonama)		
	1961	1962	1963
Srednje rotacione mašine	4.866	5.208	4.394
Velike rotacione mašine	2.572	1.758	2.802
Učinski transformatori	10.406	9.313	10.491
Merni transformatori	302	351	329
Rasklopni aparati visokog napona	1.398	1.536	1.267
Razvodni uređaji	2.275	2.336	2.372

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 308.

HEMIJSKA INDUSTRIJA je u celini premašila planirani obim proizvodnje za 11%. Međutim, obim proizvodnje nekih proizvoda, mada je njihov broj mali, ne zadovoljava. To je slučaj kod superfosfata, sumporne kiseline, kalcinirane sode i krečnog amonijumnitrata. Plan proizvodnje kod superfosfata ostvaren je sa 92%, kod sumporne kiseline sa 93%, kalcinirane sode sa 95,7%, i krečnog amonijuma sa 58%.

Proizvodnja veštačkih đubriva bila je već na samom početku godine praćena znatnim smetnjama. Neuredno snabdevanje fabrika azotnih đubriva električnom energijom prouzrokovalo je česta obustavljanja proizvodnje. Pored toga, azotare su, zbog veoma niskih temperatura i zamrzavanja gasovoda, kao i usled opravke koksnih peći, povremeno ostajale i bez sirovina.

U proizvodnji ostalih proizvoda uglavnom nije bilo većih problema u snabdevanju sirovinama, a može se reći da ni njihov plasman nije ometao proizvodnju.

Transport gotove robe, a naročito veštačkih đubriva, predstavljao je ozbiljan problem u protekloj godini. Takođe nije rešen ni problem smeštaja đubriva, koji je akutan već duže vremena i zahteva hitno rešavanje.¹⁶

INDUSTRIJA GRAĐEVINSKOG MATERIJALA. Punijim korišćenjem proizvodnih kapaciteta, industrija građevinskog materijala ostvarila je u 1963. za 14% veći obim proizvodnje nego u 1962. i za svega 1% manji nego što je predviđeno Društvenim planom za 1963.

Ostvareni obim proizvodnje građevinskog materijala omogućio je da se u najvećoj meri podmire osetno narasle potrebe investicione izgradnje i izvoza (planirani obim građevinskih radova u 1963. premašen je za 15%).

Najveći porast proizvodnje u 1963. u odnosu na 1962. ostvaren je kod salonita, šljunka i peska, bitumena, ciglarskih proizvoda, betonskih prefabrikata, meke rezane građe, ravnog stakla i cementa.

Na domaćem tržištu se za vreme građevinske sezone osećao izvestan deficit nekih vrsta građevinskog materijala (cementa, salonita i nekih asortimana instalacionih materijala), najvećim delom zbog obnove i izgradnje Skopja, koja je zahtevala velike količine osnovnih materijala za građenje, i to u vrlo kratkom roku. Stalan porast izvoza pojedinih građevinskih materijala takođe je u izvesnoj meri povećavao deficit na domaćem tržištu (cement, ravno staklo, salonit, betonsko gvožđe).

Radi zadovoljenja potreba domaće investicione izgradnje i racionalnijeg ugovaranja izvoza, u 1963. je uvezeno oko 100.000 tona cementa, kao i izvesne količine salonita, fittinga i instalacionog materijala. Ove materijale znatno je apsorbovala i izgradnja Skopja.

Iako je industrija građevinskog materijala uspeła da zadovolji znatno povećane potrebe građenja, postojeći proizvodni kapaciteti za pojedine građevinske materijale još su nedovoljni i tehnički zastareli, tako da su neophodna

dalja ulaganja. Naročito se oštro oseća nedostatak silosnog prostora za cement, što onemogućava obimniju proizvodnju ovog deficitnog materijala, naročito u zimskim mesecima, i otežava pravovremeno snabdevanje potrošača.¹⁷

DRVNA INDUSTRIJA je u celini ostvarila planirani obim proizvodnje, a postignuti rezultati bili bi i bolji da na početku godine nije došlo do zaostajanja proizvodnje nekih proizvoda, uglavnom zbog nepovoljnih klimatskih uslova.

Zaostajanje proizvodnje zabeleženo je kod rezane građe hrasta i četinara i kod šper i panel ploča.

Snabdevanje kvalitetnom sirovinom (oblovinom i trupcima) predstavlja problem i u ovoj grani. Zbog velikog broja malih pilana, velika i savremena preduzeća za rezanje trupaca obično ostaju bez bolje sirovine i koriste manje kvalitetnu oblovinu, što je dovelo do gomilanja nekvalitetne rezane građe, koja se teško plasira na tržištu.

U ovoj grani ostao je niz nerešenih pitanja, mada je i u toku 1963. razmatran njen ekonomski položaj. Međutim, veći broj tih pitanja — podela proizvodnog programa, poboljšanje kvaliteta i asortimana proizvoda, savremenije oblikovanje nameštaja, i dr. — mogu rešiti isključivo sami proizvođači.¹⁸

INDUSTRIJA PAPIRA je premašila godišnji plan proizvodnje za 6%.

I u ovoj grani karakteristično je zaostajanje proizvodnje na početku godine, zbog oštre zime i otežanog transporta. Nedostatak četinarskog celuloznog drveta, koji se pojavio na početku godine, ostao je kao problem proizvodnje u toku cele godine.

Snabdevenost uvoznim reprodukcijom materijalom (sita i filčevi) bila je u 1963. znatno bolja nego u 1962, ali su neka preduzeća ipak dolazila u kritičnu situaciju i sa ovim materijalom.

Proizvodnja celuloze za viskozu znatno je veća od planirane i pored toga što je, zbog slabog transporta (nedostatak železničkih vagona), dolazilo do kritičnih zaliha bukovog celuloznog drveta.¹⁹

TEKSTILNA INDUSTRIJA u celini premašila je planirani nivo proizvodnje za 4%, a zalihe gotove robe kod proizvođača bile su manje nego u 1962. Postignuti rezultati u ovoj grani su utoliko značajniji što ona u 1962. nije uspeła da ostvari planirani obim proizvodnje.

Plan proizvodnje nije ostvaren jedino u grupi pamučnih prediva, zbog zakašnjenja u aktiviranju nekih kapaciteta.

Snabd. evenost sirovinama iz uvoza bila je u 1963. mnogo bolja nego u 1962, i to kako po obimu, tako i po tempu pristizanja u preduzeća, mada je na početku godine bilo teškoća usled neuhodanosti sistema uvoza vezanog za izvoz. Jedino se u toku cele godine osećala nedovoljna snabdevenost veštačkom svilom i sintetičkim filamentom.

Realizacija finalnih proizvoda (tkanina, konfekcije i pletene robe) veća je u odnosu na 1962, u prvom redu zbog povećanja izvoza.

Poseban problem u ovoj grani predstavlja činjenica da se uvozi oprema za pređenje, tkanje i pletenje, iako su sadašnji kapaciteti dovoljni, a ne uvoze se kapaciteti za oplemenjivanje (dorađivanje) tkanina, koji su nedovoljni, iako se već duže ukazuje na potrebu njihovog podizanja. Uzrok tome je lakši plasman sirovih tkanina i prediva na inostrana tržišta. Sa prelaskom na veću finalizaciju proizvoda ovaj problem će postepeno nestajati.²⁰

¹⁷ Vidi: »Proizvodnja građevinskog materijala«, »Jug. pregled«, 1962, jul—avgust, str. 316—320 (146—150), i »Proizvodnja i potrošnja cementa«, »Jug. pregled«, 1964, mart, str. 136—138 (28—30).

¹⁸ Vidi: »Drvena industrija«, »Jug. pregled«, 1962, februar, str. 68—74 (42—48).

¹⁹ Vidi: »Industrija celuloze i papira«, »Jug. pregled«, 1962, maj, str. 211—214 (99—102).

²⁰ Vidi: »Tekstilna industrija«, »Jug. pregled«, 1962, maj, str. 215—218 (103—106).

¹⁶ Vidi: »Hemijska industrija«, »Jug. pregled«, 1962, maj, str. 207—210 (95—98); »Farmaceutska industrija«, »Jug. pregled«, 1961, april, str. 167—170 (39—42); »Proizvodnja i potrošnja veštačkih đubriva«, »Jug. pregled«, 1962, novembar—decembar, str. 456—458 (198—200); »Proizvodnja i potrošnja sode«, »Jug. pregled«, 1962, oktobar, str. 399—400 (183—184).

INDUSTRIJA KOŽE I OBUĆE znatno je premašila planirani nivo proizvodnje — za 11%.

Plan proizvodnje su prebacile i sve proizvodne grupacije, i to zahvaljujući dobroj snabdevenosti osnovnim reprodukcionim materijalom (osim sirovom svinjskom kožom) i povećanoj potražnji. Porast zaliha pojavio se jedino kod đonske i donekle kod gornje krupne kože.

Snabdevanje sirovim krupnim i sitnim kožama bilo je zadovoljavajuće. Problem je predstavljao jedino manji priliv svinjskih koža.

Izvoz proizvoda ove grane porastao je za 63% u odnosu na 1962, a mogao je biti i veći da je bilo više reprodukcionog materijala.²¹

PREHRAMBENA INDUSTRIJA je ostvarila za 6% veću proizvodnju od planirane. Postojeći kapaciteti omogućuju i veći obim proizvodnje, ali je snabdevanje osnovnim sirovinama iz poljoprivrede predstavljalo limitirajući faktor za izvršenje ili prebačaj planiranog obima proizvodnje.²² Planirani obim proizvodnje nije izvršila, i to zbog zastarelosti kapaciteta, jedino industrija za preradu mleka, u koju je posle rata veoma malo ulagano, tako da ona u izvesnoj meri predstavlja ograničavajući faktor za razvoj govedarstva.

Izvoz prehrambenih proizvoda premašen je za 6,6% (ne računajući izvoz svežeg mesa). Karakteristično je da do prebačaja nije došlo kod afirmisanih eksportnih artikala (na primer, mesne preradevine, čiji je izvoz bio manji od planiranog). Do prebačaja izvoza po vrednosti došlo je usled pomeranja strukture izvoza i osetnog porasta izvoza

preradevina od povrća. Tendenciju porasta izvoza preradevina od povrća (pa i voća) trebalo bi u narednom periodu favorizovati, jer su potencijalne mogućnosti izvoza ovih proizvoda približno iste kao i kod preradevina od mesa.

Poslovna saradnja, odnosno integracija između prehrambene industrije i poljoprivrede veoma intenzivno se razvijala i u 1963.

Većina grupacija ove industrije uspeła je u posleratnom periodu da izgradi određen broj objekata, koji sada predstavljaju osnovu za dalji razvoj i proširenu reprodukciju u uslovima decentralizacije i samofinansiranja. Takva osnova nije još stvorena samo kod industrije za preradu voća i povrća i industrije za preradu mleka, što bi moglo na duži rok usporiti razvoj ovih grupacija.

U prehrambenoj industriji sada se kao osnovni zadatak postavlja da u kooperaciji sa poljoprivredom poveća količine i kvalitet sirovina.²³

* * *

Postignuti rezultati u industriji u 1963. jasno ukazuju da su teškoće iz 1961. i 1962. prevaziđene i da pozitivne tendencije treba jačati i u narednom periodu. Pored mera tekuće politike, u tome naročito važnu ulogu imaju same privredne organizacije, jer rešenje postojećih problema leži u prvom redu u većem povezivanju privrednih organizacija i većoj podeli proizvodnog programa, kooperaciji, poslovnoj saradnji i specijalizaciji proizvodnje, kao i znatno veća orijentacija na izvoz i uklapanje u međunarodnu podelu rada.

IZVOR: Informacija Saveznog sekretarijata za industriju o kretanju u industriji u 1963.

²¹ Vidi: »Industrija kože i obuće«, »Jug. pregled«, 1962, jun, str. 252—255 (118—121).

²² O poljoprivrednoj proizvodnji u 1963. vidi u ovom broju, str. 306—312 (76—82).

²³ Vidi: »Prehrambena industrija«, »Jug. pregled«, 1962, april, str. 168—175 (72—89).

POLJOPRIVREDA U 1963.

OPŠTI PREGLED

PROIZVODNJA. U odnosu na 1962. ukupna poljoprivredna proizvodnja u 1963. veća je za 10,3%, a proizvodnja na društvenim gazdinstvima za 16%.¹ Time je ostvaren porast proizvodnje predviđen planom za 1963.

Postignuti porast poljoprivredne proizvodnje je rezultat poboljšanih ekonomskih uslova privređivanja, većih ulaganja u društveno organizovanu proizvodnju, racionalnijeg korišćenja uloženi sredstava, daljeg unapređenja proizvodnje na društvenim gazdinstvima i u kooperaciji, povoljnijih uslova na tržištu, kao i daljeg razvijanja raznih oblika poslovno-tehničke saradnje između nosilaca proizvodnje, prometa i prerade poljoprivrednih proizvoda.

Indeksi porasta fizičkog obima proizvodnje po pojedinim granama poljoprivrede iznosili su (1962=100):

Ratarstvo	113,5
Voćarstvo	106,6
Vinogradarstvo	107,8
Stočarstvo	106,2

Ratarstvo. Najveći porast proizvodnje u odnosu na 1962. ostvaren je u ratarstvu, naročito u proizvodnji belih žita i industrijskog bilja. (Tabela 1.)

TABELA 1 — PROIZVODNJA NEKIH VAŽNIJIH RATARSKIH KULTURA U 1962. I 1963.
(U hiljadama tona)

Kultura	1962	1963	Indeks 1963 1962
Pšenica i raž	3.679	4.296	117
Kukuruz	5.270	5.380	102
Šećerna repa	1.870	2.660	143
Suncokret	161	231	143
Duvan	29,8	54,0	181
Pamuk	6,2	9,0	145
Krompir	2.630	3.020	115
Pasulj	178	205	115
Luk (crni i beli)	178	243	136
Lucerka	1.390	1.680	121
Detelina	925	964	104

Podaci: Statistički godišnjak SFRJ, 1964.

Kod proizvodnje pšenice naročito je značajno da su ukupne površine pod visokorodnim sortama povećane u odnosu na 1962. za 25%, tako da i na individualnim gazdinstvima čine 57% od ukupnih površina pod pšenicom. To je u prvom redu rezultat povećanog ekonomskog interesa proizvođača, širenja kooperacije, obezbeđenja većih količina kvalitetnog semena, kao i primene propisa o agrominimumu.²

¹ O poljoprivrednoj proizvodnji u ranijim godinama vidi: »Jug. pregled«, 1960, maj, str. 199—206 (27—34), i 1963, mart, str. 112—113 (32—33).

² Vidi: »Proizvodnja belih žita«, »Jug. pregled«, 1964, mart, str. 130—135 (22—27).

Stagnacija u proizvodnji kukuruza stvorila je niz teškoća na tržištu, naročito zbog rastućih potreba u stočnoj hrani. Pošto mere za povećanje i stabilizovanje proizvodnje kukuruza nisu dale zadovoljavajuće rezultate, iznalaženje odgovarajućih rešenja za postizanje višeg nivoa ove proizvodnje predstavlja i dalje akutan problem.³

Kao rezultat povećanja setvenih površina i znatno veće primene agrotehničkih mera, u 1963. je ostvarena dosad najveća proizvodnja šećerne repe. Pored toga, sa proširenjem kapaciteta za preradu šećerne repe povećana je i aktivnost prerađivača u obezbeđivanju ove sirovine putem dugoročne poslovne saradnje sa poljoprivrednim organizacijama.

Proizvodnja krmnog bilja poslednjih godina znatno zaostaje za potrebama i utiče na smanjenje stočnog fonda i na opadanje proizvodnje mesa. Proizvodnjom krmnih kultura bez navodnjavanja ne obezbeđuju se zadovoljavajući prinosi, a prirodne livade i pašnjaci, usled slabe nege i pod uticajem suše, takođe daju relativno male količine kabaste stočne srane.⁴

Ugovaranje proizvodnje povrća, proširenje ukupnih površina pod povrtarskim kulturama, a naročito u društvenom sektoru, zatim formiranje fondova rizika i veće korišćenje sistema za navodnjavanje, uticali su da se u 1963. poveća proizvodnja svih vrsta povrća, a naročito krompira, pasulja i luka. Ukupne površine pod povrćem povećane su u odnosu na 1962. za 8%, a na društvenom sektoru za 77%.⁵

* * *

Iako je ukupna ratarska proizvodnja u 1963. veća za preko 13% nego u 1962, ona nije mogla da podmiri potrebe u hlebnim žitaricama, stočnoj hrani, šećeru, ulju i nekim drugim proizvodima. Stoga su, pored većih količina pšenice, masnoća i šećera, u 1963. uvoženi i kukuruz i ječam (pšenice preko 1,4 miliona tona, kukuruza oko 33.000 tona, ječma oko 69.000 tona i šećera oko 55.000 tona).

Voćarstvo i vinogradarstvo. Proizvodnja voća u 1963. bila je u odnosu na 1962 veća za 7%, a proizvodnja grožđa za oko 8%. (Tabela 2.)

TABELA 2 — PROIZVODNJA VOĆA, GROŽĐA I VAŽNIJIH PRERAĐEVINA U 1962. I 1963.
(U hiljadama tona)

Proizvodi	1962	1963	Indeks 1963 1962
Voće*	1.400	1.447	103
Grožđe	1.130	1.220	108
Suve šljive	28	21,7	78
Vino u 100 hl	515	590	114

* Prost zbir količina proizvedenog voća.

Podaci: Statistički godišnjak SFRJ, 1964.

Proizvodnja voća i grožđa je u celini bila zadovoljavajuća i tržište je, naročito u sezoni, bilo relativno dobro snabdeveno.

Rod grožđa i postojeće zalihe vina, kao i nedostatak kapaciteta za preradu, otežali su plasman vina i racionalnu preradu grožđa.

U industrijskim sušnicama proizvedeno je oko 8.600 tona suvih šljiva. Podizanje novih zasada u 1963. donekle je usporeno.⁶

³ Vidi: »Kukuruz«, »Jug. pregled«, 1963, februar, str. 71—75 (25—29).

⁴ Vidi: »Krmno bilje«, »Jug. pregled«, 1962, jun, str. 259—264 (125—130).

⁵ Vidi: »Povrtarstvo«, »Jug. pregled«, 1962, mart, str. 125—132 (63—70).

⁶ Vidi: »Voćarstvo«, »Jug. pregled«, 1961, decembar, str. 516—522 (148—152), i »Vinogradarstvo«, »Jug. pregled«, 1960, januar, str. 16—20 (6—10).

Stočarstvo. Stočarska proizvodnja u 1963. bila je u odnosu na 1962. veća za 6%. (Tabela 3.)

TABELA 3 — STANJE STOČNOG FONDA I PROIZVODNJA STOČARSKIH PROIZVODA U 1962. I 1963.

	1962	1963	Indeks 1963 1962
Broj stoke (u hiljadama grla)*			
Goveda	5.355	5.106	95
Svinje	5.013	6.106	122
Ovce	10.055	9.726	97
Živina	29.940	32.514	109
Proizvodnja mesa, mleka i jaja			
Meso—ukupno (u hiljadama tona)	651	648	99
goveđe	226	231	102
svinjsko	240	238	99
ovčije	58	48	83
živinsko	64	67	105
ostalo	63	64	101
Mleko (u milionima litara)	2.326	2.272	98
Jaja (u milionima komada)	1.420	1.643	116

* Stanje 15. januara odnosno godine.

Podaci: Statistički godišnjak SFRJ, 1964.

Uporedo sa opadanjem broja goveda i ovaca, opala je i ukupna proizvodnja mesa i mleka. Proizvodnja jaja je neznatno porasla. Pad proizvodnje stočarskih proizvoda bio bi i veći da nije povećana društveno organizovana proizvodnja.⁷

TRŽIŠTE poljoprivrednih proizvoda u 1963. je, i pored znatnog porasta proizvodnje, bilo nestabilno, a naročito tržište mesa, i to zbog niske proizvodnje u 1962. i nedovoljnih zaliha.

Cene poljoprivrednih proizvoda u 1963. bile su u proseku za 10% veće nego u 1962.

Otkup pšenice u 1963. iznosio je oko 1.340 hiljada tona, ili za 300 hiljada tona više nego u 1962. Usled sve veće orijentacije seoskih domaćinstava na kupovinu brašna i hleba, potrošnja pšenice i prerađevina od brašna je u porastu.

Otkupljene količine kukuruza, iako su veće nego u 1962. za 8%, nisu mogle da podmiru potrebe unutrašnjeg tržišta.

Veća proizvodnja kabaste stočne hrane doprinela je boljoj ishrani stoke u drugom polугоду 1963. Pored toga, uvezeno je 104 hiljade tona proteinske i 101 hiljada tona zrnaste stočne hrane, tj. znatno više nego u 1962. I pored toga, međutim, raspoložive količine stočne hrane nisu bile dovoljne da podmiru narasle potrebe za ishranu stoke.

U periodu od aprila do septembra ponuda krupne stoke je bila niska, dok je tražnja neprestano rasla, u prvom redu zbog vrlo povoljne konjunktore na inostranom tržištu. Izvoz stoke i mesa u 1963. povećan je za 10.000 tona u odnosu na 1962. Naročito je povećan izvoz svinjskog mesa.

Snabdevenost mlekom i mlečnim prerađevinama u 1963. bila je bolja nego u 1962, u prvom redu zbog povećane proizvodnje i povoljnijih cena. Otkupne cene mleka povećane su u proseku za 15,3%, a otkup za 14%. Lična potrošnja mleka je, i pored većih maloprodajnih cena, povećana u odnosu na 1962. za oko 23%. Politika povećanja cena mleka i davanja premija povoljno je uticala na zainteresovanost proizvođačkih organizacija za unapređenje govedarstva.

U 1963. je samo za potrebe većih potrošačkih mesta ugovorena proizvodnja i isporuka oko 317.000 tona povrća. Cene povrća individualnih proizvođača bile su, međutim, niže od ugovorenih cena, tako da se ugovorne obaveze nisu uvek ispunjavale.

⁷ O stočarstvu u ranijim godinama vidi: »Jug. pregled«, 1960, maj, str. 206—210 (34—38), i 1961, april, str. 170—172 (42—44).

I pored veće proizvodnje voća i bolje snabdevenosti tržišta nego u 1962, cene voća su u proseku bile veće za oko 5%. Ugovaranje voća je bilo znatno slabije nego kod povrća.

Povećan promet poljoprivrednih proizvoda u 1963. usled porasta ukupne proizvodnje, otkrio je niz slabosti i nedostataka trgovine koji su se ispoljavali i ranijih godina (slabu materijalnu i tehničku opremljenost trgovine, nedovoljan prodajni i smeštajni prostor, i sl.).⁸

IZVOZ. Sa stvaranjem povoljnijih uslova za razvoj poljoprivredne proizvodnje porasla je i produktivnost i poboljšan je kvalitet proizvoda, a time je omogućeno i povećanje izvoza poljoprivrednih proizvoda. (Tabele 4 i 5.)

TABELA 4 — IZVOZ POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA U 1962. I 1963.

	(U hiljadama tona)	
Proizvodi	1962	1963
Kukuruz	27,7	104,3
Povrće	11,3	14,3
Industrijsko bilje	6,6	10,4
Seme	4,9	7,3
Grožđe	12,4	12,3
Vino	51,9	46,0
Suva šljiva	14,6	32,9
Meso*	160	170

* Izvoz mesa, prerađevina i žive stoke preračunat u meso.

Podaci: Statistika spoljne trgovine SFRJ, 1963. i 1964.

TABELA 5 — VREDNOST IZVOZA POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENIH PROIZVODA U 1962. I 1963.

(U milionima deviznih dinara, po kursu 1 \$ = 300 din.)			
Proizvodi	1962	1963	Indeks 1963 1962
Ukupno	61.486	77.929	126
Poljoprivredni proizvodi — ukupno	38.864	50.032	128
ratarstvo	5.139	7.826	152
voćarstvo i vinogradarstvo	2.448	1.558	64
stočarstvo	25.206	33.311	132
ribarstvo	536	497	93
domaća prerada (suve šljive, vino, i dr.)	5.535	6.840	124
Prerađeni poljoprivredni proizvodi — ukupno	20.495	25.768	126
prehrambena industrija	14.368	17.105	119
industrija duvana	6.127	8.663	141
Lov i lekovito bilje	2.127	2.129	100

Podaci: Obračunato na osnovu podataka statistike spoljne trgovine.

Vrednost izvezenih ratarskih proizvoda u 1963. veća je za 52%. U tome kukuruz učestvuje sa 95%. Izvoz povrća povećan je za 30%, ali su mogućnosti za plasman na inostranom tržištu znatno veće. Povećane mogućnosti za izvoz semena uticale su da su u 1963. izvezene 2.344 tone semena više nego u 1962, ili za 47,5%. U izvozu semena najviše učestvuju lucerka, crvena detelina i grahorica.

Izvoz stočarskih proizvoda povećan je za oko 32%. U ukupnom izvozu stočarskih proizvoda govede i svinjsko meso učestvuju sa oko 60%. Kao izvoznik mesa Jugoslavija zauzima istaknuto mesto i po izvezenim količinama i po kvalitetu robe.

⁸ O tržišnoj proizvodnji i tržištu poljoprivrednih proizvoda u ranijim godinama vidi: »Jug. pregled«, 1960, jul—avgust, str. 305—315 (47—57), i 1962, januar, str. 23—25 (23—25).

Izvoz proizvoda prehrambene industrije u 1963. bio je za 19% veći nego u 1962.

Ukupan izvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u 1963. bio je za oko 16,5 milijardi veći nego u 1962, ili za 26%, što znači da se poljoprivreda sve više uklapa u međunarodnu podjelu rada.

CENE. Posljednjih godina cene poljoprivrednih proizvoda su u veoma brzom porastu. Indeks prodajnih cena individualnih proizvođača iznosio je u 1963. u odnosu na 1960. godinu 147, a društvenih gazdinstava 153,4 (uključujući i premije).

Ovakav porast cena rezultat je u prvom redu određene politike usmerene na uspostavljanje normalnih ekonomskih odnosa između cena poljoprivrednih proizvoda i proizvoda usluga drugih sektora privrede, a zatim i realnog kretanja odnosa ponude i tražnje poljoprivrednih proizvoda. Međutim, i pored takvog porasta cena poljoprivrednih proizvoda, one su u odnosu na cene industrijskih proizvoda još uvek niske.

U društveno organizovanoj proizvodnji posljednjih godina je proširen sistem premiranja poljoprivrednih proizvoda i povećan iznos premija za pojedine proizvode.

Cene reprodukcijom materijala za poljoprivredu različito su se kretale, zavisno od toga da li potiču iz industrije ili poljoprivrede. Cene reprodukcijom materijala poljoprivrednog porekla brže su rasle od cena ostalih grupa poljoprivrednih proizvoda. Cene osnovnih reprodukcijom materijala iz industrije bile su, zbog regresa, uglavnom stabilne.

PORESKA POLITIKA prema individualnim proizvođačima bila je i u 1963. uglavnom u okviru propisa iz ranijih godina. Krajem 1962. izvršene su izmene u pojedinim poreskim propisima radi povoljnijeg regulisanja nekih pitanja prometa zemlje. Omogućeno je plaćanje poreza u naturi ustupanjem zemlje poljoprivrednim organizacijama i proširene su olakšice pri davanju zemlje u zakup društvenom sektoru, čime je ubrzan proces proširenja površina društvenih gazdinstava.

Sa porastom cena poljoprivrednih proizvoda osetno se povećava dohodak individualnih proizvođača, dok je katastarski prihod (na osnovu kojeg se vrši oporezivanje) ostao nepromenjen. Zbog toga se u 1963. pristupilo obračunavanju novog katastarskog prihoda. Opštine su kroz porez vršile korekciju katastarskog prihoda, ali je ipak odnos naplaćenog prireza i poreza u 1963, kao i u ranijim godinama, ukazao na potrebu poreske reforme, koja treba da se izvrši novim Zakonom o doprinosima i porezima građana.⁹

INVESTICIJE. Računajući i sredstva samih društvenih gazdinstava, u 1963. je u razne investicione namene utrošeno 141,6 milijardi din., ili skoro 20% više nego u 1962 (118,6 milijardi). Pri tome je utrošak sopstvenih sredstava u samoinvestiranje više nego udvostručen (preko 39 milijardi, prema 18,5 milijardi u 1962). Ova sredstva, međutim, nisu obuhvaćena podacima Jugoslovenske poljoprivredne banke, pa se svi dalji pokazatelji odnose samo na sredstva iz društvenih investicionih fondova, bankarskih sredstava i ostalih izvora, a kod sredstava poljoprivrednih organizacija obuhvaćen je samo deo koji one ulažu kao obavezno učešće pri korišćenju društvenih sredstava.

U strukturi investicija po izvorima došlo je do znatnih izmena. Učešće Opšteg investicionog fonda je smanjeno u odnosu na 1962. za preko 9 milijardi din. a povećano je učešće republičkih, sreskih i opštinskih investicionih sredstava i, naročito, sredstava privrednih organizacija (za 3,7 milijardi) i bankarskih sredstava (za 3 milijarde). (Tabela 6.).

⁹ Vidi: »Oporezivanje individualnih poljoprivrednih proizvođača«, »Jug. pregled«, 1964, mart, str. 125—129 (17—21).

TABELA 6 — INVESTICIJE U POLJOPRIVREDI PO IZVORIMA SREDSTAVA U 1962. I 1963.

(U milijardama din., po tekućim cenama)

Izvori sredstava	1962		1963	
	iznos	%	iznos	%
Svega	100,1	100,0	102,0	100,0
Društveni investicioni fondovi — ukupno	89,3	89,3	84,6	83
Opšti investicioni fond	78,2	78,2	69,0	67,8
republički investicioni fondovi	6,9	6,9	9,2	8,8
sreski investicioni fondovi	2,4	2,4	3,7	3,7
opštinski investicioni fondovi	1,8	1,8	2,7	2,7
Sredstva privrednih organizacija (participacija)	10,1	10,1	13,8	13,6
Bankarska sredstva	0,4	0,4	3,4	3,3
Budžetska sredstva, i dr.	0,2	0,2	0,2	0,1

Podaci: Bilten Jugoslovenske poljoprivredne banke, br 1/1963. i 1/1964.

U strukturi investicija po nameni takođe je došlo do znatnih promena. U odnosu na 1962. ulaganja u kupovinu zemlje povećana su za preko dva puta, dok su ulaganja u mehanizaciju i stočarstvo smanjena, što nije u skladu sa potrebama savremene poljoprivrede, a naročito sa povećanim površinama društvenih gazdinstava. Računato po stalnim cenama u 1962, ukupna ulaganja su smanjena za 3,6 milijardi din. (Tabela 7.)

TABELA 7 — INVESTICIJE U POLJOPRIVREDI PO NAMENI U 1962. I 1963.

(U milijardama din.)

Namena	Ulaganja po tekućim cenama		Ulaganja u 1963. po stalnim cenama na bazi 1962	Indeks po stalnim cenama 1963/1962
	1962	1963		
Ukupno	100,1	102,0	98,4	98
Gravevinski objekti	12,3	15,9	15,3	124
Prerada i dorada	7,4	11,4	11,0	149
Mehanizacija	32,8	24,9	24,0	73
Stoka	3,5	1,4	1,4	40
Zasadi	7,5	7,4	7,1	94
Melioracije	14,7	15,2	14,7	100
Uskladištenja	2,0	2,9	2,7	135
Ostali objekti	6,0	5,5	5,3	88
Kupovina zemlje	4,3	13,7	13,3	310
Obrtna ulaganja*	9,6	3,7	3,6	38

* Obrtna sredstva koja prate investiciona ulaganja po svim investicionim namenama, uključujući i sredstva koja koriste individualni proizvođači preko kredita koje im odobravaju zemljoradničke zadruge.

Podaci: Bilten Jugoslovenske poljoprivredne banke, br. 1/1963. i 1/1964.

Efikasnost izvršenih ulaganja u poljoprivredi odrazila se uglavnom na povećanje osnovnih i obrtnih sredstava, kao i na ukupno angažovana sredstva u poljoprivredi, što je omogućilo povećanje ukupne proizvodnje i prinosa važnijih kultura. Međutim, nedostaci politike investiranja koja se sprovodi poslednjih nekoliko godina, ispoljili su se i u 1963, pa su ulaganja često vršena i bez odgovarajućih priprema i bez obzira na sposobnost gazdinstava da odnosno ulaganje prihvate. To je uticalo da rezultati u proizvodnji često nisu bili adekvatni ulaganjima i da se mnoge investicije pokažu kao neekonomične i nerentabilne. Pored toga, bilo je i neusklađenosti u stepenu korišćenja sredstava za pojedine investicione namene (objekti, mehanizacija, pa i zemljište), kao i u njihovoj funkcionalnosti. Uz to, stepen aktivizacije bruto investicija se smanjuje, jer se delom novih investicija uglavnom samo zamenjuje otpisana vrednost.

Učešće aktivnih *osnovnih sredstava* u ukupnim osnovnim sredstvima takođe je u izvesnom opadanju (84,7% u 1963. prema 87,2% u 1962), što je uglavnom posledica povećanja sredstava angažovanih u izgradnji i dužine rokova izgradnje kod pojedinih investicionih objekata.

Naročito je težak problem dalje investicione izgradnje, jer se za pokrivanje dosadašnjih obaveza po dugovima angažuju ne samo sredstva iz akumulacije nego i skoro sva sredstva amortizacije, pa i deo poslovnog fonda. Tako je u 1963. od ukupnih sredstava amortizacije na poljoprivrednim kombinatima utrošeno za otplatu dugova 97%, a na poljoprivrednim dobrima 53%.

MELIORACIJE. U 1963. su za izgradnju melioracionih sistema bila predviđena namenska sredstva od ukupno 11.513 miliona din. (8 milijardi za hidrosistem Dunav—Tisa—Dunav i 3.513 miliona za izgradnju melioracionog sistema u Makedoniji) i krediti u iznosu od ukupno 6.670 miliona din. sa učešćem od 3.087 miliona din. Namenska sredstva su iskorišćena sa 96% (za hidrosistem DTD — 99,5%, a za melioracije u Makedoniji — 88,2%), dok su kreditna sredstva iskorišćena samo sa 72%.

Dosad izvršeni radovi na kanalskoj mreži hidrosistema Dunav—Tisa—Dunav povoljno su uticali na smanjenje velikih voda. Izgrađeni delovi osnovnog kanalskog sistema omogućavaju da se već sada pristupi izgradnji detaljnije kanalske mreže za odvodnjavanje na površini od 225.000 ha, a za navodnjavanje na površini od 8.000 ha, kao i korišćenje kanala za plovidbu na dužini od 285 km.

U Makedoniji do kraja 1963. izgrađeni su sistemi za odvodnjavanje Strušskog polja na površini od 2.680 ha i Skopskog polja na površini od 6.000 ha, a u 1964. treba da se dovrše sistemi za odvodnjavanje Pelagonije na površini od 65.160 ha.

Iz zajmova zaključenih u periodu 1960—1963. za izgradnju lokalnih melioracionih sistema, ocenjuje se da su obavljani radovi koji omogućavaju odvodnjavanje na 20.672 ha i navodnjavanje na 8.185 ha. Izgradnja lokalnih melioracionih sistema dosta sporo napreduje, uglavnom zbog nedostatka sredstava za sopstveno učešće zajedničara i zakašnjenja u izradi glavnih projekata, kao i zbog loše organizacije građenja.

S obzirom da navodnjavanje predstavlja relativno novu meru u ratarskoj proizvodnji, već po dovršenju prvih sistema pojavio se niz problema tehničke, tehnološke i ekonomsko-političke prirode, koji su uslovili nizak stepen korišćenja ovih sistema, što je za izvesno vreme usporilo dalje radove na njihovom projektovanju i izgradnji. U 1963. međutim, ispoljila se veća aktivnost poljoprivrednih organizacija i individualnih proizvođača u korišćenju ovih sistema.¹⁰

ZAŠTITA BILJA u 1963. bila je usmerena na organizovanje suzbijanje najopasnijih biljnih bolesti i štetočina, učvršćivanje i dalje jačanje izveštajne i prognostičke službe, vršenje službe biljnih karantina, kontrolu kvaliteta hemijskih sredstava, jačanje inspekcije i proširenje saradnje sa odgovarajućim međunarodnim organizacijama i službama drugih zemalja.

U 1963. došlo je do proširenja primene mnogih mera u zaštiti bilja, kao i do uvođenja nekih novih. Naročito dobar uspeh je postignut u zaštiti repe od buvača i repine pipe, zatim u zaštiti plodova voća na plantažnim zasadima, zaštiti hmelja i suzbijanju korova u žitima i kukuruzu. Organizovana je akcija za suzbijanje opasnih i prenamnoženih biljnih bolesti i štetočina, a naročito gubara, koji je u leto 1963. napao oko 1.120 hiljada ha šume i ugrozio oko 55 hiljada ha voćnjaka. Krompirova zlatica je uglavnom uspešno suzbijana, izuzev područja gde je prvi put otkrivena. Radi suzbijanja šarke šljive pregledano je oko milion šljivovih stabala i obeležena su zaražena stabla. Uspešna borba sprovedena je i protiv plamenjače duvana, tako da

je šteta od nje u celini bila ispod 1%. Služba zaštite je saradivala sa proizvođačima sadnog materijala i vršila kontrolu zdravstvenog stanja sadnog materijala, pri čemu je pregledan 1.571 rasadnik.

Domaća proizvodnja sredstava za zaštitu bilja uglavnom podmiruje potrebe tržišta kako po količini, tako i po asortimanu. U 1963. domaća proizvodnja ovih proizvoda iznosila je 36,4 hiljade tona, a uvezeno je samo 449 tona, i to uglavnom novijih preparata—radi njihovog ispitivanja. U proizvodnji aparata za zaštitu bilja domaća industrija je orijentisana na manje aparate, a proizvodnja većih nije osvojena, što poljoprivrednim organizacijama onemogućava da sprovedu uspešnu zaštitu, naročito na plantažnim zasadima.¹¹

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA STOKE. U 1963. postojala je stalna opasnost od unošenja slinavke i šapa. Zahvaljujući efikasnosti granične veterinarske inspekcije, ova je zaraza otkrivena u transportima svinja odmah po prispeću na granicu. Slinavka i šap pojavili su se na užem području Srbije i u Makedoniji. Zbog nedostatka finansijskih sredstava za plaćanje odštete i za sprovođenje ostalih mera, nije blagovremeno izvršeno ubijanje zaraženih grla, pa je zaraza, koja se brzo proširila, zaustavljena i likvidirana tek kada je u tu svrhu iz sredstava federacije obezbeđeno 800 miliona din.

Tuberkuloza i bruceloza reducirane su na ispod 0,5% od ukupnog broja ispitanih grla, što predstavlja evropski prosek. U 1963. dijagnostički je ispitano preko 1,2 miliona goveda na tuberkulozu i 400 hiljada goveda na brucelozu. U sprovođenju ove akcije osnovnu smetnju je predstavljao nedostatak finansijskih sredstava za plaćanje razlike između tržišne i klanične vrednosti za prinudno zaklana grla.

Uspešnu zdravstvenu zaštitu i terapiju u stočarstvu omogućila je zadovoljavajuća domaća proizvodnja bioloških, hemofarmaceutskih i dijetetskih preparata.

Veštačko osemenjivanje goveda vršeno je u 41 specijalizovanom i preko 1.500 terenskih punktova. Ukupno je osemenjeno oko 805 hiljada krava i junica, odnosno 32,5% od njihovog ukupnog broja. Prosečan stepen plodnosti iznosio je 82%.¹²

DRUŠTVENO ORGANIZOVANA PROIZVODNJA

PROIZVODNJA na društvenim gazdinstvima povećana je u 1963. u odnosu na 1962. za 16%, a u kooperaciji za 62%. Kao rezultat toga došlo je i do znatnih izmena u strukturi ukupne proizvodnje i otkupa: društveno organizovana proizvodnja učestvuje sa 32,2% u proizvodnji i 61,5% u otkupu. Od toga su društvena gazdinstva sama dala oko 18% ukupne proizvodnje i oko 40% ukupnog otkupa, i to rasplažujući samo sa 13% od ukupnih obradivih površina, sa oko 9% od ukupnih uslovnih grla stoke i sa oko 4% od ukupne radne snage u poljoprivredi. Takvom povećanju proizvodnje na društvenim gazdinstvima a naročito tržišne proizvodnje, znatno su doprinele i mere koje su u toku 1963. preduzimane za dalje jačanje društveno organizovane poljoprivredne proizvodnje.

Pored većih materijalnih ulaganja, veće upotrebe mehanizacije i veštačkih đubriva, kvalitetnijeg semena, primene savremene tehnologije, bolje organizacije rada, većeg angažovanja stručnjaka i kvalifikovanih radnika i stimulativnijeg sistema nagrađivanja i raspodele dohotka, na porast društveno organizovane proizvodnje naročito je uticalo povećanje obradivih površina na društvenim gazdinstvima za 167.800 ha i proširenje kooperacije za novih 570.000 ha.

Naročito je značajno porasla *proizvodnja ratarskih kultura*. (Tabela 8).

¹¹ Vidi: »Zaštita bilja«, »Jug. pregled«, 1962, jul—avgust, str. 323—326 (153—156).

¹² Vidi: »Veterinarska služba«, »Jug. pregled«, 1961, jul—avgust, str. 321—325 (73—77).

¹⁰ Vidi: »Hidrosistem Dunav—Tisa—Dunav«, »Jug. pregled«, 1957, januar, str. 35 (11), i »Melioracije u Makedoniji«, »Jug. pregled«, 1958, oktobar, str. 400—402 (108—110).

TABELA 8 — PROIZVODNJA I PRINOSI NEKIH VAŽNIJIH RATARSKIH KULTURA U UKUPNOJ I DRUŠTVENO ORGANIZOVANOJ PROIZVODNJI U 1962. I 1963.

(Proizvodnja u hiljadama tona, prinosi u mtc/ha)

Kultura	Poljoprivreda — ukupno				Društveno organizovana proizvodnja							
	proizvodnja		prinosi		Društvena gazdinstva				Kooperacija			
	1962	1963	1962	1963	1962	1963	1962	1963	1962	1963	1962	1963
Pšenica	3.510	4.140	16,5	19,4	944	1.110	28,9	32,0	517	1.480	18,4	22,4
Kukuruz — ukupno	5.270	5.380	21,5	22,3	755	724	44,9	42,2	845	1.750	30,3	31,3
hibridni kukuruz	1.920	2.620	35,1	33,7	750	720	45,1	42,3	610	1.460	33,9	33,7
Šećerna repa	1.870	2.660	251	277	1.110	1.620	298	330	632	970	210	226
Suncokret	161	231	16,5	16,4	61	92	21,5	18,9	67	124	16,4	16,7

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 316.

Učešće pojedinih vrsta gazdinstava u ukupnoj proizvodnji važnijih ratarskih kultura u 1963. pokazuje sledeći pregled (tabela 9):

TABELA 9 — STRUKTURA PROIZVODNJE VAŽNIJIH RATARSKIH KULTURA U 1963. PO VRSTAMA GAZDINSTAVA

(U procentima)

Kultura	Društvena gazdinstva	Individualna gazdinstva	
		ukupno	kooperacija
Pšenica	26,8	73,2	48,8
Kukuruz — ukupno	13,4	86,6	37,5
hibridni kukuruz	27,5	72,5	76,9
Šećerna repa	61,0	39,0	93,0
Suncokret	39,7	60,3	89,0

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 316.

Površine pod pšenicom u društveno organizovanoj proizvodnji bile su u 1963. za 71% veće nego u 1962, a proizvodnja sa tih površina za 76% veća. Učešće društveno organizovane proizvodnje u ukupnoj proizvodnji pšenice povećano je od 42% u 1962. na 61% u 1963.

Učešće društveno organizovane proizvodnje u ukupnoj proizvodnji kukuruza povećano je sa 30% u 1962. na 46% u 1963, i to najvećim delom zbog povećane proizvodnje kukuruza u kooperaciji.

U društveno organizovanoj proizvodnji je u 1963. putem ugovaranja zasejano dva puta više krompira, tri puta više pasulja i crnog luka i oko 50% više ostalog povrća nego u 1962. Zato su u 1963, za razliku od ranijih godina, kada je proizvodnja povrća za tržište bila nedovoljna i neujednačena, zadovoljene potrebe tržišta, i to po srazmerno povoljnijim cenama.

Kretanje brojnog stanja stoke na društvenim gazdinstvima pokazuje da je broj svinja i živine u porastu, a goveda i ovaca u padu. Broj goveda smanjen je za 3%, dok je broj svinja povećan za 12%, a živine za 52%. U toku 1963. nastavljen je rad na selekciji stoke, a ostvareni su i bolji rezultati u obnavljanju stada i podizanju produktivnosti po grlu.

Proizvodnja mesa u društveno organizovanoj proizvodnji pokazuje slične tendencije kao i kretanje broja stoke. (Tabela 10.)

U proizvodnji mesa osnovni problem predstavlja obezbeđenje stočne hrane. Selekcioniranje i poboljšanje rasnog sastava u cilju proizvodnje kvalitetnog mesa, takođe ima poseban značaj.

Kooperacija. Zemljoradničke zadruge su u 1963. obuhvatile kooperacijom oko 15% obradivih površina individualnih proizvođača. Setvene površine u kooperaciji povećane su u odnosu na 1962. za 570.000 ha, ili za 82%, od čega površine pod pšenicom za preko 400.000 ha.

TABELA 10 — PROIZVODNJA MESA U DRUŠTVENO ORGANIZOVANOJ PROIZVODNJI U 1962. I 1963.

(U hiljadama tona)

Vrsta mesa	1962	1963	Indeks
			1963 1962
Ukupno	219	232	106
Govede	106	105	99
Svinjsko	95	107	113
Ovčije	5	4	80
Živinsko	3	6	200
Ostalo	10	10	100

Podaci: Obračunato na osnovu podataka Statističkog biltena Saveznog zavoda za statistiku.

Prinosi postignuti u kooperaciji bili su viši za oko 50% od prinosa u individualnoj proizvodnji, ali nisu uvek bili adekvatni uloznim sredstvima i radu.¹³

USLOVI POSLOVANJA DRUŠTVENIH GAZDINSTAVA. Sve veća primena savremenih sredstava za proizvodnju, pri prelasku na intenzivnu poljoprivredu, zakonito se ispoljava u svojoj prvoj fazi, između ostalog, i u odgovarajućem porastu troškova i cene koštanja proizvodnje.

Cene reprodukcioni materijala i mehanizacije. Cene svih vrsta đubriva i plinskog ulja za poljoprivredne organizacije nisu se menjale do polovine 1963, kada su povećane izmenama u sistemu regresu. Uopšte uzev, cene đubriva su relativno niske, zahvaljujući visokim regresima. U drugoj polovini 1962. ukinut je regres na sredstva za zaštitu bilja i rezervne delove, osim za generalni remont motora. Povećanje cena sredstava za zaštitu bilja nije se značajnije odrazilo na troškove ratarske proizvodnje. Međutim, cene nekih rezervnih delova mašina veoma su visoke i u stalnom su porastu. Pored toga, i organizacija snabdevanja je veoma slaba. Zbog toga se troškovi održavanja mašina stalno povećavaju. Cene uljanih sačmi, mekinja i ribljeg brašna bile su uglavnom nepromenjene.

Za razliku od cena osnovnih reprodukcioni materijala, cene poljoprivrednih mašina iz domaće proizvodnje pokazuju porast, osim cena traktora točkaša i dvorednog kombajna za kukuruz, koje su nešto smanjene. Mada se u celini može uzeti da mehanizacija za poljoprivredu nije poskupela, cene domaćih mašina su znatno veće od uvoznih, što se odražava na troškove proizvodne amortizacije, tekućeg i investicionog održavanja. Pored toga, u 1963. su povećani i troškovi registracije traktora i drugih vozila, kao i troškovi prevoza đubriva i stočne hrane, što je takođe uticalo na porast troškova poljoprivrednih organizacija.

¹³ Vidi: »Rezultati proizvodne saradnje u ratarstvu«, »Jug. pregled«, 1963, maj, str. 228—233 (68—73).

Ukupan prihod i troškovi proizvodnje. Efekte koje su promene u cenama, regresima i premijama, kao i u sistemu raspodele dohotka, imale na poslovanje društvenih gazdinstava pokazuje sledeći pregled (tabela 11):

TABELA 11 — RASPODELA UKUPNOG PRIHODA DRUŠTVENIH GAZDINSTAVA U 1962. I 1963.

(U milijardama din.)

	1962	1963	Indeks
			1963 1962
Ukupan prihod bez vrednosti			
nabavljene trgovinske robe	358,8	451,7	126
Ukupno utrošena sredstva	195,5	242,9	124
materijal	141,5	176,9	125
usluge	21,6	29,9	138
investiciono održavanje	9,6	14,1	147
ostali troškovi	22,8	22,0	96
Amortizacija	25,6	32,6	128
Neto-prodakt	137,7	176,2	128

Podaci: Završni računi Službe društvenog knjigovodstva za 1963.

Ukupan prihod (umanjen za nabavnu vrednost trgovinske robe i neto-prodakt) rastao je brže od ukupno utrošenih sredstava. Naročito je visok bio porast troškova investicionog održavanja. Do bržeg porasta amortizacije došlo je usled porasta obima osnovnih sredstava i povećanja amortizacionih stopa. U odnosu na 1962. elementi troškova proizvodnje, osim utrošenog materijala, rasli su brže od porasta ukupnog prihoda.

Neto-prodakt je u odnosu na 1962. povećan za 28%. Pojedini zahvati zajednice (porez na promet proizvoda i razni doprinosi, osim doprinosa na lične dohotke) rasli su uglavnom približno porastu neto-produkta. Doprinosi na lične dohotke i doprinosi za socijalno osiguranje rasli su, međutim, brže od porasta neto-produkta i neto ličnih dohodaka. Zbog toga je ostajalo relativno manje sredstava za lične dohotke i nedovoljno sredstava za fondove za proširenu reprodukciju. (Tabela 12.)

TABELA 12 — RASPODELA NETO-PRODUKTA DRUŠTVENIH GAZDINSTAVA* U 1962. I 1963.

(U milijardama din, po tekućim cenama)

	1962	1963	
		iznos	% učešća
Neto-prodakt	137,7	176,2	100
Kamate na kredite i poslovni fond	6,3	12,7	7,2
Premije osiguranja	7,6	10,0	5,6
Porez na promet	8,8	10,6	6,0
Razni doprinosi	10,2	10,2	5,8
Doprinosi na lične dohotke	20,3	26,1	14,8
Doprinos za socijalno osiguranje	20,5	27,9	15,8
Neto lični dohoci — ukupno	68,6	85,1	48,1
Fondovi preduzeća	16,9	18,4	10,4

* Jedan deo obaveza plaćen je na teret gubitaka, zbog čega zbir elemenata raspodele ne daje neto-prodakt.

Podaci: Završni računi Službe društvenog knjigovodstva za 1963.

Ukupni neto lični dohoci učestvovali su u neto-produktu sa 48%. Zbog veoma visokog učešća ličnih dohodaka povremene i sezonske radne snage, 79% od ukupnih sredstava koja ostaju kolektivu odlazi na lične dohotke, a na fondove svega oko 21%. To znači da se iz raspodele ostvaruju mali fondovi, što se odražava u niskim odvajanjima ne samo za poslovni fond već i za zajedničku potrošnju.

Prosečni lični dohoci na društvenim gazdinstvima porasli su u 1963. za oko 17%, tj. za oko 3% više nego u industriji. I pored toga, međutim, prosečni lični dohoci na društvenim gazdinstvima niži su od proseka ostale privrede za oko 30%.

Ekonomski rezultati. Analiza završnih računa za 1963. pokazuje da su prosečni ekonomski rezultati društvenih gazdinstava znatno slabiji od rezultata čitave privrede ili industrije. Pored toga, finansijski rezultati društvenih gazdinstava su slabiji nego u 1962. Zapažaju se takođe i velike razlike u poslovnim rezultatima kako pojedinih proizvodnji i grana, tako i vrsta gazdinstava. (Tabela 13.)

TABELA 13 — PROSEČNE STOPE RENTABILITETA* U PRIVREDI, INDUSTRIJI I DRUŠTVENOM SEKTORU POLJOPRIVREDE U 1962. I 1963.

	1962	1963	Indeks
			1963 1962
Privreda — ukupno	3,3	3,3	100
Industrija	3,0	3,1	103
Društveni sektor			
poljoprivrede — ukupno	1,9	1,7	89
Poljoprivredni kombinati	2,5	0,8	32
Poljoprivredna dobra	1,4	1,4	100
Seljačke radne zadruge	2,2	2,9	132
Zemljoradničke zadruge	2,7	2,5	93

* Odnos ostvarenih fondova i ukupno angažovanih sredstava (osnovna + obrtna).

Podaci: Završni računi Službe društvenog knjigovodstva za 1963.

Opadanje stopa rentabiliteta u znatnoj meri je izazvano nagomilavanjem sredstava, prihvatanjem nefunkcionalnih rešenja, nabavkom neodgovarajućih sredstava i sl., zbog čega se dobar deo sredstava slabo ili nikako koristi, odnosno ne stvaraju proizvodnju a uzimaju se u obzir pri obračunu stopa rentabiliteta.

Gubici u 1963. iznose 13,3 milijarde din. i veći su za 2,1 milijardu, ili za 18%, nego u 1962. Gubici su posledica niza faktora, među kojima se ističu: položaj poljoprivrede u odnosu na druge privredne oblasti, neadekvatna investiciona, pa i proizvodna politika, niz unutrašnjih slabosti poljoprivrednih organizacija, nedostatak kadrova za primenu savremene nauke i tehnike i racionalniju organizaciju proizvodnje, nedovoljna primena principa raspodele dohotka prema radu, nerealno očekivanje većih investicija, i sl.

Proširivanje površina društvenih gazdinstava. Prema podacima Saveznog zavoda za statistiku u 1963. je otkupljeno 136.155 ha, ili za oko 3 puta više nego u 1962. Društvena gazdinstva sada imaju oko 1.280 hiljada ha, ili 13% od ukupnih obradivih površina. U ukupnom otkupu zemlje zemljoradničke zadruge su i u 1963. učestvovali sa oko 70%, a sva ostala društvena gazdinstva sa oko 30%.

Međutim, iako je u 1963. znatno ubrzan, tempo proširivanja površina društvenih gazdinstava još zaostaje za stvarnim potrebama. Osnovni razlog za to je što ni društvena gazdinstva ni mnoge komune još nisu dovoljno ekonomski stimulirani za otkup zemlje. Veliki broj društvenih gazdinstava već je prezadužen (često i preko 200 hiljada dinara po ha) i nije u mogućnosti da preuzima nove obaveze. Pored toga, ni ranijih godina ni u toku 1963. nisu do kraja iskorišćeni drugi vidovi proširivanja obradivih površina (zakup, melioracije i dr.), niti su dovoljno primenjivani postojeći propisi, čija bi dosledna primena takođe doprinela bržem podruštvljavanju površina i proizvodnje individualnih gazdinstava (Zakon o korišćenju zemljišta, pravo prvenstva kupovine i zakupa, i sl.).

Zakupnina koju plaćaju društvena gazdinstva u proseku je znatno veća od one koju plaćaju privatni zakupci. To je naročito slučaj u žitodnim rejonima, gde se društvena

gazdinstva više pojavljuju kao tražioci zakupa, jer je na tim područjima prosečan broj članova u seljačkim domaćinstvima mali, pa je i pritisak na zemlju manji, ali je, s druge strane, razvoj kooperacije doveo do mogućnosti lakše obrade zemlje i stoga do manje ponude.¹⁴

Mehanizacija. Razvoj mehanizacije jedan je od osnovnih preduslova za savremenu društveno organizovanu proizvodnju. Kao rezultat povećanih ulaganja povećan je broj i asortiman poljoprivrednih mašina. Krajem 1963. u društveno organizovanoj proizvodnji bilo je 38.184 traktora, 9.488 kombajna i oko 160.000 raznih priključnih oruđa.

Karakteristično je, međutim, smanjenje tempa povećanja mehanizacije u odnosu na raniji period i na stvarne potrebe koje nameće razvoj poljoprivrede. Pored toga, amortizovanost mašina u 1963. iznosila je u proseku za celu zemlju oko 47%, što znači da je mehanizacija u velikoj meri dotrajala. Krajem 1963. prosečna obračunata vrednost poljoprivredne opreme porasla je u odnosu na 1962. za svega 2%, dok je istovremeno obradiva površina društvenih gazdinstava povećana za 8,3%, a samo oranje u kooperaciji za 22,7%. Naročito je slab porast mehanizacije bio kod zemljoradničkih zadruga, koje sve više proširuju svoju poslovnu saradnju sa individualnim gazdinstvima. Njihove mogućnosti za proširenje društvene proizvodnje biće ograničene, ako ne budu srazmerno povećavale svoj mašinski park.

Uvođenje kompleksne mehanizacije naročito je neophodno na velikim gazdinstvima. U tom pogledu učinjeno je nešto više kod mehanizacije proizvodnje pšenice, dok je kod ostalih kultura proces proizvodnje znatno manje mehanizovan. Nedostaje odgovarajuća mehanizacija za osnovnu obradu i sistemizaciju zemljišta, a bez nje se ne može primeniti ni ostala mehanizacija koja obezbeđuje stabilnu i visoku proizvodnju. Pored toga, nedostaju i razne mašine većeg zahvata (sejalice, rasturači, kultivatori za međurednu obradu, mašine za ubiranje raznih kultura, mehanizacija za povrtarstvo, odgovarajuća mehanizacija za stočarstvo, itd.). Domaća industrija dosad nije mogla da se dovoljno brzo osposobi i orijentiše na proizvodnju ovakve mehanizacije, a uvoz je bio dosta ograničen. Stoga se pred proizvođačima mašina i ostale opreme postavlja zadatak da ubrzaju rešavanje problema obezbeđivanja kompleksne mehanizacije, kako bi se stvorili neophodni uslovi za ekonomičnije poslovanje poljoprivrednih organizacija.

U 1963. tempo porasta priključaka bio je sporiji od povećanja broja traktora, a uz to se naročito oštro postavljao problem obezbeđivanja rezervnih delova za postojeći mašinski park.

Sa povećanjem društvenih površina i razvojem kooperacije problem mehanizacije postaje još oštiji, tako da se nameće potreba njegovog što bržeg i efikasnijeg rešavanja.¹⁵

Upotreba veštačkih đubriva povećana je u odnosu na 1962. za oko 462.000 tona, ili za oko 32%. Potrošnja veštačkih đubriva po ha obradivih površina društvenih gazdinstava porasla je od oko 761 kg u 1962. na oko 930 kg u 1963. Sa daljim ekonomskim jačanjem poljoprivrednih

organizacija i njihovim osposobljavanjem za brži razvoj kooperacije, potrošnja đubriva će i dalje rasti.

Potrebe u veštačkim đubrivima zadovoljene su delom iz uvoza, a delom iz domaće proizvodnje. Domaća proizvodnja se odvijala uz stalne i mnogobrojne teškoće i bila je znatno manja od planirane. Zbog toga i porasta potražnje, količine iz uvoza se nisu mogle lako i blagovremeno obezbediti, što je izazvalo teškoće, a naročito posle velikog porasta potražnje veštačkog đubriva na svetskom tržištu. Kod domaće proizvodnje veštačkih đubriva posebnu teškoću predstavlja disproporcija između kapaciteta za azotna i fosforna đubriva, jer su kapaciteti za azotna đubriva za 50% manji od potrebnih. Pored toga, đubriva iz domaće proizvodnje karakteriše nizak procent aktivnih materija, što povećava troškove transporta i troškove upotrebe. Uz to, sa povećanom potrošnjom đubriva znatno se zaostrio i problem njegovog lagerovanja i transporta, koji se sve više ispoljava kao limitirajući faktor u obezbeđivanju đubriva.¹⁶

Proces integracije u poljoprivredi nastavljen je i u 1963. U toj godini se naročito intenzivno razvijala integracija i poslovno udruživanje između poljoprivrede, prehrambene industrije i preduzeća za promet poljoprivrednih proizvoda. Pored toga, postignuti su značajni rezultati i u daljem okrupnjavanju društvenih gazdinstava, unapređivanju rada poslovnih udruženja, iznalaženju raznih oblika poslovno-tehničke saradnje između zainteresovanih privrednih organizacija, stvaranju poljoprivredno-industrijskih kombinata, itd. Pri tom su više nego ranije proučavani uslovi za određene oblike integracije i više se vodilo računa o principima, ciljevima i ekonomskim efektima integracije.

Kadrovi. U 1963. na društvenim gazdinstvima je radilo 4.045 poljoprivrednih stručnjaka sa visokom i višom spremom, 6.815 poljoprivrednih tehničara, 1.410 veterinarā, 520 ekonomista sa visokom i višom spremom i 3.715 ekonomista sa srednjom spremom. Kvalifikaciona struktura radnika ne zadovoljava, jer su od ukupno 192.378 stalno zaposlenih radnika na društvenim gazdinstvima 56% bili nekvalifikovani i 20% priučeni, a samo 22% kvalifikovani i 2% visokokvalifikovani. Ukupan broj zaposlenih povećan je u odnosu na 1962. samo za 2.800 i iznosio je 259.379. Pored nedovoljnog broja stručnjaka, a naročito ekonomista, u pogledu kadrova postoji i niz drugih problema, kao što su: fluktuacija, nepovoljni uslovi za rad i život (stanovi, lični dohoci, itd.), nerazvijen sistem dopunskog i redovnog obrazovanja radnika, nedosledna primena principa raspodele dohotka i nagrađivanja prema radu, i dr.

Poljoprivredne stručne i naučne službe nisu dovoljno razvijene na pojedinim područjima. I u ovim službama vršena su razna spajanja i reorganizacije, ali još nisu rešeni problemi njihovog neposrednijeg povezivanja i saradnje sa proizvodnim organizacijama radi primene savremene tehnologije i modernizacije proizvodnje.¹⁷

IZVOR: Izveštaj Saveznog sekretarijata za poljoprivredu i šumarstvo.

¹⁴ O proširivanju površina društvenih gazdinstava vidi: »Jug. pregled«, 1964, januar, str. 7—13 (1—7).

¹⁵ Vidi: »Tehnička opremljenost ratarske proizvodnje«, »Jug. pregled«, 1960, novembar, str. 465—468 (87—90).

¹⁶ Vidi: »Proizvodnja i potrošnja veštačkih đubriva«, »Jug. pregled«, 1962, novembar—decembar, str. 456—458 (198—200).

¹⁷ Opširnije o razvoju društvenih gazdinstava u poslednjim godinama vidi: »Jug. pregled«, 1964, jun, str. 247—254 (55—62).

UNUTRAŠNJA TRGOVINA U 1963.

ROBNO-NOVČANI USLOVI

U prvim mesecima 1963. tržište su karakterisali uspo-
reniji razvoj proizvodnje i prometa, otežan plasman robe
i gomilanje zaliha. Već od aprila, međutim, na tržištu se
ispoljavaju tendencije snažnijeg porasta potrošnje, što je
stimulativno delovalo na proizvodnju i na oživljavanje
privredne aktivnosti uopšte.¹

Dinamika formiranja *robnih fondova* u 1963. bila je
povoljna, i to kako iz domaće proizvodnje, tako i iz uvoza.
Porast robnih fondova u 1962. u odnosu na 1961. iznosio
je 6%, a u 1963. u odnosu na 1962. skoro 13%.

Porast *novčane potražnje* bio je još dinamičniji, i u odnosu
na 1962. iznosio je 16%. Međutim, i pored osetnog porasta
potražnje, ukupne zalihe gotovih proizvoda u društvenom
sektoru privrede bile su krajem 1963. u odnosu na 1962.
više za 11% po vrednosti i za preko 7% po fizičkom obimu,
što se povoljno odrazilo na formiranje odnosa na tržištu.
Ovakvo dinamična kretanja potražnje dovela su do znatnih
promena u razmeštaju zaliha robe, koje su se u industriji
smanjile za 7%, dok su u trgovini na malo porasle za 10%,
a u trgovini na veliko za 21%. Istovremeno, zalihe sirovina
u industriji su porasle za 19%.

Mada je i u 1963. došlo do izvesnog porasta cena, on
je ipak bio nešto blaži nego ranijih godina (tabela 1). Najviše
su porasle otkupne cene poljoprivrednih proizvoda — za
10%, a u tome naročito cene mleka i mlečnih proizvoda (za
preko 27%) i stoke za klanje (za 15%).

TABELA 1 — PORAST CENA U 1962. I 1963.
(U %, prethodna godina = 100)

	1962	1963
Cene proizvođača:		
industrijski proizvodi	0	+ 1
poljoprivredni proizvodi (otkupne cene)	+15	+10
Cene u trgovini na veliko	+ 3	+ 2
Cene u trgovini na malo	+ 8	+ 4

Podaci: Statistički godišnjak SFRJ, 1964.

Porast *troškova života* bio je nešto brži od porasta cena
na malo. U odnosu na 1962. troškovi života povećani su
za skoro 6%, a cene na malo za 4%.

U 1963. došlo je do znatnog porasta *lične potrošnje*.
U odnosu na 1962. globalna lična potrošnja porasla je za
19% po vrednosti (u tekućim cenama), odnosno za 12% po
fizičkom obimu.

Kupovni fondovi stanovništva namenjeni za plaćanje
robe povećani su u 1963. u odnosu na 1962. za 13,4%, a
sa potrošačkim kreditima za skoro 22%.

Kretanje *nominalnih i realnih ličnih dohodaka* zaposlenih
pokazuje u 1963. brži porast. U proseku, realni lični dohoci
su povećani za 9%, tj. za 4% više od planiranog povećanja.
Prosečna mesečna nominalna primanja zaposlenih iznosila
su 28.500 din., ili za 15% više nego u 1962. godini.²

¹ Vidi u ovom broju: »Industrija u 1963«, str. 299—305 (69—75)
i »Poljoprivreda u 1963«, str. 306—312 (76—82).

² Opširnije o ličnim dohocima, potrošnji i standardu u poslednjim
godinama vidi: »Jug. pregled«, 1964, jun, str. 241—246 (49—54).

PROMET ROBE U UNUTRAŠNJOJ TRGOVINI³

Povoljna privredna kretanja i povećanje kupovne snage
stanovništva odrazili su se i u znatnom povećanju *prometa
unutrašnje trgovine*. Računajući po tekućim cenama, promet
robe u trgovini na malo povećao se za 20%, a isto toliko
je povećanje prometa u trgovini na veliko (tabela 2).

TABELA 2 — PROMET ROBE U 1962. I 1963.

	(U milijardama din., po tekućim cenama)		Indeks 1963 1962
	1962	1963	
Trgovina na veliko	1.501	1.802	120
Trgovina na malo*	1.470	1.763	120

* Bez prometa u apotekama.

Podaci: Statistički godišnjak SFRJ, 1964.

Struktura prometa na malo po glavnim vrstama robe
pokazuje brži porast fizičkog obima prometa industrijske
robe nego ostalih grupa proizvoda (tabela 3).

TABELA 3 — PROMET ROBE NA MALO U 1962. I 1963. PO
VRSTAMA PROIZVODA

	(U milijardama din., po prosečnim cenama u 1962)		Indeks 1963 1962
Vrsta proizvoda	1962	1963	
Prehrambeni proizvodi	478	511	107
Stočna hrana	6,2	6	97
Duvan	61	63	104
Industrijski proizvodi	924	1.100	119

Podaci: »Indeks«, br. 4/64.

Promene u prometu važnijih prehram-
benih proizvoda pokazuje sledeći pregled (tabela 4):

TABELA 4 — PROMET VAŽNIJIH PREHRAMBENIH PROI-
ZVODA U TRGOVINI NA MALO U 1962. I 1963.

Vrsta proizvoda	Jedinica mere	1962	1963	Indeks 1963 1962
Pirinač	t	38.009	39.398	104
Pšenično brašno	„	659.080	707.669	107
Hleb beli i pecivo	„	225.292	208.146	92
Hleb polubeli i crni	„	530.643	571.960	108
Životinjske jestive masti	„	45.749	44.930	98
Biljne jestive masti	„	51.144	60.534	118
Sveže meso	„	160.026	165.938	104
Šećer	„	232.996	252.753	108
Kakao i proizvodi od kakava	„	8.686	11.126	128
Kafa	„	8.602	10.648	124
So	„	155.998	160.820	103
Vino	hiljada lit.	30.510	35.938	118
Pivo	„	41.126	55.614	135
Rakija	„	10.828	13.464	124

Podaci: Statistički godišnjak SFRJ, 1964.

Snabdevenost osnovnim prehrambenim proizvodima
(brašnom, šećerom, jestivim uljem, i dr.) bila je u toku cele
godine potpuna, a cene stabilne, čemu su u znatnoj meri
doprinеле intervencije iz materijalnih rezervi. Međutim,

³ O unutrašnjoj trgovini u ranijim godinama vidi: »Jug. pregled«,
1962, april, str. 157—165 (71—79), i »Jug. pregled«, 1963, mart, str. 121—
122 (41—42).

snabdevenost tržišta nekim drugim prehrambenim proizvodima bila je promenljiva. Tako je u toku II i III tromesečja došlo do smanjenja ponude krupne stoke, uz istovremeno brz porast tražnje kako za potrebe velikih gradova i turističkih mesta, tako i za izvoz, što je dovelo do porasta cena mesa.

Snabdevačka preduzeća su u 1963. ugovorila proizvodnju i isporuku 317.000 t povrća, od čega je realizovano oko 70%. Ugovaranje proizvodnje povrća i voća, kao i uvođenje fonda rizika, koji je u 1963. formiran u većem broju gradova, u velikoj meri su doprineli dobroj snabdevenosti tržišta ovim proizvodima. Fondovi rizika su pokrili negativne razlike u ceni (oko 450 miliona din.) koje su snabdevačka preduzeća imala zbog osetno veće proizvodnje nekih proizvoda čije su se cene na tržištu formirale na nižem nivou od ugovorenih cena.

Vrednost ukupnog otkupa poljoprivrednih proizvoda od privatnog i društvenog sektora u 1963. iznosila je 504,6 milijardi dinara, što u odnosu na 1962. predstavlja povećanje od 101,4 milijarde din., ili za 25%.

Promet industrijskih proizvoda karakteriše naročito visok porast prometa trajnijih potrošnih dobara (televizora za 62%, automobila za 63%, frižidera za 46%, nameštaja za 18% i 32%, itd.), što je rezultat ne samo porasta realnih dohoda već dobrim delom i osetno većeg korišćenja potrošačkih kredita posle uvođenja novih, lakših uslova za podizanje kredita u aprilu 1963. Znatno je, međutim, porastao i promet ostalih proizvoda, a naročito odeće i obuće. (Tabela 5.)

TABELA 5 — PROMET INDUSTRIJSKIH PROIZVODA U TRGOVINI NA MALO U 1962. I 1963.

Vrsta proizvoda	Jedinica mere	1962	1963	Indeks 1963/1962
Pamučne tkanine	hiljada m	100.680	111.521	111
Vunene tkanine	"	14.853	18.649	126
Svilene tkanine	"	13.318	14.098	106
Muška konfekcija rublja	hiljada kom.	14.461	15.993	110
Ženska konfekcija rublja	"	13.368	15.448	116
Muška konfekcija odeće	"	4.073	4.825	118
Čarape	"	30.955	34.924	113
Cipele	"	12.995	15.206	117
Ogrevno drvo	hiljade prostornih m	1.318	1.410	107
Ugalj	hiljada t	5.480	6.109	112
Emajlirano posuđe	hiljada kom.	13.337	14.712	110
Peći i štednjaci	"	385	433	112
Knjige i brošure	"	13.878	16.827	121
Nameštaj sobni	garnitura	159.498	187.684	118
Nameštaj kuhinjski	"	157.775	208.049	132
Šivaće mašine	komada	45.424	54.843	121
Putnički automobili	"	9.555	15.593	163
Motocikli	"	27.144	40.997	151
Bicikli	"	191.712	230.909	120
Radio-aparati	"	297.447	317.377	107
Televizori	"	56.456	91.544	162
Električni štednjaci	"	101.436	153.952	152
Frižideri	"	60.355	88.327	146
Mašine za pranje rublja	"	16.590	21.491	130
Električni radijatori	"	5.103	7.078	139
Bojleri	"	26.853	40.161	150
Usisivači za prašinu	"	47.937	56.478	118
Sijalice	hiljada kom.	14.021	17.901	128
Sapun	tona	29.924	31.460	105
Deterdženti	"	20.532	24.960	122
Proizvodi od plastičnih masa za odevanje	hiljada kom.	775	1.056	136
Motorni benzin	hiljada l	249.935	304.182	125

Podaci: Statistički godišnjak SFRJ, 1963, i 1964.

TRGOVINSKA MREŽA

KAPACITETI. Maloprodajni prostor, koji inače predstavlja osnovni problem u funkcionisanju trgovine, u 1963. se samo neznatno povećao.

Broj prodavnica se povećao od 43.865 u 1962. na 44.432 u 1963, tj. za 567, ili za svega 1%, što je sasvim nedovoljno i znatno manje od porasta u ranijim godinama (u periodu 1956—1962. prosečna godišnja stopa porasta broja prodavnica iznosila je 3,2%).

Za mrežu prodavnica u 1963. posebno je karakteristično opadanje broja prodavnica zemljoradničkih zadruga (za 4%) i dalje povećanje broja prodavnica industrijskih i ostalih proizvođačkih organizacija (za 2%).

Izvestan napredak postignut je u organizovanju savremenih oblika prodaje na malo. U 1963. otvoreno je 120 novih prodavnica koje posluju po sistemu samoposluje, tako da je krajem godine bilo 520 takvih prodavnica. Izgrađeno je i 7 novih robnih kuća, uglavnom manjeg kapaciteta. Pored toga, izvršena je rekonstrukcija i opremanje većeg broja postojećih prodavnica savremenim uređajima za manipulaciju robe i usluživanje potrošača.⁴

U 1963. su povećani i kapaciteti skladišnog prostora za industrijske i poljoprivredne proizvode. Značajni rezultati su postignuti u izgradnji objekata za smeštaj i čuvanje poljoprivrednih prehrambenih proizvoda. Sredstvima stavljenim na raspolaganje Direkciji za ishranu (6,2 milijarde din.) i delimično sredstvima trgovinskih privrednih organizacija, izgrađeno je u 1963, ili se predviđa da bude izgrađeno do žetve u 1964, više silosa i magacina za žitarice ukupnog kapaciteta 31.000 vagona, zatim koševa za smeštaj kukuruza u klipovima kapaciteta 5.500 vagona i cisterne za ulje kapaciteta oko 1.500 tona.

INVESTICIJE. Sporo povećanje kapaciteta trgovinske mreže, a naročito maloprodajne, posledica je u prvom redu nedovoljnih investicionih sredstava kojima su u 1963, kao i ranijih godina, raspolagale trgovinske privredne organizacije. Ukupna ulaganja u razvoj unutrašnje trgovine u 1963. iznosila su 32,5 milijardi din., od čega u trgovinu na malo 15,2, a u trgovinu na veliko 17,3 milijarde din. (uključujući kod investicija u trgovinu na veliko i spomenute 6,2 milijarde din. stavljenе na raspolaganje Direkciji za ishranu).

Iako su investiciona ulaganja u unutrašnju trgovinu u 1963. veća od ulaganja izvršenih u 1962. za oko 11 milijardi, ona ipak nisu mogla da ublaže veliko zaostajanje materijalno-tehničke baze trgovine, niti bitnije da doprinesu usklađivanju razvoja njenih kapaciteta sa razvojem proizvodnje i prometa. Dok se industrijska proizvodnja u 1963. povećala u odnosu na 1962. za 16%, a promet na malo po vrednosti (u tekućim cenama) za 20%, odnosno po fizičkom obimu za 14%, broj prodavnica je povećan samo za 1%. (Iako su novoizgrađene prodavnice nešto većeg kapaciteta⁵ i savremenije opremljene, sa većom propusnom moći nego one ranije izgrađene, to ne menja bitnije navedene odnose.) Zaostajanje prodajnih kapaciteta trgovine za razvojem proizvodnje i prometa je karakteristična pojava u celom posleratnom periodu, što pokazuju podaci da je u periodu 1956—1963. industrijska proizvodnja porasla za 124%, poljoprivredna za 66%, promet robe na malo za 119% (fizički obim), a broj prodavnica samo za 22%.

Ulaganja u trgovinu iz društvenih investicionih fondova u proteklom periodu bila su uglavnom usmerena na izgradnju objekata za smeštaj žitarica, a delimično i na izgradnju magacina za ostale poljoprivredne proizvode, tako da je razvoj prodajnih kapaciteta skoro isključivo zavisio od sredstava koja su se formirala u trgovini. Ta sredstva, međutim, nisu bila takva da bi omogućila uspešnije rešavanje problema materijalno-tehničke baze trgovine. To pokazuje i struktura razlike u ceni koju je trgovina ostvarila u 1963.

⁴ Opširnije o modernizaciji robnog prometa na malo vidi: »Jug. pregled«, 1961, oktobar, str. 421—424 (125—128).

⁵ Površina prodajnog prostora u trgovini na malo povećana je u 1963. za 2%, a broj prodavnica za 1%.

RAZLIKA U CENI trgovine na malo u 1963. iznosila je 15,6%, odnosno bez opštinskog poreza na maloprodajni promet 13,2%, ili za 0,4% više nego u 1962. U istoj godini razlika u ceni grosističke trgovine iznosila je 10,90%, odnosno bez opštinskog poreza na promet 10,24%, ili za 0,38% više nego u 1962. godini.⁶ U isto vreme, međutim, povećale su se i obaveze trgovinskih organizacija u odnosu na prethodnu godinu, i to u trgovini na malo za 0,6%, a u trgovini na veliko za 0,40%.

Struktura razlike u ceni pokazuje povećanje učešća društvene akumulacije i sredstava koja ostaju trgovinskim organizacijama, a smanjenje učešća materijalnih troškova. (Tabela 6.)

TABELA 6 — STRUKTURA RAZLIKE U CENI TRGOVINSKIH ORGANIZACIJA U 1962. I 1963.

	1962	1963
Trgovinske organizacije na malo		
Ukupno	100,00	100,00
Materijalni troškovi	18,60	17,30
Društvena akumulacija*	50,10	50,70
Sredstva trgovinskih organizacija	31,30	32,00
U tome:		
neto lični dohoci	20,40	20,20
fondovi	8,70	9,40
amortizacija	2,20	2,40
Trgovinske organizacije na veliko		
Ukupno	100,00	100,00
Materijalni troškovi	27,40	26,50
Društvena akumulacija*	44,20	44,60
Sredstva trgovinskih organizacija	28,40	28,90
U tome:		
neto lični dohoci	16,10	16,50
fondovi	9,70	10,40
amortizacija	2,60	2,60

* Kamate, porez na promet, doprinosi, članarine komorama, socijalno osiguranje, premije osiguranja, doprinosi iz ličnog dohotka i čistog prihoda, i dr.

ORGANIZACIJA TRGOVINE. U 1963. je nastavljen tendencija razvoja trgovinske mreže u pravcu njenog okrupnjavanja, što je dovelo do daljeg smanjenja broja trgovinskih organizacija. Tako se broj trgovinskih preduzeća na malo smanjio od 1.010 u 1962. na 626 krajem 1963, ili za 48%; broj trgovinskih radnji od 212 na 102, ili za 52%; broj zemljoradničkih zadruga koje obavljaju promet na malo od 1.595 na 1.300, ili za 18%, itd. Istovremeno se smanjio i broj trgovinskih preduzeća na veliko od 799 na 760, ili za 5%, a trgovinskih preduzeća na malo s pravom prodaje na veliko (na području sresa) od 376 na 312, ili za 7%.

Okrupnjavanje trgovinske mreže u načelu je pozitivno, jer veće i ekonomski snažnije organizacije imaju mnoge prednosti nad usitnjenom trgovinskom mrežom. Međutim, način na koji je vršena integracija nije uvek bio celishodan i ekonomski prihvatljiv. Integracije su se u dosta slučajeva svodile na mehanička spajanja preduzeća po principu »jedna komuna — jedno preduzeće«. U takvim slučajevima integracije, po pravilu, nisu dale pozitivne rezultate već su, najčešće, zbog monopolizma i drugih slabosti, stvorile nove probleme.

Nasuprot smanjivanju broja samostalnih trgovinskih organizacija, broj proizvođačkih organizacija koje imaju svoje poslovne jedinice za prodaju robe potrošačima i dalje je u porastu. Broj prodavnica proizvođačkih organizacija povećao se od 6.772 u 1962. na 6.879 1963.

⁶ Relativno visoka stopa razlike u ceni trgovine na veliko proističe otuda što grosistička preduzeća, pored prometa na veliko, obavljaju, preko svojih prodavnica, i znatan promet na malo. Pored toga, izvestan broj trgovinskih preduzeća na veliko vrše i funkciju proizvodnje (preduzeća za promet i preradu žitarica, preduzeća za promet alkoholnih pica), pri čemu se troškovi proizvodnje iskazuju u ostvarenoj razlici u ceni.

Otvaranje novih prodajnih kapaciteta od strane proizvođačkih organizacija, predstavlja značajan faktor brzog razvoja maloprodajne mreže.

NEKE SLABOSTI I PROBLEMI U POSLOVANJU TRGOVINSKE MREŽE. Iako je trgovina u 1963, i pored objektivnih teškoća, relativno uspešno izvršavala svoju funkciju u njenom poslovanju su se ispoljavale i razne slabosti i nedostaci karakteristični i za ranije godine, a naročito na tržištu poljoprivrednih proizvoda, i to gotovo u svim fazama njihovog prometa.

Zemljoradničke zadruge, preko kojih se vrši primarna realizacija poljoprivrednih proizvoda, u većini još nisu organizaciono i tehnički osposobljene za uspešno obavljanje svoje funkcije. To se naročito odnosi na one zadruge čija je delatnost usmerena uglavnom na otkup i prodaju poljoprivrednih proizvoda. Zadruga koje su se više orijentisale na proizvodnju i kooperaciju sa individualnim proizvođačima ostvarile su dosta čvrste i stalnije poslovne odnose sa snabdevačkim preduzećima, izvozniciima i prehrambenom industrijom, što im je omogućilo daleko uspešniju i organizovaniju realizaciju poljoprivrednih proizvoda.

Slabosti u organizaciji i poslovanju zemljoradničkih zadruga nepovoljno se odražavaju kako na proizvodnju, tako i na promet i potrošnju određenih poljoprivrednih proizvoda. Individualni proizvođači nisu dovoljno stimulisani na poslovanje sa zadrugama, pa su, pošto nema drugih privrednih organizacija kojima bi mogli da prodaju svoju robu, bili prinuđeni da je sami prodaju na tzv. seljačkoj pijaci. Trgovinske i prerađivačke organizacije takođe nisu bile ozbiljnije zainteresovane za neposredno povezivanje sa individualnim proizvođačima na bazi proizvodne saradnje, iako im je to u 1963. bilo omogućeno izmenom odgovarajućih propisa.

Preduzeća za snabdevanje gradova poljoprivredno-prehrambenim proizvodima postigla su u 1963, naročito u velikim gradovima, povoljnije rezultate nego u ranijim godinama, i to zahvaljujući u prvom redu jačanju njihovih materijalno-tehničke baze, uvođenju institucije fonda rizika i politici ugovaranja proizvodnje i isporuke povrća i voća, pa i drugih poljoprivrednih proizvoda. Na slabosti koje još uvek postoje u poslovanju ovih preduzeća, pored objektivnih faktora (nedovoljna opremljenost, i dr.), velikim delom su uticali i nereseni problemi ekonomski celishodnijeg raspodele dohotka i nagrađivanja u trgovini. Specifičnosti prometa poljoprivrednih proizvoda (lakokvarljivost, rizik, potreba brzog reagovanja na tržišne uslove, radno vreme, i dr.) zahtevaju daleko veću samostalnost poslovnih jedinica u nabavi robe i formiranju cena i dohotka lica zaposlenih u njima.

Nedovoljan *uticaj trgovine na proizvodnju* ima za posledicu da proizvodnja, naročito industrijska, nije uvek ni po asortimanu ni po kvalitetu robe dovoljno uskladen sa zahtevima i potrebama tržišta. Jedan od razloga nedovoljnog uticaja trgovine na proizvođačke organizacije je i u tome što trgovinska preduzeća, čak i krupnija, još nemaju odgovarajuće službe za istraživanje i praćenje kretanja na tržištu i u potrošnji, što je u razvijenijoj privredi neophodno.

U poslovanju trgovine bilo je i *pojava monopolizma*. Okrupnjavanje trgovinske mreže po principu »jedna komuna — jedno preduzeće« u velikom broju slučajeva je imalo za posledicu monopol u maloprodaji, usporavanje prometa, suženi asortiman robe, itd. Zapaženo je takođe i nedovoljno korišćenje različitih oblika prodaje robe (npr. pokretna prodaja, lokalni sajmovi za rasprodaju robe, prodaja robe na otvorenom prostoru, itd.).

Trgovinske organizacije nisu pokazale dovoljno inicijative i zainteresovanosti za bolje *snabdevanje sela*. Iako je način života seoskog stanovništva znatno izmenjen i mada njegove potrebe postaju sve sličnije potrebama gradskog stanovništva, u prodavnicama na selu još se uglavnom posluje samo sa artiklima tzv. »seoskog asortimana«.

kao što su šećer, so, petrolej, marama, gumena obuća, ekseri, kolske šine i slični proizvodi. Zbog toga je seosko stanovništvo prinuđeno da se mnogim proizvodima snabdeva u gradovima, često znatno udaljenim.

I trgovina u *turističkim mestima* se takođe sporo prilagođavala potrebama turista. Asortiman robe je dosta skučen, u prodavnicama nedostaje niz proizvoda atraktivnih za turiste. U prodaji robe stranim turistima uz određeni popust (20%) trgovina je pokazala izvesnu aktivnost, ali je broj takvih prodavnica mali, a osoblje često nedovoljno stručno.

Zapažene su i pojave uzdržavanja trgovinskih organizacija od nabavke većih količina robe i *sivaranja zaliha*, kojima se obezbeđuje potpuniji asortiman. Za to su, međutim, pored subjektivnih, postojali i izvesni objektivni razlozi: nedovoljan skladišni prostor i nedovoljno raspolaganje savremenim uređajima i opremom za manipulaciju većim količinama robe; slabosti u sistemu kreditiranja, koji u tom pogledu donekle destimulativno deluje na trgovinu na malo (kratki rokovi otplate kredita, relativno visoke kamatne stope i bankarske provizije, komplikovana bankarska administracija; kao i nepovoljno vreme inventarisanja (31. decembar), zbog čega dolazi do smanjivanja i desortiranosti zaliha baš u vreme najveće potražnje.

U *trgovini na veliko*, iako je ona mnogo doprinela uspešnijoj realizaciji proizvedene robe i potpunijoj snabdevenosti tržišta, bilo je suvišnog posredovanja, naročito kod deficitarnih artikala, što je prouzrokovalo povećanje troškova trgovine, a time i povećanje cena tih proizvoda.

ZAPOSLENOST I KADROVI. Broj zaposlenih u trgovini na malo povećao se od 147.552 u 1962. na 148.993 u 1963, ili za svega 1%. Istovremeno je broj zaposlenih u trgovini na veliko opao za 2% (78.297 u 1963. prema 79.422 u 1962). S obzirom da je u periodu 1956—1962. stopa porasta broja zaposlenih u trgovini na malo iznosila

prosečno godišnje 4,6, a u trgovini na veliko 5,4, ovakvo kretanje broja zaposlenih u 1963. može se oceniti kao veoma pozitivno. Ono je, uz istovremeni visok porast fizičkog obima prometa, imalo za rezultat znatan porast produktivnosti i u trgovini na malo i u trgovini na veliko.

Kvalifikaciona struktura zaposlenih u trgovini, međutim, i pored izvesnog poboljšanja, ne odgovara potrebama savremene organizacije i poslovanja trgovinskih preduzeća. Sve širi asortiman robe, porast prometa dobara trajnije potrošnje, tehničkih uređaja i aparata za domaćinstva i drugih složenijih proizvoda, kao i opremanje trgovine savremenim uređajima, zahtevaju veću stručnost prodavaca i njihovo stalno usavršavanje u oblasti poznavanja robe.

Savremena organizacija trgovine (krupna preduzeća, samoposluge, robne kuće, razvijena unutrašnja organizacija, pružanje raznih usluga potrošačima, i sl.) iziskuje školovan, visokokvalifikovan trgovinski kadar, osposobljen za rukovođenje preduzećima i poslovnim jedinicama. Trgovini, međutim, nedostaje baš takav kadar. U 1963. od 1.521 direktora trgovinskih preduzeća, samo 259, ili 17%, imali su visoku ili višu spremu. Školska sprema ostalih lica na rukovodećim mestima još je nepovoljnija. Od ukupnog broja zaposlenih u unutrašnjoj trgovini u 1963 (bez zemljoradničkih zadruga) fakultetsku spremu je imalo 0,79%, višu 1,19% i srednju 17,04%, a sa nižom odnosno osnovnom školom bilo ih je 80,98%.

Pored nepovoljne kvalifikacione strukture kadrova, poseban problem predstavlja nedovoljan broj učenika u trgovini. Njihov broj je opao sa 18.310 u 1962. na 15.670 u 1963, ili za 14%. Ovakvo veliko opadanje broja učenika posledica je nedovoljnog interesovanja za zapošljavanje u trgovini, dugog školovanja, nedovoljnih školskih i internatskih kapaciteta, malih nagrada koje se daju učenicima, i dr. U nekim trgovinskim strukama učenika skoro i nema (koža, povrće i voće, meso).

IZVOR: Izveštaj Saveznog sekretarijata za trgovinu.

DRŽAVNE POSETE

POSETA CARA ETIOPIJE HAILA SELASIJA I JUGOSLAVIJI

Na poziv predsednika Tita, car Etiopije Haile Selasije I boravio je od 2. do 4. novembra 1963. u Jugoslaviji. U toku posete dvojica šefova država izvršili su razmenu mišljenja o raznim pitanjima od zajedničkog interesa. U razgovorima su sa jugoslovenske strane učestvovali predsednik Saveznog izvršnog veća Petar Stambolić, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, član Saveznog izvršnog veća Jože Brilej i drugi, a sa etiopske strane ras Imru Haile Selasije i drugi. Na kraju posete izdato je zajedničko saopštenje.

U toku razgovora o međunarodnim odnosima predsednik Tito je obavestio cara Etiopije o svom putu po Latinskoj Americi, kao i o poseti Vašingtonu i UN, dok je car Haile Selasije obavestio predsednika Tita o stanju rešavanja alžirsko-marokanskog graničnog spora i o rezultatima Konferencije u Bamaku, kao i o svojim utiscima sa puta po nekim zemljama. Predsednik Tito i car Etiopije pozdravili su postignutu saglasnost o miroljubivom rešenju graničnog problema između Alžira i Maroka i izrazili nadu da će se ovaj sporazum dosledno ostvariti.

»Oni su se saglasili — kaže se u zajedničkom saopštenju — da su pozitivne promene u međunarodnim odnosima rezultat dugogodišnje uporne borbe miroljubivih snaga u svetu i da veoma značajno mesto u toj borbi zauzimaju neangažovane, novoozlobodene zemlje i zemlje u razvoju, što je snažno došlo do izražaja na konferenciji šefova neangažovanih zemalja u Beogradu i na konferenciji šefova u Adis Abebi.« Dvojica šefova država su se saglasili da treba preduzeti odgovarajuće korake u skladu sa zaključcima konferencija u Beogradu i Adis Abebi, da se »sprovede u život Deklaracija UN o davanju nezavisnosti narodima pod kolonijalnom dominacijom, čime bi se omogućilo njihovo uključivanje na ravnopravnoj osnovi u aktivnosti međunarodne zajednice«.

Predsednik Tito i car Haile Selasije pozdravili su zaključenje Ugovora o delimičnoj zabrani nuklearnih proba, kao i dogovora da se ne lansira nuklearno oružje u kosmos. Oni su takođe izrazili svoju podršku Konferenciji UN o trgovini i razvoju. Ocenjujući veoma povoljno pređeni put od konferencija u Beogradu i Adis Abebi, oni su se saglasili o podršci ideji nove i šire konferencije neangažovanih zemalja, kojoj bi trebalo da prethodi najšira i iscrpna razmena mišljenja svih zainteresovanih zemalja.

Dvojica šefova država razmotrili su takođe i bilateralne odnose. »Oni su — kaže se u zajedničkom saopštenju — sa zadovoljstvom ustanovili da se ovi odnosi razvijaju u duhu prijateljstva, uzajamnog poštovanja i obostranih interesa i saglasili se da je potrebno raditi i dalje na proširenju saradnje u svim oblastima.«

IZVOR: »Borba« od 2. do 5. novembra 1963.

POSETA PREDSEDNIKA RUMUNSKJE NARODNE REPUBLIKE GEORGE GEORGIJU DEŽA JUGOSLAVIJI

Na poziv predsednika Republike i generalnog sekretara SKJ Josipa Broza Tita, predsednik Državnog saveta Rumunske Narodne Republike i prvi sekretar Rumunske radničke partije George Georgiju Dež, na čelu državne delegacije Rumunije,

boravio je od 22. do 30. novembra 1963. u zvaničnoj poseti Jugoslaviji. Predsednik Rumunske Narodne Republike i njegovi saradnici posetili su, pored Beograda, gradove Sarajevo, Mostar, Zenicu, Zagreb i Ljubljano, obišli su neka industrijska preduzeća, poljoprivredna dobra, kulturne i naučne ustanove, sastali se sa predstavnicima republičkih i lokalnih organa, društvenih organizacija, sa radnim ljudima, i upoznali se sa ostvarenjima socijalističke izgradnje u Jugoslaviji.

U toku posete dva predsednika su, zajedno sa svojim saradnicima, izvršili razmenu mišljenja o svojim bilateralnim odnosima i perspektivama dalje međusobne saradnje, kao i o sadašnjoj međunarodnoj situaciji i problemima međunarodnog radničkog pokreta. Sa jugoslovenske strane u razgovorima su učestvovali predsednik Savezne skupštine Edvard Kardelj, predsednik Saveznog izvršnog veća Petar Stambolić, potpredsednik Saveznog izvršnog veća Miloš Minić, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, savezni sekretar za saobraćaj i veze Marin Cetinić, savezni sekretar za finansije Kiro Gligorov i drugi, a sa rumunske strane predsednik Ministarskog saveta Jon George Maurer, potpredsednik Ministarskog saveta Emi Bodnaraš, potpredsednik Ministarskog saveta Aleksandru Brladeanu, ministar inostranih poslova Korneliu Manesku i drugi. Na kraju posete dva predsednika su potpisali zajedničko saopštenje.

Dve strane su konstatovale da se *odnosi između Jugoslavije i Rumunije* uspešno razvijaju i da su značajan doprinos u učešćenju međusobne saradnje dale odluke donete na sastanku rukovodilaca dve zemlje u 1956. »Ocenjujući značajne rezultate koje su dve zemlje postigle u izgradnji socijalizma — kaže se u zajedničkom saopštenju — delegacije su izrazile mišljenje da razvijanje bilateralnih odnosa odgovara interesima dveju socijalističkih zemalja i da njihovo neposredno susedstvo nudi velike mogućnosti za proširenje te saradnje.«

Dve strane su razmotrile međusobne ekonomske odnose i, konstatujući povoljne rezultate postignute u poslednje vreme saglasile se o preduzimanju mera za proširenje tih odnosa. »One su se sporazumele — kaže se u zajedničkom saopštenju — da obe strane ulože napore za povećanje obima i poboljšanje strukture robne razmene, ekonomsku saradnju u industrijskoj proizvodnji, u oblasti transporta i telekomunikacija, kao i za proširenje i produbljivanje tehničko-naučne saradnje.« Dve strane su takođe konstatovale da uzajamno kreditiranje predstavlja važan oblik ekonomske saradnje, i sporazumele su se da se razmotre mere za povezivanje energetskih sistema dveju zemalja.

»Delegacije su se saglasile — kaže se dalje u zajedničkom saopštenju — da će preduzimati potrebne mere da se stvore uslovi i obezbede odgovarajući metodi koji će podsticati tešnje i trajnije bilateralne ekonomske veze i odnose. Ovakva orijentacija, koja odgovara uzajamnim ekonomskim interesima, doprineće razvijanju tekuće i dugoročne ekonomske saradnje.« U tom cilju su dve vlade odlučile da obrazuju zajednički komitet za privrednu saradnju, koji će dejstvovati kao stalni organ.

Prilikom posete potpisan je Sporazum o izgradnji hidroenergetskog i plovidbenog sistema Đerdap. Istaknut je velik značaj potpisanog sporazuma i izraženo ubeđenje da će izgradnja ovog sistema doprineti privrednom razvitku dve zemlje i stvoriti nove mogućnosti za industrijsku kooperaciju i tešnju ekonomsku saradnju. Dve delegacije su takođe konstatovale da će izgradnja hideosistema Đerdap pružiti povoljnije uslove za razvitak plovidbe na Dunavu, kao i da se u vezi sa ovim pitanjem dve vlade nalaze u kontaktu sa vladama drugih podunavskih zemalja.

Pozitivno ocenjujući rezultate postignute u kulturnoj i naučnoj saradnji i proširenju kontakata između društvenih organizacija, dve strane su se sporazumele da podrže, putem zaključenja konvencija, sporazuma i drugih mera, saradnju u oblasti nauke, radio-televizije, agencija za štampu, turizma i sl. »One su posebno podvukle — kaže se u zajedničkom saopštenju — svoju rešenost da putem razmena delegacija i kontaktima predstavnika dve zemlje na svim područjima privredne i društvene delatnosti sarađuju u razmatranju svih pitanja čije rešavanje može doprineti daljem produbljivanju dobrosusedskih

odnosa i proširenju svestrane prijateljske saradnje između SFRJ i Rumunske Narodne Republike.¹

U vezi sa *međunarodnom situacijom* dve strane su konstatovala »istovetnost ili sličnost gledišta dveju zemalja o osnovnim međunarodnim pitanjima, kao što su pitanja obezbeđenja mira i ostvarenja miroljubive koegzistencije, opšteg i potpunog razoružanja, likvidacije kolonijalizma, eliminisanja žarišta zategnutosti, rešenja nemačkog problema, itd.« Polazeći od činjenice da je u današnjem svetu miroljubiva koegzistencija jedina alternativa nuklearnom ratu, dve strane su ponovo potvrdile da je borba za mir i miroljubivo rešavanje spornih pitanja »najvažniji zadatak svih miroljubivih i progresivnih snaga u svetu, u prvom redu socijalističkih zemalja«.

Dve strane su konstatovala da je došlo do pozitivnih promena u međunarodnim odnosima i do izvesnog napretka u pravcu popuštanja međunarodne zategnutosti. Dve vlade su pozdravile zaključenje Sporazuma o delimičnoj zabrani nuklearnih proba i ocenile ga kao korak na putu razoružanja. »Svesne da u današnjem svetu — kaže se u zajedničkom saopštenju — još postoje jake snage koje se suprotstavljaju takvom razvitku međunarodnih odnosa, dve delegacije saglasile su se da treba i dalje ulagati sve napore da bi ovaj početak bio ne samo održan, već i učvršćen, da bi se potpuno afirmisao metod pregovora kao jedini način rešavanja spornih međunarodnih problema.«

»SFRJ i Rumunska Narodna Republika — kaže se dalje u zajedničkom saopštenju — pridaju poseban značaj stvaranju zona mira, bez nuklearnog i raketnog oružja, u raznim oblastima zemaljske kugle, i sa zadovoljstvom konstatuju da se ta ideja usvaja od strane sve većeg broja država. Dve delegacije su ocenile da pretvaranje Balkana u zonu mira, dobrosusedstva i svestrane saradnje odgovara interesima svih zemalja i naroda ovog dela sveta i saglasile su se da i dalje ulažu sve napore radi ostvarenja takvog sporazumevanja.«

Dve strane su podvukle da ekonomska saradnja na bazi ravnopravnosti predstavlja imperativ savremenog sveta i istakle potrebu usvajanja mera koje će pogodovati svestranom razvitku međunarodnih ekonomskih odnosa. »U tom smislu — kaže se u zajedničkom saopštenju — one su konstatovala da postoje opšte međunarodne obaveze i interes da se zemljama u razvoju pomogne da što brže razvijaju svoje potencijalne privredne snage. Sa svoje strane, SFRJ i Rumunska Narodna Republika rešene su da, u skladu sa svojim mogućnostima, doprinesu privrednom napretku zemalja u razvoju.« Obe strane su istakle velik značaj Konferencije UN o trgovini i razvoju.

»Polazeći od ideje — kaže se dalje u zajedničkom saopštenju — da je u naše doba stvar nezavisnosti i nacionalne suverenosti nerazdvojno vezana za stvar mira, SFRJ i Rumunska Narodna Republika odlučno se izjašnjavaju za što brže likvidiranje svih oblika kolonijalizma i neokolonijalizma u duhu rezolucije UN.«

Dve delegacije su takođe razmenile mišljenja o *problemima međunarodnog radničkog pokreta*. U vezi s tim — kaže se u zajedničkom saopštenju — one su podvukle potrebu ulaganja stalnih napora za jačanje njegovog jedinstva, za jedinstvo svih snaga socijalizma i progressa na bazi ravnopravnosti i principijelnog razmatranja razlika u mišljenjima koje se mogu pojavljivati u nekim pitanjima.«

Na kraju zajedničkog saopštenja podvučena je korisnost i potreba ovakvih prijateljskih i otvorenih razmena mišljenja i izraženo uverenje da se svestranim unapređenjem odnosa između dve zemlje doprinosi jačanju stvari mira i socijalizma.

Predsednik George Georgiju Dež uputio je poziv predsedniku Titu da poseti Rumuniju. Poziv je prihvaćen.

SASTANAK PREDSEDNIKA TITA I DEŽA U TEMIŠVARU

Po zajedničkom dogovoru, predsednik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i generalni sekretar Saveza komunista Jugoslavije Josip Broz Tito i predsednik Državnog saveta Rumunske Narodne Republike i prvi sekretar Centralnog

komiteta Rumunske radničke partije George Georgiju Dež sastali su se 22. juna 1964. u blizini Temišvara i razmotrili probleme od zajedničkog interesa iz oblasti bilateralnih odnosa, međunarodnog radničkog pokreta i aktuelne međunarodne situacije. Sastanak je protekao u drugarskoj i srdačnoj atmosferi i u duhu potpunog uzajamnog poverenja. Sa jugoslovenske strane sastanku su prisustvovali član Izvršnog komiteta CK SKJ Veljko Vlahović, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, generalni sekretar Predsednika Republike Bogdan Crnobrnja i ambasador Jugoslavije u Rumuniji Arso Milatović.

IZVOR: »Borba« od 22. novembra do 2. decembra 1963. i od 22. i 23. juna 1964.

POSETA PREDSEDNIKA DEMOKRATSKE NARODNE REPUBLIKE ALŽIRA AHMEDA BEN BELE JUGOSLAVIJI

Na poziv predsednika Republike Josipa Broza Tita, predsednik Demokratske Narodne Republike Alžira Ahmed Ben Bela boravio je, na čelu državno-partijske delegacije, u zvaničnoj poseti Jugoslaviji od 5. do 13. marta 1964. Pored glavnog grada Jugoslavije, državno-partijska delegacija na čelu sa predsednikom Ben Belom posetila je Niš, Svetozarevo, Sarajevo, Zenicu, Zagreb, Rijeku i Brione, obišla je više industrijskih preduzeća, kulturnih i naučnih ustanova i vodila razgovore sa predstavnicima organa radničkog i društvenog samoupravljanja i raznih organa uprave.

Predsednici Tito i Ben Bela su razmenili mišljenja o pitanjima međusobne saradnje i o aktuelnim problemima međunarodne situacije. U ovim razgovorima su sa jugoslovenske strane uzeli učešća predsednik Savezne skupštine Edvard Kardelj, potpredsednik Republike Aleksandar Ranković, član Izvršnog komiteta CK SKJ Veljko Vlahović, predsednik Sabora SR Hrvatske Ivan Krajačić, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, predsednik Odbora za spoljne poslove i međunarodne odnose Saveznog veća Savezne skupštine Vladimir Popović, član Saveznog izvršnog veća Milutin Morača, savezni sekretar za spoljnu trgovinu Nikola Džuverović i drugi. Sa alžirske strane u razgovorima su učestvovali državni ministar Amar Uzzan, ministar inostranih poslova Abdelaziz Buteflika, ministar za turizam Ahmed Kaid i drugi.

Istovremeno je delegacija Fronta nacionalnog oslobođenja Alžira vodila razgovore sa predstavnicima Saveza komunista Jugoslavije i predstavnicima drugih jugoslovenskih društvenih organizacija. Ova delegacija je, pored Beograda, posetila Makedoniju i Sloveniju.

Posle završenih razgovora izdata je zajednička deklaracija, koju su 12. marta potpisali predsednik Tito i predsednik Ben Bela

Razmatrajući *međunarodnu situaciju* dvojica predsednika konstatovali su izvesno jačanje tendencije popuštanja međunarodne zategnutosti, kao i sve šire opredeljivanje zemalja i sve odlučnije zalaganje za politiku sporazumnog i miroljubivog rešavanja spornih pitanja. »Predsednik SFRJ i Predsednik Demokratske Narodne Republike Alžira — kaže se u zajedničkoj deklaraciji — smatraju da je borba protiv svih oblika neravnopravnosti, zavisnosti, spoljnog pritiska i mešanja u unutrašnje stvari zemalja, bitan deo napora za trajno ozdravljenje međunarodnih odnosa.«

Predsednici Tito i Ben Bela izjasnili su se za odlučne mere u cilju što hitnijeg i potpunog likvidiranja svih oblika kolonijalizma i neokolonijalizma i izrazili punu podršku narodima Angole, Mozambika, tzv. Portugalske Gvineje i svim narodima koji se bore za nacionalno oslobođenje i učvršćenje svoje nezavisnosti. Oni su takođe energično osudili politiku rasne diskriminacije, naročito u Južnoj Africi. »Ova akcija — kaže se dalje u zajedničkoj deklaraciji — predstavlja sastavni deo borbe za miroljubivu koegzistenciju i za mir.«

¹ O odnosima Jugoslavije i Rumunije vidi: »Jug pregled«, 1964, januar, str. 36—40 (14—18).

Pozdravljajući uspehe koje novooslobođene zemlje i zemlje u razvoju postižu na putu svoje društvene emancipacije i ekonomske izgradnje, dvojica predsednika su konstatovali da »socijalistički razvitak u nekim od ovih zemalja pokazuje da socijalizam sve više dobija karakter svetskog procesa, koji se odvija u različitim oblicima u skladu sa istorijskim i drugim uslovima.«

Predsednici Tito i Ben Bela su takođe pozdravili uspešne napore afričkih zemalja na putu jačanja njihove saradnje, solidarnosti i jedinstva, što je došlo do izražaja na Konferenciji u Adis Abebi i prilikom donošenja Povelje Organizacije afričkog jedinstva. »Obe strane su — kaže se u zajedničkoj deklaraciji — pozdravile napore Organizacije afričkog jedinstva za iznalaženje miroljubivih rešenja spornih pitanja među afričkim zemljama, i to u afričkim okvirima, bez mešanja sa strane. U tom pogledu dva predsednika su izrazili svoje zadovoljstvo u odnosu na miroljubivo rešenje nedavnog alžirsko-marokanskog sukoba, čije je rešenje ostvareno na bazi principa Organizacije afričkog jedinstva i Beogradske deklaracije iz 1961. godine.« Obe strane su takođe pozdravile rezultate Konferencije šefova arapskih država u Kairu.

Konstatujući da velike razlike u stepenu ekonomskog razvika raznih zemalja sveta predstavljaju jedan od osnovnih međunarodnih problema, dvojica predsednika su se saglasili da »prevazilaženje neravnopravnih ekonomskih odnosa i veća i svestranija pomoć u cilju ubrzanja privrednog napretka nedovoljno razvijenih zemalja — koje i same ulažu velike napore za izlaženje iz zaostalosti — predstavljaju primarnu obavezu čitave međunarodne zajednice, od čega umnogome zavisi kako opšti privredni napredak u svetu, tako i učvršćenje svetskog mira.«

Dve strane su naglasile velik značaj potpunog razoružanja i iznele gledište da neangažovane zemlje, ujedinjujući svoje napore sa drugim zemljama, treba da se založe da pregovori koji se vode u Ženevi što pre dovedu do pozitivnih rešenja. Oni su pozdravili Moskovski ugovor o delimičnoj zabrani nuklearnih eksperimenata i podvukli da ovaj sporazum smatraju početnim korakom u pravcu denuklearizacije i opšteg i potpunog razoružanja. Ukazali su takođe na poseban značaj ostvarenja denuklearizovanih zona u raznim oblastima sveta.

Pošto su istakli značaj UN za učvršćenje mira i ravnoopravnu međunarodnu saradnju, dvojica predsednika su izjavili da će se založiti za ostvarenje pune univerzalnosti UN i za prilagođavanje njene strukture promenama koje su nastale ulaskom mnogih novooslobođenih zemalja Afrike i Azije u njeno članstvo. Oni su takođe podvukli potrebu za kodifikacijom principa koegzistencije od strane UN »kao opštih normi međunarodnog ponašanja«.

Predsednici Tito i Ben Bela su konstatovali da je u proteklom periodu, a naročito u toku poslednje godine, došlo do snažne afirmacije principa Beogradske deklaracije. »Zemlje učesnice Beogradske konferencije — kaže se u zajedničkoj deklaraciji — dale su i daju značajan doprinos rešavanju otvorenih svetskih pitanja i jačanju težnji za mirom. Sve veći broj naroda iz zemalja Afrike, Azije, Latinske Amerike i Evrope zalaže se za ovakvu ili njoj blisku politiku, bez mešanja sa strane. Njihovi naponi u tom pravcu prerastaju u snažan pokret za mir. Dva predsednika podvlače da politika neangažovanosti polazi od sveopšte zainteresovanosti naroda i zemalja da doprinesu naporima za poboljšanje stanja u svetu, bez obzira na geografski položaj, rase, sisteme, religije ili druga obeležja.« Polazeći od izloženog, predsednici Tito i Ben Bela podvukli su značaj nove Konferencije neangažovanih zemalja u Kairu. Oni su takođe izneli da smatraju oportunističkim održavanje konferencije afro-azijskih zemalja, »čiji bi ciljevi bili u skladu sa onima koje su zastupale prva Bandunška i Beogradska konferencija«.

Razmatrajući *bilateralne odnose*, dvojica predsednika su konstatovali da su »duboko prijateljstvo i bratska solidarnost, uspostavljani među jugoslovenskim i alžirskim narodom u toku narodnooslobodilačke borbe Alžira, stvorili osnovu da se odnosi dve zemlje intenzivno razvijaju na svim područjima«.

Narode Jugoslavije i Alžira povezuju i »njihova sadašnja nastojanja u naporima na izgradnji socijalističkih društvenih odnosa«.¹

»U toku boravka alžirske državno-partijske delegacije — kaže se u zajedničkoj deklaraciji — izvršena je razmena informacija o dosadašnjem društveno-ekonomskom razvitku. Jugoslovenska delegacija je sa velikim interesovanjem saslušala izlaganje o alžirskom putu u socijalizam i problemima u vezi s tim. Sa svoje strane, alžirska delegacija upoznala se u toku svog boravka sa nekim iskustvima socijalističke izgradnje u Jugoslaviji. Razgovori delegacije Fronta nacionalnog oslobođenja Alžira sa delegacijom Saveza komunista Jugoslavije, kao i sa drugim jugoslovenskim društveno-političkim organizacijama, doveli su do široke razmene mišljenja. Tu korisnu i plodnu formu saradnje treba nastaviti i ubuduće.«

Obe strane su konstatovale da poseta predsednika Ben Bele i razmena mišljenja između dve delegacije predstavlja značajan prilog daljem produbljivanju prijateljske saradnje između dve zemlje i njihovih revolucionarnih pokreta, a time i jačanju progresivnih kretanja u svetu. Predsednici Tito i Ben Bela saglasili su se o potrebi preduzimanja odgovarajućih mera za dalje unapređenje obostrano korisnih ekonomskih odnosa i za proširenje i obogaćivanje ekonomske, naučne i tehničke saradnje i trgovinske razmene novim oblicima. Odlučeno je da se u tom cilju obrazuje mešoviti komitet za ekonomsku saradnju, koji bi podsticao i razmatrao unapređenje te saradnje.

Pošto su pozitivno ocenili napore koji su ulagani u oblasti kulturne i naučne razmene, dvojica predsednika su se sporazumeli o ubrzanju zaključenja konvencije o kulturnoj saradnji i o preduzimanju odgovarajućih mera za njeno razvijanje.

Predsednici Tito i Ben Bela, konstatujući veliku uzajamnu korist prijateljske razmene mišljenja i uvereni da time daju svoj najbolji doprinos jačanju miroljubive saradnje u svetu, odlučili su da tu razmenu i ubuduće redovno održavaju.

Predsednik Ben Bela je za vreme boravka u Jugoslaviji pozvao predsednika Tita da poseti Alžir. Predsednik Tito je prihvatio ovaj poziv.

IZVOR: »Borba« od 5. do 13. marta 1964.

POSETA PREDSEDNIKA VLADE TRINIDAD I TOBAGA ERIKA VILIJAMSA JUGOSLAVIJI

Na poziv predsednika Republike Josipa Broza Tita, predsednik vlade Trinidada i Tobaga dr Erik Vilijams boravio je od 8. do 10. aprila 1964. u Jugoslaviji. Predsednik vlade Trinidada i Tobaga posetio je Sveučilište i Radnički univerzitet u Zagrebu i brodogradilište »Uljanik« u Puli.

Za vreme posete predsednik Tito i predsednik Vilijams vodili su na Brionima razgovore o aktuelnim međunarodnim pitanjima i saradnji između dve zemlje. Sa jugoslovenske strane u razgovorima su učestvovali potpredsednik Saveznog izvršnog veća Boris Krajer, predsednik Izvršnog veća Hrvatske Mika Špiljak, i drugi, a sa strane Trinidada i Tobaga ministar poljoprivrede, industrije i trgovine Lajonel Robinson, i stalni predstavnik Trinidada i Tobaga u UN i ambasador u SAD Elis Klark. Na kraju posete izdato je zajedničko saopštenje.

U pogledu *odnosa između dve zemlje* »obe strane — kaže se u zajedničkom saopštenju — smatraju da bi pitanje uspostavljanja diplomatskih odnosa trebalo što skorije rešiti i dogovorile su se da mu što hitnije poklone pažnju. U isto vreme izraženo je obostrano uverenje da će uspostavljanje direktnih kontakata koristiti međusobnoj saradnji na raznim poljima. U tom cilju grupa jugoslovenskih ekonomista i trgovinskih stručnjaka posećuje uskoro Trinidad i Tobago radi proučavanja puteva i načina za unapređenje ekonomske saradnje između dve zemlje.«

¹ O odnosima Jugoslavije i Alžira vidi: »Jug. pregled«, 1960, april, str. 177 (27) i »Jug. pregled«, 1961, februar, str. 89—92 (11—14) i maj, str. 227—228 (31—32).

U razgovorima je konstatovano da postoji saglasnost o mnogim međunarodnim pitanjima, a »posebno u odnosu na potrebu svestranih napora za očuvanje mira i razvijanje ravnopravne međunarodne saradnje, zasnovane na poštovanju načela nezavisnosti i samoopredeljenja i na pridržavanju principa ne mešanja u stvari drugih zemalja«. Konstatovano je takođe zajedničko uverenje da treba ulagati stalne napore za miroljubivo sporazumevanje i rešavanje međunarodnih problema, »za ozdravljenje prilika u svetu i za razvitak miroljubive koegzistencije i saradnje među državama«. Obe strane su izrazile ubeđenje da će Konferencija neangažovanih zemalja u Kairu omogućiti zemljama u razvoju da doprinesu pozitivnim procesima i progresivnim kretanjima u svetu.

»Dve zemlje — kaže se dalje u zajedničkom saopštenju — daju punu podršku narodima koji još nisu stekli nezavisnost i očekuju njihovo ravnopravno učešće u međunarodnoj zajednici. U vezi s tim one će nastaviti da sa svoje strane doprinese uklanjanju svih oblika kolonijalizma i da uporno podržavaju društvenu i ekonomsku emancipaciju svih novih nezavisnih zemalja.«

Dve strane su istakle značaj koji pridaju Konferenciji UN za trgovinu i razvoj i uverenje da će ona odigrati važnu ulogu u rešavanju svetskih ekonomskih problema, uspostavljanju pravednijih međunarodnih ekonomskih odnosa i unapređenju privrednog rasta zemalja u razvoju.

IZVOR: »Borba« od 9. do 11. aprila 1964.

POSETA PREDSEDNIKA TITA REPUBLICI FINSKOJ

Na poziv predsednika Republike Finske Urha Kekonena predsednik Republike Josip Broz Tito sa suprugom boravio je u zvaničnoj poseti Finskoj od 1. do 8. juna 1964. Predsednika Tita su pratili državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, generalni sekretar Predsednika Republike Bogdan Crnobrnja, i drugi. Pored glavnog grada Helsinkija, predsednik Tito je obišao Hemelinu i Valkea Kosku u južnoj Finskoj, kao i Rovaniemi u Laponiji. On je takođe posetio finski parlament, gradsku većnicu, neke kulturne i društvene ustanove, kao i jedno brodogradilište i fabriku elektromotora i druge opreme za elektroindustriju — »Stremberg« u Helsinkiju. Za vreme boravka u Finskoj predsednik Tito je vodio razgovore sa predsednikom Kekonenom. Razgovori, u kojima su sa finske strane uzeli učešća ministar inostranih poslova Jako Halama, ministar trgovine i industrije Olavi Matila i drugi, pokazali su da dve zemlje na sličan način prilaze savremenim problemima, u prvom redu problemima mira i međunarodne saradnje. Na kraju posete, 7. juna 1964, izdato je finsko-jugoslovensko zajedničko saopštenje.

U toku razgovora predsednici Tito i Kekonen razmenili su mišljenja o međunarodnoj situaciji i o daljem razvoju odnosa između dve zemlje.

Razmatrajući međunarodnu situaciju, dvojica predsednika su konstatovali da je, uprkos lokalnim sukobima u raznim delovima sveta, došlo do popuštanja međunarodne zategnutosti i da se nastavljaju napori za poboljšanje odnosa. »Oni su potvrdili svoje uverenje — kaže se u zajedničkom saopštenju — da sve sporove između država treba rešavati miroljubivim sredstvima i da je konstruktivna saradnja država s različitim društvenim i političkim sistemima neophodna za uspostavljanje uzajamnog razumevanja i poverenja radi obezbeđenja svetskog mira.«

Izražavajući žaljenje što nije došlo do napretka u pregovorima o razoružanju, oba predsednika su se složila da treba nastaviti napore za postizanje postepenog smanjenja naoružanja. Kao naročito hitan zadatak oni su istakli efikasno sprečavanje širenja nuklearnog naoružanja. Isto tako, oni su se složili da bi preduzimanje delimičnih i postepenih mera razoružanja bilo korisno kako zbog značaja samih tih mera, tako i zbog toga što bi se time stvorili uslovi za pregovore o potpunom i opštem razoružanju.

Izražavajući zajednički stav o tome da Ujedinjenim nacijama pripada jedna od najvažnijih uloga u očuvanju svetskog mira, postizanju bezbednosti i unapređenju međunarodne saradnje, dvojica predsednika su istakli svoju odlučnost da rade na daljem jačanju svetske organizacije. U vezi sa Konferencijom UN o trgovini i razvoju, predsednici Tito i Kekonen podvukli su njen istorijski značaj, jer je ona skrenula pažnju celog sveta na ekonomske probleme međunarodne zajednice. Oni su izrazili uverenje da će se naći opšteprihvatljivo rešenje, kako bi se nastavio značajan rad otpočet na Konferenciji.

»Predsednici zastupaju gledište — kaže se dalje u zajedničkom saopštenju — da je za neangažovane i neutralne zemlje od životnog interesa da, u UN i izvan te organizacije, aktivno učestvuju u naporima da se obezbedi mir i da se učvrsti međunarodna saradnja.« Predsednik Kekonen je izjavio da finska vlada namerava da uputi posmatrača na Drugu konferenciju neangažovanih zemalja u Kairu.

Razmatrajući pitanja međusobnih odnosa, dvojica predsednika su, izrazivši svoje zadovoljstvo zbog stalnog širenja saradnje, pozdravili sporazum o ukidanju viza između dve zemlje. »U pogledu ekonomskih odnosa — kaže se u zajedničkom saopštenju — konstatovano je da dosadašnji rezultati potvrđuju postojanje daljih mogućnosti za razvoj trgovine i privredne saradnje u obostranom interesu. Nadležnim organima u obe zemlje date su instrukcije da energično nastave napore u cilju potpunijeg korišćenja tih mogućnosti.«¹

Napuštajući Finsku, predsednik Tito je uputio predsedniku Kekonenu telegram u kojem je izrazio svoju posebnu radost što se u toku razgovora ispoljila sličnost gledišta kako o bilateralnoj saradnji, tako i o najvažnijim problemima međunarodnih odnosa. On je takođe izrazio uverenje »da će Jugoslavija i Finska, jačajući međusobno prijateljstvo, i ubuduće doprinositi zajedničkim naporima koji se čine za ostvarenje boljeg razumijevanja među narodima i za očuvanje mira u svijetu«.

IZVOR: »Borba« od 31. maja do 9. juna 1964.

SASTANAK PREDSEDNIKA TITA I PREDSEDNIKA SOVJETSKE VLADE HRUŠČOVA

Posle posete Finskoj, na poziv prvog sekretara CK KPSS i predsednika sovjetske vlade Nikite Sergejeviča Hruščova, generalni sekretar SKJ i predsednik Republike Josip Broz Tito boravio je u Lenjingradu 8. juna 1964. u prijateljskoj nezvaničnoj poseti i tom prilikom vodio razgovore sa prvim sekretarom CK KPSS i predsednikom vlade SSSR Hruščovom. U razgovorima su sa jugoslovenske strane učestvovali član CK SKJ i državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, član CK SKJ i izvanredni i opunomoćeni ambasador SFRJ u Sovjetskom Savezu Cvijetin Mijatović i generalni sekretar Predsednika Republike Bogdan Crnobrnja, a sa sovjetske strane član CK KPSS V. S. Tolstikov, kandidat za člana CK KPSS G. I. Popov i član Revizione komisije pri CK KPSS G. I. Kozlov. Posle razgovora izdato je zajedničko saopštenje.

U zajedničkom saopštenju se kaže da su za vreme dužeg razgovora predsednik Tito i predsednik sovjetske vlade Hruščov razmenili mišljenja o širokom krugu pitanja od zajedničkog interesa za obe zemlje. »Obe strane su — kaže se u zajedničkom saopštenju — sa zadovoljstvom konstatovale uspešan razvitak sovjetsko-jugoslovenskih odnosa u političkoj, ekonomskoj, kulturnoj i drugim oblastima, i razmotrili mogućnosti za dalje jačanje prijateljskih veza i proširenje svestrane saradnje između Sovjetskog Saveza i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u interesu naroda obe zemlje.«

U vezi sa međunarodnim pitanjima, »obe strane su ponovo potvrdile jedinstvo pogleda o glavnim problemima savreme-

¹ O odnosima Jugoslavije i Finske vidi: »Jug. pregled«, 1960. novembar, str. 482—484 (88—90) i 1963. maj, str. 239 (23).

nosti i svoju vernost principima miroljubive koegzistencije između država s različitim društvenim uređenjima kao generalne linije spoljne politike SSSR i SFRJ.«

Dve strane su razmotrile takođe i *aktuelna pitanja međunarodnog komunističkog i radničkog pokreta*. Izrazivši zajednički stav da pridaju velik značaj ujedinjavanju svih progresivnih snaga koje se bore za mir, demokratiju i socijalizam, obe strane su podvukle »neophodnost da svaka komunistička i radnička partija pruži svoj doprinos savlađivanju izniklih teškoća u svetskom komunističkom pokretu i postizanju jedinstva i monolitnosti bratskih komunističkih i radničkih partija na osnovi principa marksizma-lenjinizma, a u interesu učvršćenja mira u celom svetu i životnih interesa čovečanstva.«

U toku razgovora je konstatovano da svestrana saradnja između dve zemlje odgovara osnovnim interesima sovjetskog i jugoslovenskog naroda i doprinosi stvari mira, demokratije i socijalizma u celom svetu. Izražena je takođe rešenost obeju strana da nastave da idu tim plodotvornim putem.

IZVOR: »Borba« od 9. juna 1964.

POSETA PREDSEDNIKA TITA NARODNOJ REPUBLICI POLJSKOJ

Na poziv prvog sekretara Centralnog komiteta Poljske ujedinjene radničke partije Vladislava Gomulke i predsednika Državnog saveta Narodne Republike Poljske Aleksandra Zawadzko, predsednik Republike Josip Broz Tito sa suprugom boravio je od 25. juna do 2. jula 1964. u zvaničnoj poseti Poljskoj. Za vreme boravka u Poljskoj predsednik Tito je, pored Varšave, posetio još i Katowice, Krakov, Ošvjećim i Gdanjsk i upoznao se s nizom industrijskih objekata i kulturnih ustanova. Pored toga, predsednik Tito je učestvovao na velikom zboru u Palati kulture i nauke u Varšavi.

Predsednik Tito je vodio razgovore sa predsednikom Zawadzkom i prvim sekretarom CK PURP Gomulkom o daljem razvoju saradnje dve zemlje i glavnim problemima međunarodne situacije i međunarodnog radničkog pokreta. U razgovorima su uzeli učešća sa jugoslovenske strane član Izvršnog komiteta CK SKJ Veljko Vlahović, potpredsednik Saveznog izvršnog veća Miloš Minić, zamenik državnog sekretara za inostrane poslove Marko Nikezić, generalni sekretar Predsednika Republike Bogdan Cernobrnja i drugi, a sa poljske strane predsednik Saveta ministara Jufek Cirkankijević, član Politburoa i sekretar CK PURP Zenon Kliško, predsednik Planske komisije Štefan Jendrihovski, ministar inostranih poslova Adam Rapacki i drugi. Posle završenih razgovora izdata je zajednička izjava koju su potpisali predsednik Tito i prvi sekretar CK Poljske ujedinjene radničke partije Vladislav Gomulka.

Razmatrajući razvoj jugoslovensko-poljskih odnosa na političkom, ekonomskom, kulturnom, naučnom i drugim područjima, dve strane su sa zadovoljstvom konstatovale njihov povoljan razvoj. Konstatovano je da saradnja uspostavljena između društvenih i političkih organizacija dveju zemalja znatno doprinosi zbliženju i uzajamnom razumevanju oba naroda. »Ta saradnja — kaže se u zajedničkoj izjavi — odvijala se u duhu jugoslovensko-poljske izjave, potpisane u Beogradu 1957. godine, na principima ravnopravnosti i uzajamne koristi i doprinela je produbljavanju tradicionalnog prijateljstva između naših dveju socijalističkih zemalja.«¹

U toku razgovora je konstatovano da su se poslednjih godina veoma uspešno razvijali međusobni privredni odnosi i da je zaključen niz korisnih ugovora i sporazuma. Ostvareni su mnogobrojni kontakti između privrednih organizacija, pri čemu je bitnu ulogu odigrao Jugoslovensko-poljski komitet za privrednu saradnju. Robna razmena premašuje predviđanja za period 1961—1965. Intenzivno se razvila i saradnja u oblasti

industrije, a razvoj proizvodne i naučno-tehničke saradnje u oblasti mašingradnje, metalurgije, elektroindustrije, brodogradnje i hemijske industrije sve više se ispoljava kroz povećane međusobne isporuke investicionih dobara i proširivanje oblika kooperacije i podele rada. Takođe je konstatovano da sporazum o saradnji u oblasti industrije olakšava stvaranje potrebnih uslova za još uspešniji razvoj saradnje na tom području.

»Jugoslovensko-poljski komitet za privrednu saradnju — kaže se dalje u zajedničkoj izjavi — usmeravaće svoju aktivnost u pravcu daljeg razvijanja i proširivanja robne razmene, industrijske i naučno-tehničke saradnje i saradnje u drugim privrednim oblastima. Na tome treba da budu angažovani svi odgovarajući privredni faktori. Ostvarivanju tih zadataka treba da doprinese i predstojeća konsultacija planskih organa. U istom cilju treba izvršiti pripreme za sklapanje trgovinskog sporazuma za period 1966—1970. godine.«

Obe strane su izrazile uverenje da će se jugoslovensko-poljska privredna saradnja i dalje razvijati, a da će se dosadašnja plodna saradnja u oblasti kulture i nauke, sporta i turizma unapređivati neposrednim odnosima odgovarajućih organa i organizacija dveju zemalja.²

U vezi sa *međunarodnom situacijom*, obe strane su konstatovale »da su u svetskoj konstelaciji snaga nastupile duboke promene koje vrše sve odlučniji uticaj na mogućnosti i perspektive uspešne borbe za mir i socijalizam.« Obe strane su »sa zadovoljstvom konstatovale da međunarodne odnose, posmatrane u celini, karakteriše tendencija daljeg popuštanja zategnutosti i jačanja elemenata međunarodne saradnje«. »Pozitivno je — kaže se dalje u zajedničkoj izjavi — što se u odnosima glavnih svetskih sila, koje su najodgovornije za očuvanje svet-skog mira, sve više afirmiše metod pregovaranja i sporazumevanja. U svetu sve više preovladava saznanje da je u današnje vreme ogromnih tehničkih dostignuća rat apsurdan i da ga treba zauvek isključiti iz međunarodnih odnosa, kao i politiku sa pozicija sile, koja nosi u sebi ratnu opasnost. U tim uslovima politika miroljubive i aktivne koegzistencije predstavlja jedinu alternativu ratu i postaje sve šire prihvaćena u svetu.« Obe strane su se saglasile da treba i dalje ulagati napore kako bi se započeti proces popuštanja zategnutosti učvrstio i nastavio preduzimanjem konkretnih mera koje će ukloniti ratne opasnosti.

»Zasnovana na takvom sagledavanju savremenih procesa u svetu — kaže se zatim u zajedničkoj izjavi — i na neophodnosti daljih koraka ka učvršćenju međunarodne saradnje, politika miroljubive koegzistencije predstavlja osnovnu smernicu delatnosti Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Poljske na međunarodnoj areni. Dve strane smatraju da socijalističke zemlje, komunističke i radničke partije i progresivni pokreti uopšte, imaju istorijsku ulogu u doslednom sprovođenju i ostvarenju takve politike koja odgovara najprogresivnijim težnjama čovečanstva.«

Istaknuto je da je od posebnog značaja što su socijalističke zemlje, a naročito SSSR, odlučne u sprovođenju politike miroljubive koegzistencije i rešavanja spornih pitanja putem pregovora. Obe strane su pozitivno ocenile miroljubive inicijative SSSR i socijalističkih zemalja, kao i rastuću spremnost niza odgovornih državnika na Zapadu da traže realistička i miroljubiva rešenja. »Obe strane smatraju da novooslobođene zemlje Azije i Afrike, kao i zemlje drugih kontinenata koje sprovode politiku neangažovanosti i aktivne neutralnosti, igraju značajnu ulogu u jačanju miroljubive koegzistencije država. Ove zemlje deluju u Organizaciji ujedinjenih nacija u pravcu učvršćivanja miroljubive saradnje među narodima.«

Obe strane su konstatovale da postoje uticajne snage koje su zainteresovane da se i dalje održi međunarodna zategnutost, što pred socijalističke zemlje i sve ostale miroljubive zemlje, kao i pred sve snage zainteresovane za poboljšanje međunarodne situacije, postavlja hitan zadatak da mobilizuju širok front borbe za mir a protiv snaga reakcije i agresije.

Razoružanje ostaje i dalje »naročito akutan i hitan problem«. Konstatovano je da dosadašnji pregovori još nisu doveli do

¹ Vidi: »Poseta partijsko-vladine delegacije NR Poljske«, »Jug. pregled«, 1957, septembar, str. 453—454 (29—30).

² Vidi: »Ekonomski odnosi sa Poljskom«, »Jug. pregled«, 1963, jun, str. 279—282 (25—28).

očekivanih rezultata i da je neophodno pojačati dosadašnje napore. Obe strane su ponovo istakle svoju podršku predlozima za opšte i potpuno razoružanje koje je SSSR podneo u Ujedinjenim nacijama. Ovde značajnu ulogu mogu da odigraju sporazumi o delimičnim merama razoružanja koje su u sadašnjim uslovima ostvarljive, što bi bilo »korisno ne samo za stvaranje povoljnije međunarodne atmosfere, već bi vodilo ograničavanju i smanjenju naoružanja i popuštanju zategnutosti u naročito neuralgičnim rejonima u svetu.« »U vezi s tim — kaže se dalje u zajedničkoj izjavi — obe strane ističu značaj koji bi imalo ostvarenje bezatomskih zona u srednjoj Evropi i na Balkanu, kao i u drugim delovima sveta.«

Obe strane su se saglasile da bi sprečavanje širenja termoklearnog oružja olakšalo sporazum o opštem i potpunom razoružanju. Stoga je Jugoslavija podržala inicijativu Poljske u pravcu zamrzavanja nuklearnog naoružanja u srednjoj Evropi, što bi moglo predstavljati »polaznu tačku za preduzimanje konkretnih koraka na putu razoružanja i ujedno dopriniti popuštanju zategnutosti u oblasti koja ima odlučujući značaj za stabilizaciju mira i bezbednosti u Evropi.«

U zajedničkoj izjavi je dalje konstatovano da nerešeni problemi u centralnoj Evropi, koji su ostatak drugog svetskog rata, predstavljaju i dalje latentan izvor nestabilnosti. Smatrajući da je polazna tačka za regulisanje nemačkog problema priznanje činjenice postojanja dve nemačke države, obe strane su ponovo potvrdile nepromenljivost granica Poljske na Odri i Nisi. Obe strane su iznele da cene značaj postojanja i daljeg razvoja Nemačke Demokratske Republike i odale su priznanje miroljubivim inicijativama njene vlade. »Revanšističke i militarističke snage u Saveznoj Republici Nemačkoj — kaže se u zajedničkoj izjavi — koje ističu i teritorijalne revandikacije, predstavljaju realnu opasnost za mir. Rastuća aktivnost ovih snaga sve više se sukobljava sa opštim tendencijama sporazumevanja i popuštanja međunarodne zategnutosti.« Dve strane su posebno istakle zabrinjavajuće napore Zapadne Nemačke da dode do termoklearnog oružja, što bi značilo dalje rasprostriranje ovog oružja, podsticanje opšte trke u naoružavanju i znatno povećanje opasnosti za svetski mir.

Dve strane su takođe istakle da pridaju velik značaj razvijanju svestrane saradnje i prijateljstva sa zemljama koje su se oslobodile kolonijalizma i krenule putem nezavisnog političkog i privrednog razvoja. »Te zemlje — kaže se u zajedničkoj izjavi — su aktivni pobornici politike miroljubive koegzistencije, svesne da samo u uslovima mira mogu voditi uspešnu borbu za punu ekonomsku i političku nezavisnost i ravnopravnost, za što brže prevazilaženje nasledene nerazvijenosti.« Dve strane su izjavile da smatraju svojom obavezom pružanje pomoći ovim zemljama i razvijanje svestranih odnosa sa njima na osnovama pune ravnopravnosti, nemešanja i obostrane koristi. Obe strane su takođe izrazile da se »solidarišu sa narodima koji se još bore za svoje oslobođenje i smatraju da je neodložna potpuna likvidacija kolonijalizma hitan zadatak svih progresivnih i miroljubivih snaga.« One su se takođe saglasile da je potrebno pružiti otpor svim vidovima neokolonijalizma i, kao članovi Komiteta za dekolonizaciju, obavezale su se da će i dalje aktivno doprinositi naporima UN u tom pravcu.

Dve strane su odlučno osudile svako mešanje u unutrašnje stvari drugih zemalja, koje narušava suverena prava naroda da slobodno upravljaju svojom sudbinom i da izgrađuju društveni poredak kakav im odgovara, jer takvo mešanje ozbiljno ugrožava svetski mir. Obe strane su izrazile uverenje da će Druga konferencija neangažovanih zemalja u Kairu predstavljati značajan doprinos učvršćenju nezavisnosti i ravnopravnosti naroda i zemalja, kao i učvršćenju mira u svetu. One takođe smatraju da je problem bržeg ekonomskog razvitka zemalja u razvoju jedno od ključnih pitanja današnjeg sveta i da odluke i preporuke Konferencije UN o trgovini i razvoju treba da doprinesu ubrzanju razvitka zemalja u razvoju, kao i stvaranju pogodnijih uslova za razvoj svetske razmene, »bez diskriminacije, zasnovane na principima ravnopravnosti i uzajamne koristi«. Obe strane su se izjasnile da će i dalje davati podršku UN i ulagati napore za njenu univerzalnost.

Generalni sekretar Saveza komunista Jugoslavije Josip Broz Tito i prvi sekretar CK Poljske ujedinjene radničke partije Vladislav Gomulka razmenili su mišljenja o *stanju u međunarodnom radničkom pokretu*. Obe strane su istakle velik značaj uspešnog i svestranog razvoja socijalističkih zemalja i njihove međusobne saradnje i razmene iskustava. »Obe strane — kaže se u zajedničkoj izjavi — rukovode se principom da je borba međunarodnog radničkog pokreta za mir i nacionalnu nezavisnost najtešnje povezana sa borbom za socijalizam i da ta pitanja ne mogu biti veštački razdvojena.« Obe strane su istakle velik značaj ujedinjavanja svih snaga koje se bore za mir, demokratiju i socijalizam i ukazale na »neophodnost da svaka komunistička i radnička partija pruži svoj doprinos savladivanju izniklih teškoća u svetskom komunističkom pokretu i postizanju njegovog stvarnog jedinstva na principima proleterskog internacionalizma, ravnopravnosti i uzajamnog poštovanja, u interesu socijalizma i učvršćenja mira u svetu.«

Neposredno po svom povratku u Beograd, 2. jula 1964, predsednik Tito je rekao: »Meni je teško da nađem riječi kojima bih opisao sa koliko nas je topline i srdačnosti dočekivao poljski narod svuda gdje smo bili... Mi smo imali veoma prijateljske razgovore sa rukovodiocima Poljske, sa drugom Vladislavom Gomulkom i njegovim saradnicima, i mogu da kažem da su ti razgovori protekli u duhu najboljeg prijateljstva i međusobnog razumijevanja. Zato se iz Poljske vraćamo veoma zadovoljni, jer smo došli do važnih zaključaka i sporazuma.« Pošto je govorio o obilasku raznih krajeva Poljske, predsednik Tito je završio: »Ja smatram da je naša posjeta Poljskoj bila od velike koristi. Takvo mišljenje dijele i poljski drugovi, i mi ćemo nastojati da unapređujemo bilateralnu saradnju naše dvije zemlje i da se zajednički borimo za ono što je ljudima najdraže, to jest za očuvanje mira, jer samo u miru možemo graditi bolju i srećniju budućnost.«

Prilikom svoje posete predsednik Tito pozvao je Vladislava Gomulku, Aleksandra Zawadzskog i Juzefa Cirkankijeviča da posete Jugoslaviju. Poziv je prihvaćen.

IZVOR: »Borba« od 25. juna do 3. jula 1964.

B. P.

SADRŽAJ 1964.

STANOVNIŠTVO

Stanovništvo Jugoslavije po polu i starosti	51—58 (1—8)
Pismenost i školska sprema stanovništva	101—108 (9—16)
Porast gradskog stanovništva	191—194 (17—20)

OPŠTA POLITIKA

Društveni plan Jugoslavije za 1964. i mere za njegovo izvršenje	1—6 (1—6)
---	-----------

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Organizacija i metodi rada Savezne skupštine (referat Edvarda Kardelja)	59—76 (1—18)
Rad Savezne skupštine (od 29. juna 1963. do 10. jula 1964)	277—282 (65—70)
Aktuelna pitanja rada Saveznog izvršnog veća (Izveštaj predsednika SIV-a Petra Stambolića Saveznoj skupštini)	283—289 (71—77)
Ustavno sudstvo	149—154 (43—48)
Sudstvo u 1963.	290—292 (78—80)
Kriminalitet i neke druge društveno štetne pojave	195—204 (53—62)
Preporuka Savezne skupštine o daljem radu na suzbijanju kriminala i nekih drugih društveno štetnih pojava	205—206 (63—64)
Izbor organa upravljanja u radnim organizacijama	155—158 (49—52)
Funkcioneri političko-izvršnih, upravnih i pravosudnih organa federacije, republika i pokrajina	77—100 (19—42)
SFR Jugoslavija	77—81 (19—23)
SR Bosna i Hercegovina	81—83 (23—25)
SR Crna Gora	84—86 (26—28)
SR Hrvatska	86—88 (28—30)
SR Makedonija	89—91 (31—33)
SR Slovenija	91—94 (33—36)
SP Srbija	94—97 (36—39)
AP Kosovo i Metohija	97—98 (39—40)
AP Vojvodina	98—100 (40—42)

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Članstvo SKJ	293—295 (33—35)
VI plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije	109—116 (1—8)
SSRN u opštini (Teze Saveznog odbora SSRNJ—Organizaciono-politička iskustva i zadaci SSRN u opštini)	233—240 (25—32)
Članstvo Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije 1959—1963.	159—161 (17—19)
Saradnja SSRNJ sa partijama i organizacijama u Evropi	296—298 (36—38)
Peti kongres Saveza sindikata Jugoslavije	162—166 (20—24)
Razvoj Saveza sindikata Jugoslavije	117—121 (9—13)
Međunarodna aktivnost Saveza sindikata	121—124 (13—16)

PRIVREDA

Rezolucija Savezne skupštine o osnovnim smernicama za dalji razvoj privrednog sistema ..	167—169 (31—33)
Lična potrošnja i društveni standard ..	241—246 (49—54)
Ukupan prihod i njegova raspodela u 1963. . .	207—216 (39—48)
Oporezivanje individualnih poljoprivrednih proizvođača	125—129 (17—21)
Oporezivanje samostalnih zanatlija	170—174 (34—38)
Osiguranje imovine i lica	255—260 (63—68)
Industrija u 1963.	299—305 (69—75)
Proizvodnja i potrošnja cementa	136—138 (28—30)
Industrija piva	20—22 (14—16)
Poljoprivreda u 1963.	306—312 (76—82)
Poljoprivredne organizacije u proizvodnji i na tržištu	247—254 (55—62)
Proširenje površina društvenih poljoprivrednih gazdinstava	7—13 (1—7)
Proizvodnja i potrošnja belih žita	130—135 (22—27)
Govedarstvo	14—29 (8—13)
Trgovina u 1963.	313—316 (83—86)

SOCIJALNA POLITIKA I ZDRAVSTVO

Socijalno osiguranje u 1963.	261—266 (5—10)
Zdravstveno stanje i zaštita odojčadi i male dece ..	175—178 (1—4)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Preporuka Savezne skupštine u vezi sa stanjem i problemima u oblasti osnovnog obrazovanja ..	179—181 (1—3)
Nastavni kadar u osnovnoj školi	182—184 (4—6)
Izdavačka delatnost 1956—1963.	217—227 (7—17)
Pregled izdavačkih preduzeća i drugih značajnijih izdavača u 1963.	228—229 (18—19)
Preporuka Savezne skupštine o unapređenju izdavačke delatnosti	230—232 (20—22)

SPOLJNA POLITIKA

Spoljna politika Jugoslavije u 1963.	185—190 (37—42)
Učešće Jugoslavije na XVIII zasedanju Generalne skupštine UN	23—32 (1—10)
Govor predsednika Tita na XVIII zasedanju Generalne skupštine UN	33—35 (11—13)
Pripreme za konferenciju UN o trgovini i razvoju ..	139—144 (31—36)
Učešće Jugoslavije u radu Konferencije UN o trgovini i razvoju	267—276 (43—52)
Državne posete	317—322 (53—58)
Jugoslavija i Rumunija	36—40 (24—28)
Međunarodni ugovori zaključeni u drugoj polovini 1963.	41—44 (21—24)
Diplomatsko-konzularna predstavništva	45—50 (25—30)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretplata 8.000 dinara / Redakcija: Terazije 41/I/tel. 33-610.
Administracija: Terazije 41/I, Beograd, tel. 33-611, pošt. fah 677.
Žiro račun br. 101-14-637-195, Beograd, uz naznaku »Za Jug. pregled«.

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.